

Yrityksen veroaggressiivisuuden suhde veroilmoituksesta poikkeamiseen

Laadullinen tutkimus verovirkamiesten riskianalyysistä pk-yritysten säännönmukaisen tuloverotuksen valvonnassa

Laskentatoimi

Maisterin tutkinnon tutkielma

Heikki Liukkonen

2015

Tekijä Heikki Liukkonen

Työn nimi Yrityksen veroaggressiivisuuden suhde veroilmoituksesta poikkeamiseen

Tutkinto Kauppatieteiden maisteri

Koulutusohjelma Laskentatoimi

Työn ohjaaja(t) Lasse Niemi

Hyväksymisvuosi 2015**Sivumäärä** 80**Kieli** Suomi

Tiivistelmä

Yrityksen veroaggressiivisuus on veroja välttämään pyrkivää taloudellisen informaation antamista. Sen havaitseminen etenkin päivittäisessä verotustyössä on haastavaa. Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, kuinka Verohallinnon verotusta toimittavat virkamiehet tunnistavat, kiinnittävät huomionsa ja poikkeavat veroaggressiivisten yritysten veroilmoituksista. Tutkielma on laadullinen haastattelututkimus, joka tutkii virkamiesten omaa riskianalyysiiä veroaggressiivisuudesta säännönmukaisen tuloverotuksen toimittamisessa. Tutkimuskysymykset selvittävät yritysten tuloksellisuuden ja pääomarakenteen, historiallisen ja muodollisen veroilmoituskäyttämisen, erilaisten tuloksenohjausmotiivien, efektiivisen verosuunnittelun, asiantuntijoiden käytön sekä verosääntelyn merkitystä tuossa virkamiesarvioinnissa.

Kaikilla yrityksillä ei ole samanlaisia motiiveja välttää veroja. Huonoa tulosta tekevilla, velkaantuneemmilla ja pääomavaltaisemmilla yrityksillä on ollut aiemmissa tutkimuksissa suurempi taipumus veroaggressiiviseen käyttäytymiseen. Toisaalta taloudellista informaatiota voivat ohjata monet muut oman tai vieraan pääoman rahoituksen synnyttämät kannustimet, eikä verotus ole ainoa ohjaava tekijä. Huomattavaa aiemmassa tutkimuksessa ja tämän tutkielman tuloksissa kuitenkin on, että maksuvalmiudessa ja rahoituksellisesti ahtaammalla olevilla yrityksillä on usein suuremmat motiivit veroaggressiiviseen käyttäytymiseen.

Suomessa Verohallinto seuloa automaattisen tietojenkäsittelyn avulla säännönmukaisen tuloverotuksen valvonnassa henkilökohtaista työtä vaativia ja mahdollisesti veroaggressiivisia verovelvollisia virkamieskäsittelyyn. Virkamiehet käsittelevät näitä asiakkaita tapauskohtaisesti verolainsäädännön, viranomaisohjeiden ja sisäisten, salaisten työmenettelyohjeiden pohjalta.

Tutkielman tulosten valossa suomalaiset verovirkamiehet tuntevat asiakasyrityksensä hyvin. Virkamiehet eivät aktiivisesti kiinnitä huomiota veroaggressiivisuuden perinteisiin mittareihin, mutta sen sijaan velkaantuneisuus ja erityisesti huono maksuvalmius sekä siihen liittyvä verovelkaantuneisuus ja ennakkoperintärekisteröimättömyys yhdistetään veroaggressiivisuuteen. Toisaalta virkamiehet ovat huonoja tunnistamaan yritysten erilaisia motiiveja tuloksenohjaukseen. Yrityksen aiempi veroaggressiivinen veroilmoituskäyttäytyminen nostattaa virkamiesten huomiota yrityksen veroilmoitusvalvonnassa. Suppealla omistajapiirin yksityiskuluilla on riski sekoittaa yrityksen kuluihin. Asiantuntijoilla on verovirkamiesten luottamusta lisäävä auktoriteetti veroilmoitusten antajina, mutta tilintarkastajat eivät olennaisesti lisää luottamusarvoa veroilmoitukselle ja verokonsulttien oletetaan antavan hyvin valikoivaa ja motivoitunutta tietoa tavoittelemansa verotusratkaisun tueksi.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Taustaa	1
1.2. Tutkielman rajaus	2
1.3. Tutkimusmetodi	3
1.4. Tutkimuskysymykset ja tutkielman tavoite	3
1.5. Tutkielman rakenne	4
2. Veroaggressiivisuuden monet muodot – teoriaa ja kirjallisuutta	5
2.1. Mitä on veroaggressiivisuus? – Laskentatoimen näkökulma	5
2.1.1. Efektiivinen veroaste veroaggressiivisuuden mittarina	6
2.1.2. Verotustuloksen ja kirjanpitoluoksen ero veroaggressiivisuuden mittarina	6
2.1.3. Muita määritelmiä	7
Taulukko 1 : Veroaggressiivisuusmittareita	8
2.2. Veroaggressiivisuus vero-oikeudellisesti	9
2.2.1. Aggressiivinen verosuunnittelu	9
2.2.2. Veron kiertäminen	10
2.2.3. Aineellisesti tai menettelyllisesti verolakien vastainen veroilmoitus	11
2.2.4. Verorikokset	12
2.2.5. Luottamuksensuoja verotuksessa	13
2.3. Veroaggressiivisuus ja tuloksenohjaus	14
2.4. Efektiivinen verosuunnittelu ja perheyrietykset	16
2.5. Yrityksen tuloksen ja pääomarakenteen vaikutus veroaggressiivisuuteen	17
2.6. Veroaggressiivisuuden muita ominaispiirteitä	19
3. Yrityksen säännönmukaisen tuloverotuksen toimittaminen	21
3.1. Verotusmenettelyn oikeuslähteet	21
3.2. Tuloveroilmoituksen antaminen	22
3.3. Verotuksen toimittaminen ja verotuksen automaatio	22
3.4. Valikointimenettely veroaggressiivisuuden ennakkoseulana	24
3.5. Veroilmoituksesta poikkeaminen	25
3.6. Kirjanpito- ja veronormiston suhde sekä tärkeimpiä eroja pk-yritysten näkökulmasta	26
3.6.1. Kulujen vähennyskelpoisuus ja vähennyskelvottomuus	26
3.6.2. Tulon veronalaisuus ja verovapaus	27
3.7. Yrityksen ja omistajayrittäjän väliset transaktiot veronormatiivisesta näkökulmasta	29
3.8. Veronkorotukset	30
3.9. Verosääntelyn vaikuttavuus	32
3.9.1. Ennakkoperintärekisteröinti – Verohallinnon luottoluokitus?	32
3.9.2. Ennakkoperintärekisteristä poistaminen ja verovelkarahoitus	33
3.9.3. Rakennusalan erityisvalvonta	35
4. Haastattelukysymysten muodostaminen	37
4.1. Veroaggressiivisuuden analysointi	37
4.2. Aggressiivisen verovelvollisen ja -ilmoituksen ominaispiirteet	37
4.3. Tuloksenohjaus ja veroilmoituksen laatu	39
4.4. Efektiivinen verosuunnittelu	40
4.5. Asiantuntijoiden vaikutus	41
4.6. Verosääntelyn merkitys	42
5. Tutkimushaastattelujen tulokset	44
Taulukko 2: Haastateltavat ja heidän työtehtävänsä ja -kokemuksensa	45
5.1. Veroaggressiivisuuden analysointi	46

5.2. Tuloksellisuus ja taloudellinen asema	48
5.2.1. Liiketoiminnan tappiollisuus herättää ajatuksia	49
5.2.2. Pääomavaltaisuus luo mahdollisuuksia veroaggressiivisuudelle.....	50
5.2.3. Verosäästöt ja kassavirta velkaantuneiden yritysten intressissä.....	51
5.3. Veroaggressiivisen veroilmoituksen piirteet	52
5.3.1. Historiallinen veroilmoituskäyttäytyminen asiakasta leimaavana piirteenä.....	52
5.3.2. Veronkorotuksen vaikuttavuus verovelvollisen myöhempään käyttäytymiseen.....	53
5.3.3. Veroilmoituksen toimittamismuoto ei muuta virkamiehen suhtautumista.....	55
5.4. Tuloksenohjaus.....	56
5.4.1. Tuloksen ohjaus alemman verokannan vuodelle.....	56
5.4.2. Suomalaisten pk-yritysten laskelmoivuus verotuksessa.....	57
5.4.3. Erialaisten tuloksenohjausmallien tunnistaminen	58
5.5. Sidosryhmät ja efektiivinen verosuunnittelu	60
5.5.1. Perheyrietykset	61
5.5.2. Toiminnan ja organisaation monimutkaisuus.....	64
5.5.3. Palkkaa vai työkorvausta -ongelma	65
5.6. Asiantuntijoiden merkitys.....	67
5.6.1. Tilitoimistot luottamuksen lisääjinä	68
5.6.2. Verokonsultit osaavat antaa asiakkaan tavoitetta palvelevia, motivoituneita vastauksia.....	69
5.6.3. Tilintarkastus ei poista verovirkamiehen valvontavastuuta.....	70
5.7. Verosääntelyn merkitys	72
5.7.1. Ennakkoperintärekisteröimättömyys signaalina veroaggressiivisuutta kylvävistä intresseistä... 72	
5.7.2. Rakennusalan verosääntely.....	73
5.8. Muita huomioita.....	74
6. Yhteenveto.....	76
7. Lähdeluettelo.....	78
8. Liitteet.....	81
Haastattelukysymyspaperi	81

1. Johdanto

1.1. Taustaa

Verotus ja veroviranomainen ovat tärkeä yrityksen ulkoisen laskentatoimen käyttäjäryhmä. Verotus perustuu tilinpäätökseen ja kirjanpitoon, joista taloudellinen informaatio siirretään veroilmoitukselle.

Monesti yrityksillä on rahoittajien laskentatoimessa motiivi ohjata tulostaan. On olemassa kannustimia, jotka motivoivat yrityksiä näyttämään joko parempaa tai huonompaa tulosta. Paremmen tuloksen näyttäminen voi esimerkiksi vahvistaa omistajien luottamusta yrityksen avainhenkilöihin sekä vähentää vieraan pääoman kustannuksia ja parantaa sen saatavuutta. Kun yritys tekee veroilmoitustaan, se ilmoittaa taloudellisesta informaatiostaan johdetun verojensa perusteen. Tällöin puolestaan voi odottaa, että yrityksen motiivina ei ole välttämättä ohjata verotuksen perusteena olevaa tulosta ylöspäin, vaan pikemminkin päinvastoin. Määrättävä tulovero tulee ilmoitettavasta tulosta, verotuksen perusteesta. (Mills, F; 1998)

On selvää, että verovelvolliset käyttäytyvät eri tavoilla antaessaan veroilmoituksia. Tästä ovat osoituksena ilmiötä, aggressiivista veroilmoituskäyttäytymistä, kuvaavat muuttujat, kuten efektiivinen veroaste sekä verotustuloksen ja kirjanpitotuloksen ero. (Hanlon, M and Heitzman, S; 2010) Luonnollisesti verotusta toimitettaessa veroviranomainen saattaa myös poiketa annetusta veroilmoituksesta, mikäli se on lainvastainen. Verovelvollisella voi olla intressi selviytyä mahdollisimman pienellä verorasituksella, verotoimiston tehtävä puolestaan on valvoa verotuksen lainmukaisuutta tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti.

Puhutaan veroaggressiivisuudesta. Se tarkoittaa käyttäytymistä, jolla pyritään välttämään veroja.

Veroaggressiivisuudesta on olemassa paljon etenkin ulkomaista tutkimusta. Yritysten verosuunnittelu ja vero-oikeus ovat myös paitsi suosittuja tutkimusaiheita, myös syitä uudelle oikeuskäytännölle ja uusille Verohallinnon viranomaisohjeille. Verotuksen ja laskentatoimen normistot täsmentyvät koko ajan ohjaamaan yritysten taloudellista toimintaa ja taloudellisen informaation antamista.

Mielenkiintoista ja vähemmän tutkittua tässä laajassa kokonaisuudessa on se, miten tuota taloudellista informaatiota tulkitaan. Tunnistavatko veroviranomaiset veroaggressiivisen yrityksen veroilmoituksen perusteella? Kuinka veroviranomainen kykenee soveltamaan verotuksen ja kirjanpidon normistoja käytännön tilanteissa ja mahdollisesti tarkoitushakuisissa sekä subjektiivisesti tehdyissä veroilmoituksissa? Millainen veroilmoitus saa veroviranomaisen kiinnittämään huomiota ja puuttumaan siihen?

Suuret yritykset ja kansainvälinen verotus ovat saaneet viime aikoina paljon huomiota tutkimuksessa. OECD-maat ovat tehneet vuosikausia poliittista työtä verojen välttämisen ehkäisyyn sekä kansainvälisen tietojenvaihdon eteen. Pienet ja keskisuuret yritykset ovat tämän ajan trendin rinnalla uudenlainen ja mielenkiintoinen tutkimuksen kohde, koska niiden verotuksellinen toimintaympäristö ja olosuhteet ovat niin paljon erilaisia suhteessa ylikansallisiin konserneihin. Useilla pienillä ja keskisuurilla yrityksillä on takanaan omistajayrittäjä, joka kokee yrityksen ja sen työntekijöiden verot ja maksut omaksi verorasitukseksi. Pk-yrityksillä harvoin myöskään on mahdollisuutta levittäytyä tytäryrityksillä useihin maihin hyödyntämään erilaisia verosopimuksia ja eri maiden kansallisen verolainsäädännön epäsymmetrisyyttä. Liiketoiminta, joka salataan veroviranomaisilta verojen ja veronluonteisten maksujen välttämiseksi, siis fiskaalinen harmaa talous, on puolestaan ilmiö, joka useammin yhdistetään pieniin ja keskisuuriin yrityksiin.

1.2. Tutkielman rajaus

Tämän pro gradu -tutkielman tehtävänä on selvittää, kuinka suomalaisten pienten ja keskisuurten yritysten aggressiivinen veroilmoituskäyttäytyminen vaikuttaa veroilmoituksesta poikkeamiseen.

Verotus on sekä aineellisesti, että menettelyllisesti hyvin laaja aihe, joten tutkimusta rajataan pieniin ja keskisuuriin yrityksiin keskittymisen lisäksi tuloverotukseen ja siinä erityisesti elinkeinotulolähteeseen. Verotusmenettelyllisesti tutkittava viranomaistyö rajataan verotoimistotyöhön ja siinä säännönmukaiseen verotukseen. Kirjoittaja työskentelee tutkielmaa kirjoittaessaan myös Verohallinnossa ja on päivittäin verotuksen kanssa

tekemisissä. Koska tutkielma on julkinen, on vaitiolovelvollisuus ehdoton, eikä tutkielmassa käytetä sen piirissä olevia tietoja.

1.3. Tutkimusmetodi

Tarkoitus on tutkimushaastattelukysymysten avulla selvittää, millainen on verovirkamiesten virkamieskohtainen riskianalyysi asiakkaista veroaggressiivisuuden suhteen. Taustaoletuksena on, että virkamies poikkeaa veroilmoituksesta silloin, kun se on lainvastainen. Tutkielman kannalta on siis mielenkiintoista, kuinka virkamies havaitsee veroaggressiivisen yrityksen, jota on syytä tutkia tarkemmin ja jonka veroilmoituksesta on mahdollisesti syytä poiketa.

Tutkimus on laadullinen haastattelututkimus ja sen aineistona ovat verovirkamiesten haastattelut. Haastattelukysymykset on laadittu aiemman tutkimuksen ja teorian antamien lähtökohtien sekä suomalaisen verotuksen erityispiirteiden pohjalta.

1.4. Tutkimuskysymykset ja tutkielman tavoite

Tutkielman konkreettisia tutkimuskysymyksiä on kuusi ja ne jakavat tutkimuksen varsinaisia haastattelukysymyksiä teemoittain. Ensimmäinen tutkimuskysymys selvittää, kuinka verovirkamiehet mieltävät yritysten veroaggressiivisuutta käytettävissä olevan taloudellisen informaation, kuten veroaggressiivisuuden mittareiden, tuloksellisuuden ja pääomarakenteen perusteella. Toisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on valaista historiallisen veroilmoituskäyttäytymisen ja veroilmoituksen muodon vaikutusta siihen, kuinka luotettavana tai aggressiivisena virkamies verovelvollisen mieltää. Kolmas tutkimuskysymys keskittyy siihen, kuinka verovirkamiehet tunnistavat vero- ja ei-vero -orientoitunutta tuloksenohjausta veroilmoituskäyttäytymisessä. Neljännen tutkimuskysymyksen tavoitteena on tutkia, kuinka virkamiehet huomioivat sidosryhmien verorasituksen ja pitkäjänteisen suunnitelmallisuuden, efektiivisen verosuunnittelun vaikutukset säännönmukaisessa verotuksessa. Viides tutkimuskysymys pyrkii hahmottamaan asiantuntijoiden käytön

vaikutusta veroilmoitukseen suhtautumiseen. Kuudennen tutkimuskysymyksen aiheena on suomalaisen verosääntelyn vaikutus veroaggressiivisuuden kokemuksiin.

Tutkielman tavoitteena on parantaa pk-yritysten taloudellisen informaation ymmärrystä sekä riskien ja aggressiivisen raportoinnin tunnistamista verotuksen kannalta suomalaisessa normiympäristössä. Tutkielma pyrkii avaamaan uusia näkökulmia parempaan veroilmoittamiseen sekä veroviranomaisille uusia työkaluja valvontatyöhönsä.

1.5. Tutkielman rakenne

Tutkielman toiseen kappaleeseen on koottu aiemman veroaggressiivisuustutkimuksen tekemiä keskeisiä havaintoja ja teoriaa. Kolmas kappale esittelee tutkimuskysymyksen kannalta Verohallintoa ja suomalaista tuloverotusta aineellisen ja menettelyllisen normipohjan avulla. Neljännessä kappaleessa muodostetaan aiempien kappaleiden tukemana haastattelujen kysymykset. Haastattelujen tuloksia analysoidaan viidennessä kappaleessa. Kuudes kappale saattaa tutkielman loppuun yhteenvedolla ja johtopäätöksillä. Lopussa ovat lähde-, taulukko- sekä liiteluettelo.

2. Veroaggressiivisuuden monet muodot – teoriaa ja kirjallisuutta

2.1. Mitä on veroaggressiivisuus? – Laskentatoimen näkökulma

Veroaggressiivisuus on laskentatoimen termi, joka tarkoittaa sellaista taloudellisen informaation antamista, jolla pyritään välttämään veroja.

Ulkoisessa laskentatoimessa puhutaan tuloksenohjauksesta. Yrityksen yleisölle näyttämään tilikauden tulokseen pyritään vaikuttamaan – suuntaan tai toiseen. Kannustimina tällaiseen raportointikäyttäytymiseen voivat olla muun muassa osakkeenomistajien tuottovaateen toteuttaminen, vieraan pääoman rahoittajien asettamien vaatimusten saavuttaminen tai vaikkapa johdon tilinpäätöstulokseen sidottu kannustinjärjestelmä.

Veroaggressiivisuuteen liittyy myös – läheisesti tai etäisesti – tuloksenohjauksen perusajatus, yrityksen ulospäin näyttämään taloudelliseen informaatioon vaikuttaminen. Keinot voivat olla rehellisiä tai epärehellisiä, hyväksyttäviä tai epäeettisiä. Veroaggressiivisuudessa yrityksen taloudellisen informaation tarkoitus on verotus, usein verojen optimoiminen tai suora minimoiminen. Tämän veroaggressiivisuuden ohjaaman taloudellisen informaation käyttäjä on veroviranomainen. Suomessa verotustietojen salaisuudesta johtuen yleisönä tälle informaatiolla ei useimmiten ole mikään muu taho.

Käytännössä on kysymys siitä, millä tavalla yrityksen taloudellinen informaatio kulkeutuu veroilmoitukselle. Tuloksenohjaus ja veroaggressiivisuus saatetaan nähdä erillisinä ilmiöinä, mutta todellisuudessa ne liittyvät toisiinsa hyvin paljon jo pelkästään sen vuoksi, että verotus on kirjanpitosidonnaista ja tuloveroilmoituksen kuuluisi perustua tilinpäätökseen.

Veroaggressiivisuuden ilmiölle on tutkimuskirjallisuudessa muodostettu useita kvantitatiivisia ja myös kvalitatiivisia mittareita. Hyvin yleisiä määrällisiä mittareita ovat efektiivinen veroaste ja verotustuloksen ja kirjanpitotuloksen ero sekä näistä johdetut erilaiset variaatiot. (Hanlon, M; Heitzman, S; 2010)

2.1.1. Efektiivinen veroaste veroaggressiivisuuden mittarina

Yksi keino arvioida yrityksen veroaggressiivisuutta on ajatella veron määrän suhdetta yrityksen tulokseen.

Efektiivisessä veroasteessa lasketaan veron määrän suhde tulokseen ennen veroja tai esimerkiksi kassavirtaan. Tätä voivat laskutavasta riippuen vääristää esimerkiksi eri tilikausien aikana maksetut, toiseen tilikauteen perustuvat suoritukset, kuten ennakontäydennysmaksut ja jäännösverot. Myös mikäli verovuosi ja tilikausi ovat erilaisia, kohdistamisongelma syntyy. (Hanlon, M; Heitzman, S; 2010) (Balakrishnan, K; Blouin, J; Guay, W; 2012) Suomessa vastaavaa ongelmaa ei kuitenkaan ole, koska verovuosi on kalenterivuosi, jolloin tilikausi päättyy.

Jotkut pitävät efektiivistä veroastetta myös tuloksenohjauksen mittarina, koska siihen voidaan vaikuttaa jaksotuksilla ja varauksilla. Efektiivisen veroasteen kuvaavuuden ongelmia korjaa useamman tilikauden efektiivinen veroaste, joka riittävän pitkältä aikaväliltä eliminoi myös tuloksenohjauksen mahdollisuutta. (Hanlon, M; Heitzman, S; 2010) (Balakrishnan, K; Blouin, J; Guay, W; 2012)

Efektiiviselle veroasteelle on käytännössä luotavissa useita erinäköisiä variaatioita. Eroille ja erilaisille luvuille voi olla olemassa suomalaisessa normiympäristössä myös useita luonnollisia selityksiä. Ulkoisessa laskentatoimessa mahdollisesti maksettavat jäännösverot ja veronpalautukset kohdistetaan kirjanpitolain 4 luvun 6 §:n mukaan siirtovelkoihin ja siirtosaamisiin. Määrättävän veron suhteellisen osuuden poikkeamisen veroasteesta voi selittää esimerkiksi aikaisempien vuosien tappioiden käyttö. Suhteessa kirjanpitotulokseen verotettavan tuloksen perusteella määrättävän veron eroavaisuutta veroasteen mukaisesta määrästä kirjanpitotuloksesta selittää myös vero- ja kirjanpitonormiston erot.

2.1.2. Verotustuloksen ja kirjanpitotuloksen ero veroaggressiivisuuden mittarina

Myös verotettavan tulon ja tilinpäätöstuloksen vertaaminen on tärkeä päähaara veroaggressiivisuuden mittaamisessa. Mittarista on myös useita erilaisia variaatioita riippuen siitä, mihin tuloslaskelman lukuun verotustulosta, verotettavaa tuloa verrataan. Mittari on erityisen käytetty Yhdysvalloissa, jossa suuri verotustuloksen ja tilinpäätöstuloksen ero johtaa herkemmin sikäläisen veroviranomaisen, IRS:n tai tilintarkastajan kontrolliin. Eri tilikausien välillä voi olla suuriakin eroja verotustuloksen ja tilinpäätöstuloksen erossa, joten pitemmän

aikavälin tarkastelu antaa paremman kuvan verovelvollisen historiallisesta käyttäytymisestä. (Hanlon, M; Heitzman, S; 2010) (Balakrishnan, K; Blouin, J; Guay, W; 2012)

Tässä tutkielmassa esitellään elinkeinoverotuksen ja kirjanpidon keskeisiä eroja jäljempänä. Ne voivat Suomessa osaltaan selittää verotustuloksen ja kirjanpitotuloksen eroja. Kirjanpidossa vähennyskelpoisten, mutta verotuksessa vähennyskelvottomien kulujen, kuten maksettujen verojen ja verovuosisikohtaisesti joko osittain tai kokonaan vähennyskelvottomien edustuskulujen osalta lainmukaisen kirjanpitotuloksen ja verotustuloksen välillä on syytä ollakin tiettyjä eroja.

Toinen kirjanpitotuloksen ja verotustuloksen eroa selittävä tekijä voi olla se, ettei veroilmoitus vastaa tilinpäätöstä.

2.1.3. Muita määritelmiä

Yritysten veronkiertoa ja veroaggressiivisuutta on mitattu myös muun muassa veroparatiisien käytöllä, toimialojen kulurakennetavallalla ja marginaalisella veroasteella, jossa otetaan verokustannusten nykyarvo huomioon. (Hanlon, M; Heitzman, S; 2010) (Balakrishnan, K; Blouin, J; Guay, W; 2012)

On tärkeää myös huomioida, että aggressiivisuus eri toimialoilla ja erilaisissa yrityksissä on erilaista, jolloin veroilmoituskäyttäytymiseen tulee näin erilaisia ominaispiirteitä. Tärkeää onkin tunnistaa tällaisia tekijöitä, koska niillä saadaan mahdollisesti lisää tietoa efektiivisen veroasteen sekä verotustuloksen ja kirjanpitotuloksen eron käyttämisen lisäksi. Tässä suhteessa myös Suomessa verotuksessa käytetty eri toimialojen kuluvertailu tulee kysymykseen. (Balakrishnan, K; Blouin, J; Guay, W; 2012)

Lisäksi maakohtaiset erityispiirteet ja etenkin tätä tutkielmaa palvelevat, pieniä ja keskisuuria yrityksiä kuvaavat aggressiivisen veroilmoituskäyttäytymisen piirteet ovat hyviä mittareita näiden kahden perinteisen päälinjan lisäksi.

Taulukko 1 : Veroaggressiivisuusmittareita

Taulukko esittää tiivistetysti tutkielmassa esiteltyjä ja sovellettuja, aiemmassa kirjallisuudessa käytettyjä veroaggressiivisuuden mittareita, niiden muodostamista sekä kuvaamaa asiaa.

Veroaggressiivisuusmittari	Laskentakaava	Mistä mittari kertoo?
Kirjanpitotuloksen ja verotustuloksen ero	Kirjanpitonormiston mukaan laskettu tulos – verotusnormiston mukaan laskettu tulos	Mittari kuvaa eri normistojen avulla lasketuista, erilaisista tuloksista. Selittävinä tekijöinä voivat olla luonnolliset, vero- ja kirjanpitonormiston tuloslaskennan erot tai se, että veroilmoitus ei vastaa tilinpäätöstä.
Määrättävän tuloveron efektiivinen veroaste	Toimitettavassa verotuksessa määrättävän veron määrä / kirjanpitotulos ennen veroja	Mittari kuvaa tuloslaskennan vero- ja kirjanpitonormistojen eron lisäksi sitä, kuinka pieneksi verovelvollisyritys on saanut verorasituksensa kirjanpitotulokseen nähden. Tilinpäätöksen ulkopuolelta mittariin voi vaikuttaa esimerkiksi aiempien tappioiden vähentäminen.
Ennakkoverojen efektiivinen veroaste	Verovuoden ennakkoverot / kirjanpitotulos ennen veroja	Mittari kuvaa yllä olevan, samankaltaisen mittarin kuvaamassa asiassa lisäksi etenkin sitä, onko verovelvollisyritys ottanut lopulliseen, määrättävään veroon nähden alhaisilla ennakkoveroilla itselleen verorahoitusta.
Toimialavertailu	Vertailuanalyysi samankaltaisten yritysten tai saman toimialan taloudelliseen informaatioon, kuten keskimääräisiin katteisiin ja kiinteiden kulujen suuruuteen	Mittari vertaa verovelvollisyrittäjien tuloksellisuutta ja kulurakennetta muihin samankaltaisiin tai samalla toimialalla toimiviin yrityksiin, mikä saattaa auttaa esimerkiksi puuttuvien tulojen tai vähennyskeltottomien kulujen etsimisessä.

2.2. Veroaggressiivisuus vero-oikeudellisesti

Kun laskentatoimessa veroaggressiivisuus määritellään verojen välttämiseksi, oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna on olemassa hyvin monitasoista veroaggressiivisuutta. Tämä luonnollisesti vaikuttaa veroviranomaisen toimintaan.

Tutkielman kannalta relevanttia on jakaa pk-yritysten veroilmoituskäyttäytyminen kahteen osaan: lailliseen ja lainvastaiseen. Taustaoletuksenahan myös on, että verovirkamies poikkeaa lainvastaisesta veroilmoituksesta.

Koska lainvastainen veroilmoituskäyttäytyminen on hyvin laaja käsite, on sitä jäsennelty tässä tutkielmassa veron kiertämiseen, verovilppeihin ja aineellisen veronormiston vastaiseen veroilmoituskäyttämiseen sekä verorikoksiin.

Lisäksi etenkin verotoimistotyön kannalta otetaan huomioon luottamuksensuoja verotuksessa aineellisesti tulkinnanvaraisten tilanteiden kohdalla.

2.2.1. Aggressiivinen verosuunnittelu

Aggressiivinen verosuunnittelu ei oikeastaan ole oikeudellinen termi, vaan se juontuu puhekielestä. Yleiskielessä aggressiivinen verosuunnittelu on usein laveasti määritelty ja se voi pitää sisällään sekä vero- että rikosoikeudellisesti laillisen että lainvastaisen toiminnan. (Knuutinen, R; 2015) Yhteisenä nimittäjänä on usein vain veroaggressiivisuuden tunnusmerkki, verojen välttäminen.

Sana aggressiivinen tarkoittaa hyökkäävää tai vihamielistä, kun taas verosuunnittelu puolestaan on vero-oikeudellisen normiston rajoissa tapahtuvaa taloudellista toimintaa (Knuutinen, R; 2015). Oikeudellisesta näkökulmasta aggressiivinen verosuunnittelu on siis verotusnormien mukaista ja verotusmenettelynormiston veronkiertolausekkeen hyväksymää toimintaa (Knuutinen, R; 2015). Se ei siis ole laitonta veronkiertoa.

Yritysten verosuunnittelun jakaminen aggressiiviseen ja ”asianmukaiseen” yksikäsitteisesti ja etenkin oikeudellisesti on mahdotonta. Kysymys on moraalisesta ongelmasta. Siitä, millaista vapaaehtoisuuteen perustuvaa yhteiskuntavastuuta yrityksen odotetaan kantavan. (Knuutinen, R; 2015)

2.2.2. Veron kiertäminen

Myös veron kiertäminen on valitettavan usein asia, joka puhemielessä ymmärretään liian laiveasti. Veron kiertämisen rinnalla käytetään yleisesti tiedostusvälineissä ja yleiskielessä termiä veronkierto, jolla saatetaan harhaanjohtavasti tarkoittaa lain tarkoittaman veron kiertämisen lisäksi myös verosuunnittelua, jota termin käyttäjä ei pidä tai jota ei yleisesti pidetä hyväksyttävänä, tai verovilppiä tai verorikosta, kuten sitä, että veroilmoitus jätetään antamatta tai siitä salataan verotukseen olennaisesti vaikuttavaa tietoa, esimerkiksi ulkomailla sijaitsevaa omaisuutta ja tuloja. (Knuutinen, R; 2014)

Verolain kiertäminen puolestaan tarkoittaa lain tarkoituksen kiertämistä. Se tarkoittaa sitä, että asia ei suoraan ole vastoin lain sanamuotoa, mutta tekee säännöksen merkityksettömäksi. Veron kiertäminen on verolain kiertämistä. Sen sijaan verolain kiertäminen ei välttämättä ole aina veron kiertämistä, joka on erikseen määritelty veron kiertämisen yleislausekkeella.

Veron kiertäminen määritellään Suomessa verotusmenettelystä annetun lain 28 §:ssä:

“Veron kiertäminen

Jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sellainen oikeudellinen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, on verotusta toimitettaessa meneteltävä niin kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa. Jos kauppahinta, muu vastike tai suoritus aika on kauppaa- tai muussa sopimuksessa määrätty taikka muuhun toimenpiteeseen on ryhdytty ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että suoritettavasta verosta vapauduttaisiin, voidaan verotettava tulo ja omaisuus arvioida.

Jos on ilmeistä, että verotusta toimitettaessa olisi meneteltävä I momentissa tarkoitetulla tavalla, on verotusta toimitettaessa huolellisesti tutkittava kaikki ne seikat, jotka voivat vaikuttaa asian arvostelemiseen, sekä annettava verovelvolliselle tilaisuus esittää selvitys havaituista seikoista. Mikäli verovelvollinen ei tällöin esitä selvitystä siitä, että olosuhteelle tai toimenpiteelle annettu oikeudellinen muoto vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta taikka ettei toimenpiteeseen ole ryhdytty ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että suoritettavasta verosta vapauduttaisiin, verotusta toimitettaessa on meneteltävä I momentissa tarkoitetulla tavalla.”

Vero-oikeuden professori Kari S. Tikka määritteli ansiokkaasti verosuunnittelua ja veron kiertämistä väitöskirjassaan 1972. Vaikka verotusmenettelyä säätelevä lakikin on jo uudistettu verotuslaista verotusmenettelystä annettuun lakiin, viitataan Tikan väitöskirjaan yhä.

Veron kiertämiselle ominaiseksi toiminnaksi on määritelty se, että jos oikeustoimi, jolla pyritään välttämään veroa, on lain tarkoitukselle vieras, epätavallinen ja ilman tähdätyn veroedun saavuttamista ilmeisen tarkoitukseton (Tikka, K. S; 1972, s. 320). Veron kiertämistä kuvaavat verolain tarkoituksen vastaisuus oikeustoimessa sekä oikeustoimen keinotekoisuus, joka on veron kiertämisen keskeisimpiä tunnusmerkkejä (Knuutinen, R; 2014).

Veron kiertämisen oikeudellisessa tulkinnassa on vallalla myös erimielisyyksiä. Tämäkin kuvastaa sitä, että tehdessään käytännöllisesti epätavallisia ja hyvin verosuunnitteluorientoituneita transaktioita verovelvollinen altistaa toimintansa epävarmuudelle veron kiertämisen tulkinnan kannalta.

Veron kiertämisen yleislauseke verotusmenettelystä annetussa laissa sekä sen tulkinnat oikeuskirjallisuudessa tarkoittavat siis veron kiertämisellä teennäisiä ja veronvälttelyyn pyrkiviä oikeustoimia, jotka sinällään ovat aineellisen veronormiston mukaisia.

2.2.3. Aineellisesti tai menettelyllisesti verolakien vastainen veroilmoitus

Veroilmoitus voi olla muullakin tavalla lainvastainen kuin veron kiertämisen yleislausekkeen mukaan tulkittuna. Puutteellisuus veroilmoituksessa on laiminlyönti, jota voidaan pitää veronvälttämistarkoituksessa tehtynä. Toisaalta annettu veroilmoitus voi olla verolakien aineellisten säädösten vastaisia.

Lähtökohtaisesti yritysten on annettava veroilmoitus, mikäli niillä on tuloja, kuluja, varallisuutta, velkoja tai muita verotukseen vaikuttavia asioita verovuonna (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 62-63). Käytännössä myös esimerkiksi pelkkä ennakkoperintärekisteröinti on usein syy velvollisuudelle antaa veroilmoitus, sillä ennakkoperintärekisteröinnin kuuluisi ennakkoperintälain mukaan tarkoittaa, että yritys harjoittaa elinkeino-, maatalous- tai tulonhankkimistoimintaa. Verotusmenettelystä annetun lain 7 §:n 7 momentissa määrätäänkin, että velvollisuus antaa veroilmoitus on myös jokaisella, jolta Verohallinto veroilmoitusta vaatii.

Ilmoittamatta jättäminen tai puutteellinen veroilmoitus on laiminlyönti, verovilppi. Sillä voidaan pyrkiä veron välttämiseen. Mikäli yrityksen veroilmoitus tai muu taloudellinen informaatio ei ole luotettavaa, eikä sitä voida oikaistunakaan käyttää verotuksen perusteena, syntyy lain mukaan mahdollisuus arvioverotukselle. Ilmoituslaiminlyönnit usein johtavat myös veronkorotuksiin sekä ennakkoperintärekisteristä poistamiseen.

Veroilmoituksen aineellinen lainvastaisuus puolestaan voi tarkoittaa vaikka sitä, että yrityksen tuloverolaskelmalla on verotuspoistot tehty liian suurella prosentilla, on ilmoitettu lahjoitusvähennystä lahjoituksista, jotka eivät täytä lahjoitusvähennyksen edellytyksiä tai on vähennetty vaikkapa yrittäjän yksityiskuluja, joita ei ole katsottava liiketoiminnasta johtuviksi kuluiksi.

Veroilmoitusten aineelliset lainvastaisuudet ovat tämän tutkielman keskiössä, koska ne ovat tutkimusaiheen kannalta kaikkein olennaisimpia ja mielenkiintoisimpia. Veroilmoitusten aineellisia lainvastaisuuksia tutkittaessa veroilmoitus on usein annettu moitteetta, mutta sen sisältö on sellainen, jota virkamies joutuu tulkitsemaan ja josta virkamies joutuu mahdollisesti myös poikkeamaan. Veroaggressiivisuuden tutkimisen kannalta on mielekkäämpää tutkia annetun kuin antamattoman veroilmoituksen tutkimista, koska kyse on taloudellisen informaation analysoinnista.

Antamattomat veroilmoitukset viittaavat usein termiin harmaa talous. Harmaa talous on käsite, joka kauppateieteissä voidaan ymmärtää perustellusti kahdella eri tavalla. Kansantaloustieteessä harmaa talous on sellaista liiketoimintaa, joka ei ole mukana kansantalouden tilinpidossa tai bruttokansantuotteessa. Verotuksellisesti harmaata taloutta on taas liiketoimintaa, joka salataan viranomaisilta verojen ja veroluonteisten maksujen välttämiseksi. Käsitteellä on siis eri merkitys eri asiayhteyksissä. (http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_maaritelma%2814464)

2.2.4. Verorikokset

Pahimmillaan veroaggressiivisuus voi olla rikosoikeudellisesti rangaistava teko. Rikoslaisa on neljä erilaista verorikosta: verorikkomus, lievä veropetos, veropetos ja törkeä veropetos.

Rikoslain 29 luvun 1 §:n mukaisen veropetoksen tunnusmerkistö täyttyy, jos verovelvollinen antamalla väärän ilmoituksen, salaamalla, jättämällä ilmoituksen antamatta tai muutoin petollisesti vaikuttaa toiminnallaan siihen, että vero jää määräämättä, se määrätään liian alhaiseksi tai vero palautetaan. Suhteessa veropetoksella saatuun taloudelliseen hyötyyn rikosnimike voi olla 2 §:n ja 3 §:n mukaan myös törkeä tai lievä veropetos. 4 §:n verorikkomus puolestaan on rikos, jossa verovelvollinen hankkii itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä jättämällä veron maksamatta määrääjässä muusta syystä kuin

maksukyvyttömyydestä tai tuomioistuimen määräämästä maksukiellosta (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 226-231)

2.2.5. Luottamuksensuoja verotuksessa

Edeltävän jäsentelyn lisäksi voidaan ajatella olevan olemassa myös verotusasioita, jotka eivät selkeästi ole lainvastaisia, eivätkä näin ole samanlaista veroaggressiivisuutta kuten vaikkapa veroilmoituksella vähennetyt, vähennyskelvottomat savukkeet.

Kuten muussakin julkishallinnollisessa toiminnassa, myös verotuksessa sovelletaan luottamuksensuojaa vero-oikeudellisesti tulkinnanvaraisiin tapauksiin. Tutkielman kannalta asia on olennainen, koska tietyissä tapauksissa veroviranomainen saattaa joutua veroilmoituksesta poikkeamisen sijaan hyväksymään verovelvollisen vaatimuksen.

Verotusmenettelystä annetun lain 26.2 §:n mukaan, jos verotusasia on tulkinnanvarainen tai epäselvä, ja verovelvollinen on toiminut vilpittömässä mielessä viranomaisen noudattaman käytännön tai ohjeiden mukaisesti, on asia ratkaistava tältä osin verovelvollisen eduksi, ellei erityisistä syistä muuta johdu. Mikäli asiassa päädytään kuitenkin verovelvolliselle vahingolliseen ratkaisuun ja asia on ollut luonteeltaan tulkinnanvarainen tai epäselvä, voidaan veroon liittyvä veronlisäys ja korkoja jättää perimättä.

Luottamuksen suojan saamiseen verotuksessa on siis karkeasti kolme edellytystä: Verotusasian on oltava (1) oikeudellisesti arvioiden epäselvä tai tulkinnanvarainen, (2) verovelvollisen on täytynyt toimia vilpittömässä mielessä sekä (3) noudattaa viranomaisen omaksumaa käytäntöä tai viranomaisen antamia ohjeita. Epäselvä asia voi olla esimerkiksi yrityksen taseessa olevien osakkeiden arvostamiseen liittyvä asia, tulkinnanvarainen asia voi olla esimerkiksi se, pitäisikö osakkeiden olla yrityksen taseessa käyttö- vai rahoitusomaisuutta. Verovelvollisen katsotaan toimineen vilpittömässä mielessä, kun hän toimii oikeusohjeiden mukaisesti, eikä anna viranomaiselle puutteellista, harhaanjohtavaa, epäselvää tai väärää tietoa. Viranomaisen käytäntö ja ohjeet muodostuvat aiemmista päätöksistä sekä tulkinnoista ja ensisijaisesti kirjallisista viranomaisohjeista. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 166-170)

Verovirkamiehen veroaggressiivisuusanalyysin kannalta luottamuksen suoja siis rajoittaa virkamiehen valtaa poiketa veroilmoituksesta, kun luottamuksen suojan edellytykset täyttyvät.

2.3. Veroaggressiivisuus ja tuloksenohjaus

Omistajien lisäksi velkojat ja monet muut sidosryhmät odottavat yritykseltä hyvää kirjanpitotulosta. Mahdollisesti myös johtajien palkkiot ovat sidottuja kirjanpitoon. Tällaiset tekijät luovat perinteiseen tuloksenohjaukseen motiivin ohjata tulosta ylöspäin. Mikäli kirjanpitotulos on todellisuudessa huonompi tai sitä ohjataan esimerkiksi verotuksellisesta syystä alaspäin, aiheuttaa tämä yritykselle ainakin välillisiä kustannuksia. Huonompi kirjanpitotulos voi tehdä oman pääoman ehtooselle sijoittajalle yrityksestä huonomman sijoituskohteen ja nostaa vieraan pääoman rahoituskuluja. (Mills, F; 1998)

Yhtäaikaisen positiivisen tuloksenohjauksen ja verosäästöjen saavuttaminen kustannuksitta on vaikeaa. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan suuryritykset tekevät paljon työtä yhtäaikaisen positiivisen tuloksenohjauksen ja verosäästöjen hakemisen optimoimiseksi. Välittömiä kustannuksia voivat aiheuttaa aggressiivisen verovelvolliskäyttäytymisen julkisuushaitat. (Mills, L. F; 1998)

Yleensä tuloksenohjauksessa yrityksillä on motiivi ohjata tilinpäätöksen tulosta ylöspäin, mutta verotustulostaan alaspäin. Paremman tilinpäätöstuloksen näyttäminen aiheuttaa yleensä lisää tuloveroja. Toisaalta pienemmän verotettavan tulon näyttäminen tarkoittaa usein myös pienemmän tilinpäätöstuloksen näyttämistä, millä on myös omat kustannuseurauksensa esimerkiksi oman ja vieraan pääoman rahoittajien sekä jakokelpoisen pääoman kannalta. Näiden molempien motiivien vaikuttaessa syntyy helposti valintatilanne, kun pysytään sekä kirjanpito- että verolainsäädännön sallimissa rajoissa. (Frank, M. M; Lynch, L. J; Rego, S. O; 2009) Molempia hyviä ei voi saada, ainakaan täysimääräisenä.

Mielenkiintoista onkin, millaiset yritykset valitsevat positiivisen, tulosorientoituneen tuloksenohjausmallin ja millaiset negatiivisen, vero-orientoituneen tuloksenohjausmallin. Pyrkimään voimakkaampaan vero- ja tilinpäätösaggressiivisuuteen yrityksen on mahdollisesti poikettava ainakin toisesta normistosta. Mikäli yritys ei ole lainkuuliainen, veroaggressiivisuus voi olla myös räikeästi lainvastaista, pahimmillaan rinnastettavissa harmaaseen talouteen, niin kuin aiemmin on todettu.

Aggressiivinen raportointi veroilmoituksella ja tilinpäätöksessä huonontaa kaikissa tapauksissa taloudellisen informaation laatua. Vero- ja kirjanpitolainsäädännön

eroavaisuuksien umpeen kuromisen on ajateltu vähentävän normiston sallimia ”numeroleikkejä”. (Frank, M. M; Lynch, L. J; Rego, S. O; 2009) Normistojen muuttaminen on kuitenkin suuri poliittinen ja kansainvälinen kysymys.

Toisaalta aggressiivisen vero- ja tilinpäätösraportoinnin ei tarvitse olla toisensa poissulkevaa, vaan niiden välillä saattaa olla myös positiivinen korrelaatio. Yritykset, joilla on suuri kirjanpitolukoksen ja verotustuloksen ero, ovat saaneet Yhdysvalloissa usein enemmän viranomaisten ja tilintarkastajien huomiota. Jotkut yritykset saattavat jopa raportoida osakkeenomistajille suurempaa tulosta kuin veroviranomaiselle. (Frank, M. M; Lynch, L. J; Rego, S. O; 2009)

Tehdessään valinnan veroilmoituskäyttämisen linjastaan yritys joutuu monta kertaa toisaalta mielenkiintoisen valintatilanteen eteen: Valitako hyvä kirjanpitolukoksen pääomapanosta kohti vai parempi kassavirta pienennetyn verorasituksen ja kirjanpitolukoksen kanssa. Suuremmilla, omistukseltaan ja rahoitus pohjaltaan monipuolisemmilla, kansainvälisillä yrityksillä on usein rahoituksellisista syistä intressi ylläpitää hyvää tilinpäätöstulosta. Tämä ohjaa paljon myös näiden yritysten veroilmoituskäyttämistä ja sen takia edullinen efektiivinen veroaste on tällaisten yritysten päämäärä. (Graham, J. R; Hanlon, M; Shevlin, T; Shroff, N; 2013)

Pienemmillä ja rahoituksellisesti suppeammilla yrityksillä on taipumusta pyrkiä maksimoimaan kassavirta, mikä tarkoittaa sitä, että ne ovat usein valmiita ohjaamaan verotuslähtöisesti myös kirjanpidollista tulostaan alaspäin. (Graham, J. R; Hanlon, M; Shevlin, T; Shroff, N; 2013)

Selkeänä erona näille kahdelle linjalle on, että toinen niistä on tulos- ja toinen kassavirtaorientoitunut. Suuremmilla ja kansainvälisemmilla yrityksillä on usein enemmän rahoittajia ja sidosryhmiä vakuutettavana luotettavuudestaan, minkä voi ymmärtää positiiviseen tuloksenohjaukseen ja alhaiseen efektiiviseen veroasteeseen pyrkimisen taustalle. Pienemmillä yrityksillä on usein vähemmän sidosryhmiä, eivätkä ne kaikki välttämättä edes saa ulkopuolista rahoitusta. Mikäli kassavarat ovat muutenkin niukat, on kassavirtaorientoitunut verojen minimointi luonteva linja yrityksen taloudellisen toiminnan ohjaamiselle.

Verotusta voidaan jopa pitää jossain määrin pk-yritysten rahoituskeinona, kun muutakaan rahoitusta ei tällaisille yrityksille välttämättä ole tarjolla: Ennakkoverot voidaan mahdollisesti

laskea minimiin siirtäen verorasituksen jäännösveroon sekä käyttää maksamattomista veroista kertyvää, piilevää tai jo erääntynyttä verovelkaa rahoituksena. Tietyissä vaiheissa yrityksen veronmaksu- ja veroilmoituslainlyönnit voivat kuitenkin johtaa esimerkiksi ennakkoperintärekisteristä poistamiseen ja mahdollisiin insolvenssioikeudellisiin toimenpiteisiin, mikäli yritys ei hoida velvoitteitaan.

2.4. Efektiivinen verosuunnittelu ja perheyrietykset

Tehokkaan verosuunnittelun teoria lähtee siitä, että verosuunnittelu ei ole verojen minimointia, vaan verojen optimointia. Teoria näkee verovelvollista kauemmas kokonaisuuden, joka muodostuu yrityksen lisäksi sen työntekijöistä, asiakkaista ja muista tärkeistä sidosryhmistä. Teoria ottaa mukaan laskennalliset verot esimerkiksi tulevaisuuden investoinnista ja veronluonteiset maksut. (Yuan, G; McIver, R. P; Burrow, M; 2012)

Efektiivisen verosuunnittelun rinnalla ajatellaan olevan suuremman ja lyhyemmän aikavälin hyötyjä tavoittelevan veroaggressiivisuuden muotoja. Taloudelliset kannustimet voivat saada johtajat lyhytnäköiseen toimintaan ja välttämään veroja. Tällaisessa suorassa veronkierrossa ja -välttämässä rangaistukset ovat kuitenkin tehokkaita. (Yuan, G; McIver, R. P; Burrow, M; 2012)

Vastoin yleisiä odotuksia perheyrietysten on todettu aiemmin olevan Yhdysvalloissa jopa muita yrityksiä vähemmän veroaggressiivisempia. Taustalla on nähty parempi normiston ja sanktioiden tuntemus sekä vastuu perheen yritysvarallisuudesta. (Chen, S; Chen, X; Cheng, Q; Shevlin, T; 2010) Toisaalta kiinalaisessa normiympäristössä valtiojohtoisten ja yksityisomisteisten yritysten veroilmoituskäyttäytymisessä todettiin ennen suurta normatiivista reformia selkeä ero niin, että yksityisomisteiset yritykset pyrkivät veroja välttävään käyttäytymiseen (Yuan, G; McIver, R. P; Burrow, M; 2012).

Näyttää siltä, että perheyrietysten veroilmoituskäyttäytymiseen vaikuttaa myös normatiivinen ja yhteiskunnallinen ympäristö. Kuitenkin efektiivisen verosuunnittelun kannalta suppea omistajapiiri vaikuttaa laajaa tai yhteiskunnallista omistusta otollisemmalla sidosryhmältä yrityksen pyrkiessä hyödyntämään verotuksen optimointia.

Suomessa pk-yrityksen tuloverotuksen kannalta efektiivisessä vero-optimoinnissa yrityksen kriittisinä sidosryhminä nähdään tässä tutkielmassa etenkin sen omistajayrittäjät sekä työntekijät.

Yrityksen tuloverotuksen efektiivisen verosuunnittelun kannalta Suomessa olennainen seikka on myös työntekijöiden verotus. Jotkut yritykset ovat katsoneet työsuhteisten työntekijöiden muuttamisen toimeksiantosuhteisiksi alihankkijoiksi kokonaistaloudellisesti edullisemmaksi vaihtoehdoksi. Joissakin tällaisissa tilanteissa työ- ja verolainsäädäntö voivat kuitenkin rajoittaa tällaista valinnanvapautta verotuksellisesti. Kyseessä on palkan ja työkorvauksen rajanvedon ongelma.

Yksinkertaistaen kyse voi olla siitä, että yritys pyrkii säästämään palkan sivukuluissa, veroissa ja veroluonteisissa maksuissa muuntamalla työsuhteen keinotekoisesti toimeksiantosuhteeksi. Samalla kulun luonne muuttuu palkalle ominaisen kiinteän kustannuksen luonteesta ulkopuoliselle palveluostolle ominaisempaan juoksevaan kuluun. Yritys voi pyrkiä tällä tavoin itselleen suopeampaan normiympäristöön, kun sen ei tarvitse noudattaa työnantajalle säädettyjä lakeja. Työntekijän kannalta tilanne saattaa lisätä verotuksellisia ja muita velvoitteita sekä huonontaa sopimuksen ehtoja työsuhteesta, mutta toisaalta lisätä vapautta ja mahdollisuuksia tuote- sekä hintadifferointiin.

Verotuksessa oikeustoimen muodollisuus ei palkan ja työkorvauksen rajanvedon tilanteessa kuitenkaan välttämättä ratkaise verotuksen oikeaa toimittamista, vaan suorituksesta, joka työkorvaus-nimestä huolimatta olisi olosuhteiden vuoksi katsottava ennakkoperintälain 13 §:n mukaiseksi palkaksi, on maksajan toimitettava saman lain 9 §:n mukaan ennakonpidätys. Oikeuskäytännössä tällaisia yrityksen sivuuttamisia on kuitenkin tapahtunut harvoin. (Kukkonen, M; Walden, R; 2011, s. 207-208)

2.5. Yrityksen tuloksen ja pääomarakenteen vaikutus veroaggressiivisuuteen

Yrityksen tulokunnolla ja pääomarakenteella on vaikutusta sen veroilmoituskäyttäytymiseen. Huonompaa tulosta tekevillä yrityksillä on taipumusta tehdä veroilmoitus aggressiivisemmin. Suurella velkaantuneisuudella ja verovelkojen olemassaololla sekä verotuksellisten riskien ottamisella on havaittu olevan yhteys. Myös muut pääomakannustimet vaikuttavat

veroilmoituskäyttäytymiseen. (Rego, S. O; Wilson, R; 2011) (Yuan, G; McIver, R. P; Burrow, M; 2012)

Kiinalaisessa normiympäristössä tehty veroaggressiivisuustutkimus listaa kirjallisuuskatsauksessaan myös useita muita veroaggressiivisten yritysten piirteitä tuloksellisuuden ja taserakenteen kannalta: Yrityksen koolla voi olla vaikutusta ainakin veroaggressiivisuuden muotoihin. Aggressiiviset yritykset ovat usein huonosti tuottavia ja velkaantuneita. Yrityksen ja toimialan pääomavaltaisuus on myös veroaggressiivisuutta lisäävä ominaisuus. (Yuan, G; McIver, R. P; Burrow, M; 2012)

Toisaalta suomalainen oikeustieteellinen tutkimus havainnoi, että esimerkiksi talousrikoksilla on taipumus lisääntyä kansantalouden noususuhdanteessa, jolloin yritysten voitot ovat suurempia, ja vähetä laskusuhdanteessa. Tämäkin tutkimus silti myöntää, että heikkenevä kannattavuus luo intressejä alentamaan kustannuksia ja parantamaan kassavirtaa – mahdollisesti myös verotuksen kautta. (Niemi, H; Lehti, M; 2006)

Monesti suuret pääomariskit kannustavat yrityksiä ottamaan suuria veroriskejä. Sen sijaan suuret veroriskit eivät automaattisesti tarkoita, että yrityksellä olisi myös pääomariskejä, jotka kannustaisivat riskinottoon verotuksessa. Yritykset ottavat veroriskejä vähentääkseen veroja ja lisätäkseen näin kassavirtaa. Toisaalta aggressiivinen verosuunnittelu saattaa aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia yrityksen arvoon. Veroilmoituksista poikkeamisten, verotarkastusten ja sanktioiden lisäksi negatiivinen julkisuus verovelvollisena voi vahingoittaa mainetta yleisön, sidosryhmien ja sijoittajien silmissä. (Rego, S. O; Wilson, R; 2011)

Verokannan muutos aiheuttaa veroaggressiivisuutta suuremman verokannan vuonna, koska laskennallinen verosäästö on tällöin suurempi. Tällöin voidaan käyttää myös normiston sallimia mahdollisuuksia esimerkiksi jaksotuksessa hyväksi ja tehdä pienempi verotustulos suuremman verokannan vuonna. Esimerkiksi yhteisöveron laskiessa 24,5 %:sta 20 %:in yhteisömuotoiselle yritykselle voi syntyä motiivi tehdä suuret poistot ja varaukset sinä verovuonna, jolloin yhteisöverokanta on 24,5 %.

Yrityksillä, joilla on suurempia verohelpotuksia, on vahvempi taipumus siirtää tulosta eri verovuosille kuin sellaisilla yrityksillä, joilla on verohyötyjä investoinneista ja suurempi velkaantuneisuus. Jos yritys on veroaggressiivinen, sen koolla ei välttämättä ole merkitystä veroaggressiivisuuden tasoon. Toisaalta tuloksenohjaukseen vaikuttavat myös muut tekijät ja

sen takia on mahdotonta analysoida tarkasti yrityksen veroaggressiivisuutta, koska verotus ei ole ainoa tuloksenohjaukseen motivoiva seikka. (Lopez, T. J; Regier P. R; Lee, T; 1998)

Yrityksen tuloksellisuuden on aiemmissa tutkimuksissa havaittu korreloivan veroaggressiivisuuden kanssa käänteisesti. Toisaalta on hyvä myös miettiä, onko huono tulos veroaggressiivisuuden syy vai seuraus. Varmasti molempiin näkökantoihin on löydettävissä perusteluita. Parempi tulos voi motivoida verojen välttämiseen, mutta niin kuin aiemmin on tuloksenohjausta käsiteltäessä todettu, voi taloudellisen informaation näyttämislle olla monia muitakin motiiveja kuin verotus.

Erilaiset tuloksenohjausmotiivit liittyvät myös yrityksen taserakenteen suhteeseen veroaggressiivisuuteen. Vaikka velkaantuneemmat ja pääomavaltaisemmat yritykset on nähty veroaggressiivisempina, ei velkaantuneisuudella välttämättä ole täysin suoraa yhtäläisyysmerkkiä veroaggressiivisuuteen, ainakin jos yrityksellä on käyttöpääomaa ja kykyä saada rahoitusta. Sen sijaan pienemmällä yrityksillä, joiden on vaikeampi saada ulkopuolista rahoitusta, saattaa olla suuremmat motiivit välttää veroja.

Kuten tuloksenohjausta käsittelevässä kappaleessakin todettiin, on myös yrityksen tuloksellisuuden, pääomarakenteen ja erityisesti maksuvalmiuden näkökulmasta ilmeistä, että yrityksen rahoituksellisella asemalla on selkeä yhteys yrityksen veroaggressiivisuuteen.

2.6. Veroaggressiivisuuden muita ominaispiirteitä

Yrityksen veroaggressiivisuudella ja sen organisaation, hallinnon ja liiketoimien läpinäkyvyydellä on havaittu olevan käänteinen yhteys. Monet aggressiiviset yritykset järjestävät toimintonsa monimutkaisemmilla tavoilla verotus kannustimenaan. Tästä esimerkkinä ovat esimerkiksi verotuksellisista syistä perustetut maayhtiöt ja tuloksen siirtäminen siirtohinnoittelun avulla matalamman verotuksen maihin kansainvälisissä konserneissa. (Balakrishnan, K; Blouin, J; Guay, W; 2012)

Verojen maksu ja ilmoittaminen nähdään monta kertaa myös yhtenä yhteiskuntavastuun muotona. Tässä suhteessa yritysten käyttäytymisessä on havaittu relaatio. Yritysten yhteiskuntavastuullisuutta ja veroaggressiivisuutta tarkasteleva tutkimus havaitsee, että ne yritykset, joiden toiminnassa on muita epäyhteiskuntavastuullisia muotoja, välttävät

aggressiivisemmin veroja. Tutkimuksessa tarkasteltiin yritysten, joiden toiminnassa oli vähintään 4 epäyhteiskuntavastuullista tekijää, verotustuloksen ja kirjanpitoluksen pysyviä ja harkinnanvaraisia eroja sekä veronvälttämisherkkyyttä. (Hoi, C. K; Wu, Q; Zhang, H; 2013)

Yrityksen maineriski markkinoilla vaikuttaa veroaggressiivisuutta vähentävästi. Veroaggressiivisen yrityksen maine saattaa vähentää myyntiä, lisätä markkinointikustannuksia ja huonontaa median välittämää julkisuuskuvaa. (Graham, J. R; Hanlon, M; Shevlin, T; Shroff. N; 2013) Kyse on ihmisten humanista, moraalista ja yhteiskuntavastuullisesta käsityksestä yrityksestä. Sillä voi olla huomattava merkitys yrityksen markkinoinnin ja myynnin kannalta.

3. Yrityksen säännönmukaisen tuloverotuksen toimittaminen

Aiemmassa tutkimuksessa verotuksen toimittamisen ja verotulojen keräämisen lisäksi verovalvonnan on nähty parantavan taloudellisen informaation laadun valvontaa esimerkiksi niissä tapauksissa, kun verovelvollisyrityksessä on pienosakkaita. Koska veroviranomaisen intressinä on taloudellisen informaation laadukkuus, se toimittaa samalla tehokkaasti tilintarkastuksen kaltaista agentti-päämies -suhteen valvontaa, koska pienosakkailta ei usein ole mahdollisuutta valvoa yhtä tehokkaasti etujaan. (Hanlon, M; Hoopes, J. L; Shroff, N; 2014)

Verohallinnon voidaan ajatella toimittavan monella tapaa yhteiskunnallista tehtävää. Sen toiminta myös vaikuttaa yhteiskuntaan ja verovelvollisiin. Näin ollen se vaikuttanee myöskin yritysten veroaggressiivisuuteen. Verohallinnon toimintaa ohjaavat suuressa määrin verotuksen aineelliset ja menettelylliset normit, joita käsitellään tässä pääkappaleessa.

3.1. Verotusmenettelyn oikeuslähteet

Perustuslain 2.3 §:n mukaan kaiken julkisen vallan tulee perustua lakiin. Julkista valtaa käyttäessään virkamiesten täytyy noudattaa tarkoin lakia. Käytännössä kaikki viranomaisen taholta tuleva velvoittaminen täytyy voida johtaa lakiin. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 125)

Hallintomenettelyä verotuksessa ohjaa yleisesti hallintolaki sekä verotuksen kannalta erityislakina verotusmenettelystä annettu laki. Hallintolaki on verrattuna verotusmenettelystä annettuun lakiin täydentävä. Verotusmenettelystä annettu laki on hallintomenettelystä verotukseen annettu erityislaki, joka ei määrää hallinnon yleisperiaatteita. Ne on määritelty hallintolaissa. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 127)

Hallintolain mukaisiin hallinnon keskeisiin oikeusperiaatteisiin kuuluu, että hallinnossa asioivia kuuluu kohdella tasapuolisesti ja puolueettomasti. Tasapuolisuus tarkoittaa sitä, että samat aineelliset oikeusohjeet koskevat kaikkia verovelvollisia. Sen sijaan viranomainen voi toiminnassaan tehdä asiakkaistaan riskianalyysiä, jollaista on esimerkiksi toimitettavassa verotuksessa sovellettava, jäljempänä tarkemmin käsiteltävä valikointimenettely ja verotuksen automaatio.

Tasapuolisuutta edistetään verotustyössä vielä sillä, että kaikki virkamiehet käyttävät henkilökohtaisessa työskentelyssään samoja, valtakunnallisia viranomaisohjeita sekä salaisia työmenettelyohjeita.

3.2. Tuloveroilmoituksen antaminen

Yritys antaa tiedot tuloverotuksensa perusteesta veroilmoituksella. Veroilmoituksen kuuluu perustua tilinpäätökseen.

Tuloveroilmoitukset on annettava verovuositain määrättyihin ajankohtiin mennessä paperilla tai sähköisesti. Verovuosi on kirjanpitovelvollisilla aina tilikauden päättymisvuosi. Yksityisten elinkeinonharjoittajien on annettava tuloveroilmoituksensa viimeistään huhtikuun 4. päivänä, tai, jos 4. päivä ei ole arkipäivä, seuraavana arkipäivänä. Henkilöyhtiön on annettava tuloveroilmoituksensa kutakin verovuotta seuraavan helmikuun loppuun. Osakeyhtiöiden määräpäivä on 4 kuukautta tilikauden päättymisestä. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 55-66)

Veroilmoituksen myöhästymisestä voi seurata veronkorotus sekä mahdollisesti myös verotettavan tulon arvioiminen. Veroilmoituksen antovelvollisuus katsotaan täytetyksi, kun siinä on verotuksen kannalta olennaiset tiedot. Verovelvollinen voi täydentää veroilmoitustaan verotuksen päättymiseen asti. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 64-66)

3.3. Verotuksen toimittaminen ja verotuksen automaatio

Säännönmukainen tuloverotus toimitetaan niin sanotussa massamenettelyssä, automatisointia hyväksikäyttäen. Siinä verotus toimitetaan tehokkaasti niin, että osa päätöksistä syntyy automaattisesti niin, etteivät ne nouse virkamiesten tutkintaan. Tämä tehokkuusajatus ei kuitenkaan voi loukata verovelvollisen laissa säädettyjä oikeuksia. (Äimä, K; 2011, s. 197-201)

Uuden verotusmenettelystä annetun lain esitöissä valmisteltiin suunnitelmallisesti verotuksen automaatiota ja valikointimenettelyä. Se, että veroviranomaisen on tutkittava saamansa tiedot ja selvitykset tavalla, joka asian laatu, laajuus, verovelvollisten yhdenmukainen kohtelu ja

verovalvonnan tarpeet huomioon ottaen on perusteltua, on lainsäädännöllinen peruste ja edellytys siihen, että kaikkea veroilmoitusaineistoa ei tutkita yhtä tarkasti. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 142) Nykyisessä säännönmukaisen verotuksen toimittamisessa on käytössä automaattisen tietojenkäsittelyn mahdollistama resurssien uusi allokointi.

Kaikkien verovelvollisten tiedot käsitellään automatisoidussa järjestelmässä, jossa julkisesti määrittelemätön osa veroilmoituksista valikoituu tapauskohtaiseen käsittelyyn. Valikoinnin tarkoituksena on, että verotus voitaisiin toimittaa oikein ja tasapuolisesti ainakin taloudellisesti merkittävissä asioissa. Säännönmukaisessa verotuksessa käsiteltävänä on lyhyessä ajassa suuri määrä asioita, sillä veroilmoitukset jätetään lyhyen ajan sisällä laissa säädettyä aikana ja verotuksen valmistuminenkin on laissa säädetty. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s.142)

Valikointi tarkoittaa käytännössä sitä, että kun kaikki veroilmoitustiedot tuodaan sähköiseen muotoon, veroilmoitustietoja analysoidaan tietynkaltaisella valikointiajolla, joka nostaa virkamiesten tapauskohtaiseen käsittelyyn tietyt, valikoituneet veroilmoitukset. Näin ”valikoimattomille” veroilmoituksille syntyy verotuspäätös automaattisesti, ilman virkamieskäsittelyä. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s.143)

Voidaan siis päätellä, että verotuksen automaatio ainakin lähtökohtaisesti, normitasolla, on verovelvollisen oikeuksia loukkaamaton, mutta verotuksen täsmällisyyden ja aineellisen oikeellisuuden kannalta epätäydellisempi ja olennaisia asioita priorisoiva. Toisin sanoen kaikki aineellisesti väärät tapaukset eivät välttämättä nouse tutkintaan ja tulevat hyväksytyiksi.

Lainsäädäntö ei estä verovirkamiehiä käsittelemästä verovelvollisen veroilmoitusta täydellisesti, vaan lainsäädäntö mahdollistaa valikoinnin. Veroilmoitustenannon jälkeisen, ensimmäisen, suuren valikoinnin jälkeen, voidaan valikointia tehdä myös myöhemmin ennen verotuksen päättymistä. Valikointi on mahdollisimman paljon automatisoitua, mutta se voi tapahtua tarvittaessa myös virkamieslähtöisesti. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 142-144)

3.4. Valikointimenettely veroaggressiivisuuden ennakkoseulana

Valikointimenettely toimii siis verotuksen toimittamisessa tietynlaisena koneellisena ennakkokarsintana ennen mahdollista tarkempaan tutkintaan pääsyä. Valikointiehdot ja valikointimenetelmät ovat julkisuuslain nojalla salaista tietoa, koska niiden yleiseen tietoisuuteen pääseminen vaarantaisi viranomaistoiminnan tarkoituksenmukaisuuden ja yleisen edun. Valikointiehdot ja -menetelmät perustuvat tilastoihin, seurantaan ja testaukseen. Aikaisempien verovuosien tietoja käytetään hyväksi valikointiehtoja ja -menetelmiä laadittaessa. Valikointiehdoissa voidaan ottaa huomioon myös verovuosikohtaisia erityispiirteitä, kuten esimerkiksi tiettyjen osakkeiden laajamittainen arvopaperikauppa. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 143-144)

Tarkoituksena on, että tärkeät ja olennaisuusarvoltaan samanarvoiset asiat tutkitaan tarkemmin. Valikointiin voidaan tehdä myös alueellisia erityisjärjestelyjä, mutta se on harvinaista ja sitä pyritään välttämään, koska se rikkoo verotuksessa ja valikoinnissa tavoiteltavaa verotuksen yhtenäisyyttä ja verovelvollisten tasa-arvoista ja yhdenmukaista kohtelua. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 143)

Verotusasian laatu, laajuus, verovelvollisten yhdenmukainen kohtelu ja verovalvonnan tarpeet ohjaavat valikoinnin järjestämistä. Asian väärän ratkaisun riski automatisoidussa menettelyssä, taloudellinen merkittävyys sekä muu oleellisuus ovat ensisijaisia kriteerejä valikointia suunniteltaessa. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s.144)

Koska valikointimenettely on luonteeltaan hyvin numeerista ja loogista, on järjestelmällä myös erinomaiset mahdollisuudet analysoida ja seuloa veroaggressiivisiä yrityksiä tarkempaan käsittelyyn. Mahdollisesti – ja toivottavasti – jossain määrin niin tapahtuukin, mutta tätä tietoa ei ole mahdollista selvittää kunnioittamatta näiden asioiden kanssa työskentelevien henkilöiden vaitiolovelvollisuutta. Tilinpäätöksen ja veroilmoituksen lukujen vertailu on kuitenkin veroaggressiivisuuden kannalta olennaista. Taustaoletuksena tällaisessa analyysissä on kuitenkin, että ilmoitetut luvut ovat oikeita.

Taloudellisen merkittävyyden lisäksi valikoinnin taustalla on myös verovelvollisten tasapuolisen ja oikeudenmukaisen kohtelun periaate. Siksi valikoinnin perusteella verovelvollisia käsitellään usein asiakohdaisesti niin, ettei kaikkia verovelvollisen veroilmoitusasioita tutkita tarkassa virkamieskäsittelyssä yhden valikoituneen asian takia.

Veroilmoitus voidaan silti käsitellä erityisesti ja kokonaisvaltaisesti, jos siihen on olemassa asiallinen syy. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 144)

Verohallinto poimii käsittelynsä myös verovelvollisia satunnaisotannalla, joka ei välttämättä perustu mihinkään harkittuun ennakkoseulontaan. Tyypillinen valikointiehto voisi myös olla esimerkiksi se, että verovelvollinen vaatii vähennettäväksi matkakuluja, vaikka hänellä on tuloverotuksessaan ainoastaan etuustuloista annettuja vuosi-ilmoitustietoja. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 144)

Valikointiehtojen muodostaminen on tärkeää viranomaistyön kontrollia sekä toiminnan riskien hallitsemista. Verovelvollisten toiminnasta ja veroilmoituksista sekä valikointimenettelystä tehdäänkin riskianalyseja ja Verohallinnossa on erillinen riskienhallintayksikkö, joka työskentelee aiheen parissa. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011, s. 144)

3.5. Veroilmoituksesta poikkeaminen

Mikäli verovelvollisen antamasta veroilmoituksesta poiketaan, on verovelvolliselle perusteltava tehty verotuspäätös. Verotusmenettelystä annetun lain 26.2 §:n mukaan perustelemisvelvollisuus on lievempi. Perustelut on oltava saatavilla Verohallinnossa tarvittaessa. Mikäli poikkeaminen koskee arvioverotusta, veron kiertämistä, peiteltyä osinkoa, selvittämätöntä omaisuuden lisäystä kansainvälistä peiteltyä voitonsiirtoa tai veronkorotusta, on perusteluissa oltava näkyvillä sovellettu lainkohta. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011 s. 185-186).

Käytännössä verovelvollisille kirjoitetaan usein muistioita etenkin, jos veroilmoituksesta on jouduttu poikkeamaan. Muistiot ovat luonnollisesti käytössä myös myöhempiä vuosia varten. Verovelvollisilla on myös oikeus tulostuttaa muistionsa Verohallinnossa, sillä ne ovat osa heidän verotusasiakirjojaan.

3.6. Kirjanpito- ja veronormiston suhde sekä tärkeimpiä eroja pk-yritysten näkökulmasta

Verovelvollisten kirjanpito on verotettavan tulon laskennan perusteena. Kirjanpitoa säätelevät kirjanpitolaki ja kirjanpitoasetus sekä kirjanpitolautakunnan yleisohjeet. Vaikka verotettavan tulon laskentaa ohjaa erillinen, aineellinen verolainsäädäntö, on kirjanpitonormistolla myös verotuksellinen merkitys. Yhtenä tärkeimpänä tarkoituksena verotuksessa kirjanpidolla on yrityksen ja sen omistajien varojen erillään pitäminen. Kirjanpidossakin lähtökohtaisesti tilikausi, joka yleensä muodostaa myös verovuoden tiedot, on 12 kuukautta. (Myrsky, M; Malmgrén, M; 2014, s. 56-63)

Veronormisto muodostaa oman tuloslaskentanormiston. Verotettavaa tuloa laskettaessa kirjanpitotulosta oikaistaan tietyillä lisäys- ja vähennyserillä. Verovuoden tuottoja oikaistaan veronalaisilla tuloilla, jotka eivät ole kirjanpidon tuotoissa, ja verovapailla tuotoilla, jotka ovat kirjanpidon tuotoissa. Lisäksi oikaistaan verotuksessa vähennyskeltottomat menot, jotka ovat kirjanpidon kuluissa ja vähennyskelpoisilla menoilla, jotka eivät ole kirjanpidon kuluissa. Myös tulolähdejaolla on vaikutusta, siinä missä tuloslaskelma kattaa kaikki verotuksen tulolähteet, tuloverolaskennassa eri tulolähteiden voitot ja tappiot eivät kompensoikaan toisiaan. Ehkä tavallisin oikaisuerä kirjanpidon ja verotuksen välillä on verovuonna maksetut ennakoverot, jotka eivät ole vähennyskelpoisia kuluja, sillä eiväthän verot voi olla vähennyskelpoisia itse veron perusteesta. Mahdollinen jäännösvero tai veronpalautus kirjataan siirtovelkoihin tai siirtosaamisiin. (Myrsky, M; Malmgrén, M; 2014 s. 64-68)

3.6.1. Kulujen vähennyskelpoisuus ja vähennyskeltottomuus

Maksettujen verojen lisäksi muita tuloverotuksessa vähennyskeltottomia, mutta kirjanpidossa vähennyskelpoisia kuluja ovat etenkin fuusiotappio ja verotuksessa verovapaasti myytävien osakkeiden myyntitappiot sekä verovuodesta riippuen edustuskulut joko puoliksi tai kokonaan (verovuonna 2014 edustuskulut olivat kokonaan vähennyskeltottomia). Myös erilaiset sanktioluonteiset maksut ja rangaistukset ovat vähennyskeltottomia verotuksessa. (Myrsky, M; Malmgrén, M; 2014, s. 65-68)

Nykyään kirjanpidon ulkopuolisia, verotuksessa vähennyskelpoisia vähennyksiä, niin sanottuja lomakevähennyksiä, on vain vähän. Tällaisia ovat muun muassa olleet aikaisemmin

osingonjakovähennys ja tutkimusvähennys. Vuosina 2013-2014 kategoriaan kuuluu tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisävähennys. Lisäksi esimerkiksi yksityisen elinkeinonharjoittajan toimintavaraus sekä lisävähennys työmatkoista erityiselle työntekemispaikalle sisältäen päivärahat ja yksityisiin varoihin kuuluvan auton käytöstä tehtävän vähennyksen on tämänkaltainen, kirjanpidon ulkopuolinen, mutta verotuksessa vähennyskelpoinen vähennys. (Myrsky, M; Malmgrén, M; 2014, s. 67)

Poistot eroavat kirjanpito- ja veronormiston välillä ja saattavat aiheuttaa siksi oikaisueriä verotettavan tulon laskennassa. Verotuksessa ei voida vähentää kirjanpidossa vähentämätöntä poistoa, mutta verotuksessa voidaan jättää vähentämättä kirjanpidossa vähennetty poisto. Tätä hyllypoistoksi kutsuttua poistoa voidaan hyödyntää myöhempien verovuosien verotuksessa. Laki elinkeinotulon verottamisesta määrittää myös enimmäispoistot, jotka rajaavat kirjanpidon poistojen vähennyskelpoisuutta. Poistoeron käsite määrittää kirjanpito- ja verotuspoistojen eron. (Myrsky, M; Malmgrén, M; 2014, s. 67)

Varaukset ovat keskeinen kirjanpito- ja veronormistoa erottava tekijä. Käytännössä ainoastaan takuuvaraus on vähennyskelpoinen sekä kirjanpidossa että tuloverotuksessa ja muut kirjanpidossa tehdyt varaukset on lisättävä verotettavaan tuloon. (Myrsky, M; Malmgren, M; 2014 s. 68.)

Kirjanpitolaki tuntee pakollisen varauksen kirjanpitovelvollista tulevaisuudessa kohtaavaa, varmana pidettävää velvoitetta kohtaan sekä vapaaehtoiset investointi-, toiminta- tai muut varaukset. Laki elinkeinotulon verottamisesta sisältää puolestaan luottotappiovarauksen, yksityisen elinkeinonharjoittajan työllistämiseen liittyvän toimintavarauksen, ydinjätehuoltovarauksen, takuuvarauksen sekä eläkevastuuvarauksen.

3.6.2. Tulon veronalaisuus ja verovapaus

Elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 6 §:ssä ja 6 a-d §:issä luetellaan elinkeinotoiminnan verotuksessa verovapaat tuotot. Lain 6 §:ssä luetellut erät eivät itse asiassa ole usein tuottoja kirjanpidollisestikaan, vaan pääomasijoituksia. Oman tai vieraan pääoman sijoitukset ovat yhtä lailla eriä, joita ei ole luettava veronlaiseksi tuloksi elinkeinotoiminnan verotuksessa. Velan anteeksiannon tai vanhenemisen kohtelu elinkeinoverotuksessa puolestaan riippuu olosuhteista. Esimerkiksi intressiyhteydessä olevien velallisen ja velkojan välillä veronalaisuutta ja toisaalta vähennyskelpoisuutta velkojalle ei

synny. Yleensä oikeuskäytännössä veronalaisuus on seurannut vähennyskelvottomuutta velkojalla. Jos saaminen on velkojalle arvoton, on anteeksiantokin elinkeinoverotuksessa verovapaa erä. Myös yhtymän tulo-osuuden lisäksi saatu voitto-osuus on verovapaata elinkeinoverotuksessa. (Mattila, P. K; 2014)

Osinkojen verokohtelu riippuu osingosta ja elinkeinotoimintaa harjoittavan yrityksen yritysmuodosta. Toisesta EU-maasta ja EU:n ulkopuolelta maksetun osingon verokohtelu elinkeinotoiminnan verotuksessa on jopa tapauskohtaista. Yksityisillä elinkeinonharjoittajilla noteeraamattoman yhtiön osinko on 75 %:sti veronalaista ja noteeratun 85 %:sti. Yhtymät eivät ole verovelvollisia, vaan laskentasubjekteja, mutta yhtymän osakkaan tulo-osuuden verotuksessa osinko käsitellään elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaisesti. Verooikeudellisella yhteisöllä elinkeinotulolähteessä osinkojen verottomuus on pääperiaate. Kuitenkin muun muassa raha-, vakuutus- ja eläkelaitosten sijoitusomaisuuteen kuuluvien osakkeiden perusteella maksettavat osingot ovat 75 %:sti veronalaista tuloa ja listaamattomien yhtiöiden listatuilta yhtiöiltä saamiensa osinkojen veronalainen osuus on 100 %. (Mattila, P. K; 2014) Taustalla osinkojen verovapaussäännöissä on osinkojen ketjuverotuksen estäminen, osinkoja ei ole tarkoitus verottaa montaa kertaa ennen päätymistä lopullisille osakkeenomistajille.

Yksi merkittävimmistä verovapaaksi säädetyistä tuloista elinkeinoverotuksessa on kuitenkin vero-oikeudellisten yhteisöjen käyttöomaisuusosakkeiden luovutus. Saadakseen tuon elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 6 b §:n verovapausaseman, luovutuksessa tulee täytyä seuraavat ehdot:

- (1) Osakkeiden on kuuluttava luovuttajayhteisön elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen.
- (2) Luovutettavat osakkeet on oltava kotimaisesta tai sellaisesta EU-jäsenvaltiossa asuvasta yhtiöstä, jota tarkoitetaan emo- ja tytäryhtiödirektiivin 2 artiklassa tai yhtiöstä, joka asuu valtiossa, jonka kanssa Suomella on osinkotuloa koskeva verosopimus.
- (3) Luovuttajayhteisön omistettava yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ja korkeintaan vuotta ennen luovutushetkeä 10 % osuuden luovutettavan yhteisön osakepääomasta.
- (4) Luovutettavat osakkeet eivät ole suoraan tai välillisesti ole pääasiassa kiinteistöjen omistamista ja hallintaa harjoittavista yhtiöistä. Oikeus- ja verotuskäytännössä suurin tulkintaongelma on yleensä sen määrittely, kuuluvatko osakkeet luovuttajayhteisön elinkeinotulolähteeseen vai eivät. (Mattila, P. K; 2014)

Jotta osakkeiden luovutus olisi edellä mainitulla tavalla verovapaa, on luovutettavalla yhteisöllä oltava liiketoiminnallinen side luovuttajansa elinkeinotoimintaan. Pääomasijoittajat eivät voi hyötyä käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksen verovapaudesta, koska pääomasijoittaminen kuuluu lähtökohtaisesti henkilökohtaiseen tulolähteeseen, jonka tulot verotetaan tuloverolain mukaan. Luonnollisesti käyttöomaisuusosakkeiden verovapaalla luovutuksella on mahdollisuus luoda paineita verovelvollisten veroaggressiiviselle käyttäytymiselle.

Veronalaisia, mutta kirjanpitoon sisältyvä tuloja puolestaan voivat olla muun muassa välilyhteisötulo sekä peitelty osinko (Myrsky, M; Malmgrén, M; 2014 s. 67). Lisäksi etenkin yksityisillä elinkeinonharjoittajilla tällainen voi olla vaikkapa elinkeinotoiminnan varallisuuteen kuuluvan auton yksityiskäytön tuloutus.

3.7. Yrityksen ja omistajayrittäjän väliset transaktiot veronormatiivisesta näkökulmasta

Tilanteessa, jossa yritys on erillinen oikeushenkilö, suppealla omistajayrittäjäpiirillä voi olla paine saada yrityksestä etuja verotuksellisesti mahdollisimman edullisesti. Mikäli tämä edullisuus ei osakeyhtiön tilanteessa kestä päivänvaloa verotusmenettelystä annetun lain 29 §:n mukaan, on kysymyksessä peitelty osingonjako. Luonnollisesti myös esimerkiksi henkilöyhtiöiden vuosi-ilmoittamattomat luontoisedut omistajalle ovat rinnastettavissa ongelmaan, vaikkakin henkilöyhtiöiden kohdalla tuloverovelvollisia ovat vain yhtiömiehet. Tutkielman kannalta ilmiö on olennainen, koska etenkin peitelty osinko on usein etenkin pieniä ja keskisuuria, suppealle omistajapiirille, mahdollisesti omistajayrittäjäperheelle, kuuluvia osakeyhtiöitä leimaava.

Peitelty osinko tarkoittaa sitä, että osakeyhtiön osakas tai hänen läheisensä saa osakeyhtiöstä rahanarvoista etuutta osakkuusasemansa perusteella poikkeavin ehdoin tai vastikkeetta. Kyse voi olla vaikka siitä, että omistajalla tai hänen perheellään on vastikkeetta tai poikkeuksellisen edullisesti käytössä osakeyhtiön omistama auto tai kesämökki, eikä edun luontoisetuarvoa ole ilmoitettu verotuksessa. Tavanomaisin peiteltyyn osingon muoto onkin omistajan elantomenojen maksattaminen osakeyhtiöllä. (Kukkonen, M; Walden, R; 2011, s. 212-221)

Peiteltyä osinkoa voivat olla tapauksesta riippuen muun muassa osakeyhtiön ja osakkaan välisen oikeustoimen poikkeavat sopimusehdot, ylisuuri palkka, vuosi-ilmoittamattomat

luontoisedut, vääräperusteiset kustannustenkorvaukset, ylisuuri korko osakkaan antamalle pääomalainalle tai selkeämmin vieraan pääoman ehtoiselle lainalle ja velan anteeksianto osakkaalle. Toiset tilanteista ovat tulkinnallisesti selkeämpiä, toiset ovat hankalasti näytettävissä peiteltyksi osingoksi. Esimerkiksi veroilmoituksella ilmoittamaton, omassa käytössä ollut yhtiön henkilöauto on selkeästi kiistattomampi asia kuin vaikkapa osakkaan antamalle lainalle maksetun koron käyppyyden määrittely. (Kukkonen, M; Walden, R; 2011, s. 219-228)

Peitelty osinko, niin kuin ”rehellinen” osinkokkaan, ei ole peiteltyyn osingon jakajan tuloverotuksessa vähennyskelpoinen. Peitelty osinko on puolestaan saajalleen 70 %:sti veronalaista tuloa, luonnolliselle henkilölle aina ansiotuloa, huolimatta yhtiön nettovarallisuudesta ja sen mukaan määräytyvästä pääomatulo-osuudesta normaalissa osingonjakotilanteessa. (Kukkonen, M; Walden, R; 2011, s. 228-229)

Pyrkimyksenä peiteltyä osinkoa jaettaessa onkin usein veronvälttämistarkoitus niin, että peiteltyksi osingoksi katsottava määrä olisi jakavassa yhtiössä vähennyskelpoisena kuluna, mutta usein myös peiteltyyn osingon saajalla nimensä mukaisesti peiteltyinä, lievemmin tai ei ollenkaan verotettuna tulona.

3.8. Veronkorotukset

Veronkorotus on hallinnollinen sanktio, joka määrätään verovelvolliselle tämän moitittavasta käyttäytymisestä verotuksessa.

Yhdysvalloissa on tutkittu verovelvollisen asianhoitajan, veroilmoitusasiamiehen saaman sanktion määrän ja veroraportoinnin vaatimustason vaikutusta veroilmoitusasiamiehen veroaggressiivisuuteen. Sanktion määrän nouseminen vähensi veroaggressiivisuuden määrää veroilmoituksen teossa, mutta ei neuvojen antamisessa asiakkaalle. Tämän katsottiin johtuvan asiakkaan tärkeydestä, riskistä ja konservatiivisesta tavasta antaa neuvoja. Raportointivaatimusten nostaminen sen sijaan, yhdessä verosanktion määrän nousun kanssa, hillitsi veroilmoitusasiamiehen veroaggressiivisuutta sekä neuvojen antamisessa että varsinaisessa veroilmoituskäyttäytymisessä. (Hansen, V. J; White, R. A; 2012)

Yhdysvaltojen ja Suomen verovelvollisten veroilmoituskäyttämisen vertailu ei suoraan ole relevanttia järjestelmien erilaisuuden vuoksi. Sanktiot ja niiden taso ovat myös erilaisia. Suomessa veronkorotus annetaan verotusmenettelystä annetun lain 32 §:n mukaan verovelvolliselle, eikä verovelvollisen asiamiehelle. Sen sijaan toinen kysymys on, millainen sopimusoikeudellinen suhde verovelvollisella ja verovelvollisen asiamiehellä on ja syntykö asiamiehelle vahingonkorvausvelvollisuus, mikäli esimerkiksi veroilmoituksesta poiketaan ja annetaan veronkorotus. Tässä suhteessa veronkorotuksen määrällä lienee Suomessakin vaikutusta niin verovelvollisen kuin asiamiehenkin veroilmoituskäyttämiseen.

”Veroraportointivaatimusten” nostaminen sen sijaan voi tarkoittaa lainsäädäntöä, mutta myös veroviranomaista ja viranomaisohjeita, tai viranomaisen yleisen linjan tiukkenemista. Kysymys on siitä, miten hyvää ja tarkkaa taloudellista informaatiota veroviranomainen vaatii verotuksen toimittamiseksi.

Muun muassa Kiinassa tehtiin vuonna 2008 verolainsäädäntöön suuri sääntelyllinen muutos ankarampaan veronormistoon, mikä vaikutti etenkin listattujen yhtiöiden veroaggressiivisuuteen vähentävästi. (Yuan, G; McIver, R. P; Burrow, M; 2012)

Suomalainen veronkorotus pk-yritysten kannalta tuloverotuksessa voidaan jakaa kolmeen kategoriaan veroilmoituskäyttämisen moitittavuuden perusteella. Verotusmenettelystä annetun lain 32 §:ssä 1 momentin mukaan verovelvolliselle voidaan määrätä enintään 150 euron veronkorotus vähäisestä puutteesta, kuten veroilmoituksen antamisesta kehotuksesta myöhässä. Pykälän 2 momentin mukaan verovelvolliselle voidaan määrätä enintään 800 euron veronkorotus olennaisista puutteista, kuten toistuvasta, olennaisesta virheestä veroilmoituksessa. Pykälän 3 momentti on ankarin, veronkorotus määrätään suhteellisesti laskettuna tulon määrään, eikä veronkorotukselle ole määritelty ylärajaa. 3 momenttia käytetään tahalliseen ja törkeään tuottamukselliseen veroilmoituskäyttämiseen, jota eivät yleensä ole aineellisesti tulkinnanvaraiset tilanteet. Tahallinen ja törkeään tuottamuksellinen laiminlyönti voi olla vaikkapa merkittävien tulojen salaaminen. Veronkorotuksia määrätessä käytetään apuna Verohallinnon yhtenäistämisohteita, joissa henkilöverotukselle annettavat veronkorotusohjeet ovat pääpiirteittäin lievempiä kuin elinkeino-, maa- ja metsätalouden verotukselle. (Myrsky, M; Rabinä, T; 2011 s. 213-216)

3.9. Verosääntelyn vaikuttavuus

Veroviranomaisen työn vaikuttavuus verovelvollisten veroilmoituskäyttäytymiseen syntyy muistakin asioista kuin veroilmoituksista poikkeamisista ja sanktioista. On olemassa sääntelyllisiä keinoja, joilla voidaan vaikuttaa tiettyihin verotuksellisiin tavoitteisiin. Tämä tutkielma nostaa esille ennakoperintärekisterin sekä rakennusalan tiedonantovelvollisuuden.

Ennakoperintärekisterillä on Suomessa tärkeä roolinsa veroilmoitus- ja maksulaiminlyöntien ehkäisijänä. Ennakoperintärekisteri ei kuitenkaan torju harmaata taloutta suoraan. Verovelkasidonnaisuuden vuoksi ennakoperintärekisteröimättömyys on mielenkiintoinen yksityiskohta suomalaisessa verojärjestelmässä veroaggressiivisuuden analysoinnin näkökulmasta.

Rakennusalan verosääntely on melko tuoretta hallintomenettelyä, mutta sen tavoitteena on torjua harmaata taloutta, joka on myös tietynlaista veroaggressiivisuutta.

3.9.1. Ennakoperintärekisteröinti – Verohallinnon luottoluokitus?

Ennakoperintärekisteri on osa suomalaista ennakoperintäjärjestelmää. Ennakoperintärekisteri perustettiin 1.3.1995. Sille on muotoutunut ennen kaikkea verotuksellinen, mutta myös yleisöä palveleva, taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys.

Ennakoperintälain mukaan, mikäli työn suorittaja kuuluu ennakoperintärekisteriin, maksajan ei täydy pidättää maksamastaan työkorvauksesta tai käyttökorvauksesta ennakonpidätystä. Mikäli työn suorittaja on ennakoperintärekisterissä, mutta maksettava suoritus on ennakoperintälain 13 §:n mukaista palkkaa, on ennakonpidätys silti toimitettava. Ennakonpidätysvelvollisuus koskee yhtä lailla, kun kyse on työ- tai käyttökorvauksesta, oli sitten kyseessä suuri osakeyhtiö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja.

Ennakoperintärekisterin tarkoitus on toimia osana verotuksen ennakoperintäjärjestelmää, ehkäistä veronmaksu- ja ilmoituslaiminlyöntejä sekä antaa tieto maksajalle, tarvitseeko suorituksesta pidättää ennakonpidätystä (http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_yhteisoasiakkaat/Yhdistys_ ja_saatio/Ennakoperintarekisteri). Lähtökohtana siis on, että ennakonpidätys työsuorituksesta maksettavasta maksusuorituksesta (ja tekijänoikeuteen liittyvästä käyttökorvauksesta) on pidätettävä, ellei saajan

ennakkoperintärekisteriasema poista tätä velvollisuutta. Ennakkoperintärekisteri toimii yleisölle ikään kuin viestinä, että siihen kuuluva yritys hoitaa omat verovelvoitteensa. Tätä tietoa käytetään hyväksi joskus myös sopimuskumppanin luotettavuutta ja maksuvalmiutta arvioitaessa.

Ennakkoperintärekisterillä ei kuitenkaan lain mukaan ole tällaista positiivista roolia. Ennakkoperintärekisteri ei kerro yleisölle välttämättä rekisterissä olevan veroilmoituskäyttäytymisestä muuta kuin sen, että se on suoriutunut olennaisista veroilmoitus- ja veronmaksuvelvoitteistaan. Ennakkoperintärekisteriin kuuluvalla yrityksellä ei pitäisi olla olennaisia veronmaksuun ja veroilmoittamiseen liittyviä laiminlyöntejä.

3.9.2. Ennakkoperintärekisteristä poistaminen ja verovelkarahoitus

Tutkielman kannalta ennakkoperintärekisterissä olennaista on se, milloin ja miksi verovelvollinen voidaan poistaa ennakkoperintärekisteristä. Tämän yleisökin on selvästi havainnut ja ennakkoperintärekisteriin kuulumista tai kuulumattomuutta pidetäänkin jossain määrin luotettavuuteen vaikuttavana tekijänä taloudellisessa toiminnassa.

Ennakkoperintälain 26 §:n mukaan Verohallinto voi poistaa tai jättää merkitsemättä ennakkoperintärekisteriin sen, joka laiminlyö olennaisesti veronmaksun, kirjanpitovelvollisuuden, verotusta koskevan ilmoitus- tai muistiinpanovelvollisuuden tai muut velvollisuutensa verotuksessa. Verohallinto voi myös poistaa tai jättää merkitsemättä ennakkoperintärekisteriin sen, jonka voidaan aiemman käyttäytymisensä perusteella odottaa laiminlyövän mainitut velvollisuudet, tai yhteisön tai yhtymän, jonka johtavalla henkilöllä on mainittuja laiminlyöntejä tai jonka johtavan henkilön aiemmin johtamilla yhteisöillä on mainittuja laiminlyöntejä.

Ennakkoperintärekisteröinnillä, tai sieltä poistamisella ja sinne merkitsemättä jättämisellä ei välttämättä ole suoraa yhteyttä sellaiseen veroaggressiivisuuteen, jossa taloudellinen informaatio annetaan verotuksen perusteeksi viranomaiselle. Ennakkoperintälain 26 §:n tarkoittamat ilmoitus- ja maksulaiminlyönnit tarkoittavat tietynlaista maksu- ja ilmoittamiskäyttäytymistä, jolla voi olla veronvälttämistarkoitus. Todennäköisemmin taustalla on kuitenkin yrityksen huono maksuvalmius, joka ajaa näin hankkimaan väkisin yritystoimintaan aikaa ja pelivaraa, rahoitusta määrättäväksi tulevista veroista.

Lähtökohtaisesti huonompiehtoiseen verovelkarahoitukseen voidaan ajatella turvautuvan yritykset, joilla ei rahoitusmarkkinoilla ole edullisempia vaihtoehtoja. Kehitys on loogista, taloudellisen toimijan voi olettaa pyrkivän itselleen mahdollisimman edulliseen rahoitusratkaisuun.

”Verovelan syntyhistoriasta ei ole tarkkaa kuvaa. Jotain kertoo kuitenkin se, että yhtiö poistettiin ennakkoperintärekisteristä jo 2006. Rekisteristä poistamisen syitä ovat verojen maksun laiminlyönti tai verottajan epäluottamus siihen, että verot tulevat maksettua.

Kilpailijat tulkitsevat Teljän käyttäneen verottajaa vuosien ajan ikään kuin pankkina. Jättämällä verot maksamatta Teljä on kilpailijoiden mielestä ottanut verottajalta lainaa tilanteessa, jossa sitä ei pankeilta tai rahoitusyhtiöiltä enää olisi herunut.”

Helsingin Sanomat 4.2.2013

Verovelkarahoitus ei ole kovin yleinen käsite, mutta siihen on ennakkoperintärekisteröinnin lisäksi ja samassa yhteydessä viitattu julkisissa tiedotusvälineissä käsiteltäessä esimerkiksi kokemäkeläisen Teljän Kuljetus Oy:n toista yrityssaneeraushakemusta. Tapauksessa pitkään tappiollisena toiminut kuljetusliike hakeutui toistamiseen yrityssaneeraukseen, jossa sen velkoja olisi leikattu noin puolet pois. Tilanteessa kuljetusliikkeen oma pääoma oli negatiivinen ja taseen vastattavaa-puoli oli hyvin yksipuolinen: Helsingin Sanomien tietojen mukaan yrityksen veloista n. 90 % oli verovelkoja. (Helsingin Sanomat 4.2.2013)

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän mukaan Teljän Kuljetus Oy oli ennakkoperintärekisteröitynä aikaväleillä 1.9.2001-31.8.2006 ja 3.10.2012-23.9.2014 (www.ytj.fi). Lehtitietojen mukaan yritys oli perustettu vuonna 1972, joten se ei ole kuulunut ennakkoperintärekisteriin sen perustamisesta lähtien (Helsingin Sanomat 4.2.2013). Tämä tieto edelleen viittaa pitempiaikaisen verovelkarahoituksen mahdollisuuteen. Myöhemmin Teljän Kuljetus Oy:n yrityssaneeraushakemus kaatui ja yritys ajautui konkurssiin syksyllä 2014.

Vaikka verotus- ja verovelkatiedot eivät lähtökohtaisesti ole julkisia, julkisuudessa olleiden yksittäistapauksien kohdalla näyttää kuitenkin siltä, että verovelkarahoitukseen ajautuvat helpommin rahoituksellisesti ja maksukyvyllisesti heikommat yritykset. Rahoituksellisesti ja laskennallisesti logiikka on hyväksyttävissä. Verovelan muodostumisen kautta asialla on yhteys veroaggressiivisuuteen.

Koska verovelka on usein kallista ja ennakkoperintärekisteriin pääseminen yrityksille usein hyödyllistä ja käytännössä jopa välttämätöntä, yrityksille voi myös tätä kautta aiemmin esitetyn velkaantuneisuuden lisäksi syntyä motiivi välttää veroja. Mikäli määrättävää veroa ei muodostu, ei tältä osin muodostu enempää verovelkaakaan.

3.9.3. Rakennusalan erityisvalvonta

Rakennusala on toimialana ollut veropoliittisen päätöksenteon ja viranomaistoiminnan huomion keskipisteenä viime vuosina. Taustalla on ollut harmaa talous, jota on haluttu torjua yhdessä rakennusteollisuuden kanssa. Kehitys on luonut rakennusalan yrityksille uudenlaisia verotukseen liittyviä velvollisuuksia, joiden odotetaan parantavan alan yritysten veroilmoittamista ja näin neutralisoivan kilpailua veroaggressiivisuuden suhteen. (Verohallinnon viranomaisohje A48/200/2014)

Arvonlisäverolain 8 c § määrää rakentamispalveluiden ostajien käänteisestä arvonlisäverovelvollisuudesta. Näin arvonlisäverotuksen liikevaihdot tulevat rakentamisen alihankintaketjuissa toimeksiantajan ilmoittamana Verohallinnon tietoon. Lisäksi arvonlisäveron tilitysvelvollisuus on toimeksiantajalla, mikä helpottaa arvonlisäverotukseen liittyvien maksulaiminlyöntien ehkäisyä.

Rakennustyömailla työskentelevillä henkilöillä on voidakseen työskennellä merkityllä alueella oltava veronumerorekisteriin aktivoitunut veronumerot. Veronumerojärjestelmässä jokaisella työmaan työntekijällä on oltava kuvallinen kulkulupa, johon on merkitty veronumero. Veronumeroiden käyttöä valvotaan. (<https://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Veronumero>) Veronumerojärjestelmän avulla voidaan identifioida kaikki rakennustyömaiden työntekijät.

Rakennusalan tiedonantovelvollisuus jakautuu kahteen osaan: urakkatietojen ja työntekijätietojen ilmoittamiseen. Rakennusurakan tilausketjussa jokainen tilaaja ilmoittaa Verohallinnolle kuukausittain tilaamansa rakentamispalvelun toimeksisaajan, arvon, urakan ja urakan keston. Rakennushankkeen yritykset ilmoittavat puolestaan työntekijätietonsa kuukausittain urakan päätoteuttajalle, joka ilmoittaa ne kootusti Verohallinnolle. (Verohallinnon viranomaisohje A48/200/2014)

Rakennusalan erityisvalvonta on vielä tutkielman kirjoitushetkellä uusi asia, mutta ainakin teoreettisesti sääntely vaikuttaa sellaiselta, että se tuo parhaimmillaan lähes aukottoman ja

läpinäkyvän kuvan rakennusteollisuuden projekteihin sekä vaikeuttaa harmaan talouden harjoittamista.

4. Haastattelukysymysten muodostaminen

Tässä pääkappaleessa tutkimuskysymykset konkretisoituvat haastattelukysymyksiksi, joita käytetään tutkielman empiirisessä osassa.

4.1. Veroaggressiivisuuden analysointi

Pääkappaleessa 2 käytiin läpi veroaggressiivisuutta laskentatoimessa kuvaavia mittareita. Ensimmäisenä on luontevaa kysyä, miten hyvin verovirkamiehet tuntevat näitä veroaggressiivisuuden kuvaajia ja käyttävätkö he niitä työssään. Mikäli niitä ei käytetä, on tarkoituksenmukaista selvittää, miksi niin ei tehdä. Mielenkiintoista on myös kysyä verotuksen ammattilaisilta, mitä mieltä he ovat näistä akateemisen tutkimuksen käyttämistä muuttujista käytännössä. Ensimmäisen aihepiirin kysymykset ovat seuraavia:

1. Kuvaavatko seuraavat mittarit sinusta yritysten veroilmoituskäyttäytymisen aggressiivisuutta? Kuvaavatko ne myös jotain muuta?

- Säännönmukaisessa verotuksessa määrättävän veron määrä suhteessa kirjanpitolokseen (efektiivinen veroaste)
- Ennakkoverojen määrä suhteessa kirjanpitolokseen
- Kirjanpitoloksen ja verotustuloksen ero
- Ero toimialan keskimääräiseen kulurakenteeseen

4.2. Aggressiivisen verovelvollisen ja -ilmoituksen ominaispiirteet

Kirjallisuuskatsauksessa on käyty läpi aiempaa tutkimusta, jossa on havaittu huonompaa tulosta tekevien ja velkaantuneempien yritysten käyttäytyvän verotuksessa aggressiivisemmin. Nämä ovat perustavanlaatuisia verovelvollisyriityksen ja veroilmoituksen ominaisuuksia ja sen vuoksi niistä kuuluu esittää kysymyksiä. Kun teorian, tutkimuksen ja arkiajattelun tuottaman arvauksenkin perusteella on odotettavissa, verovirkamiehet kokevat velkaantuneemmat ja huonompaa tulosta tekevät yritykset aggressiivisemmiksi ja osaavat suhtautua niihin sillä tavalla, on syytä asetella kysymykset niin, etteivät ne ole johdattelevia:

2. Tuloksen ja taloudellisen aseman merkitys: Onko mielestäsi sillä, millaista kirjanpitoluosta yritys tekee, merkitystä siinä, kuinka luotettava yrityksen tai sen omistajan veroilmoitus on?

(- Ovatko huonoa tulosta tekevät yritykset aggressiivisempia)

- Onko yritysten pääomarakenteella mielestäsi merkitystä siinä, kuinka veroaggressiivisiä ne ovat?

(- Ovatko velkaantuneemmat yritykset veroaggressiivisempia?)

(suluissa esitetyt kysymykset on tarkoitettu haastattelevalla, koska ne ovat johdattelevia)

Verovirkamiehen oletetaan tietävän tai saavan selville verovelvollisen aiemman veroilmoituskäyttäytymisen ja siitä mahdollisesti tehdyt veroilmoituksista poikkeamiset. Aiemmat veroilmoituksista poikkeamiset voidaan ajatella merkinä aggressiivisesta, ei lakiin perustuvasta veroilmoituskäyttäytymisestä, johon on puututtu. Verovelvollisista on käytössä myös muistiot, joihin yleensä kirjoitetaan verotuksen kannalta huomionarvoisia seikkoja. Verovelvollisilla on oikeus saada nähdä omat muistionsa.

Tällöin on luontevaa kysyä sitä, huomioiko verovirkamies valvontaa tehdessään verovelvollisen historiallisen käyttäytymisen ja aiemmat veroilmoituksista poikkeamiset:

3. Vaikuttaako se tarkkaavaisuuteesi verovelvollisen veroilmoitusta tutkiessasi, että verovelvolliselle on poikettu (useasti) ennenkin veroilmoituksesta? Ts. Etsitkö tällöin herkemmin mahdollisia virheitä, kun historian valossa yritys tai sen omistaja vaikuttaa olleen veroaggressiivinen?

Veroviranomaisen määräämän sanktion vaikuttavuus on mielenkiintoinen selvittämisen aihe, koska aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset sijoittuvat erilaiseen normiympäristöön. Tämän takia kysytään, onko verovelvollinen oppinut käyttäytymään toisella tavalla saatuaan suomalaisen veronkorotuksen, ja toisaalta, voiko verovirkamies luottaa veroviranomaisen rankaiseman yrityksen veroilmoitukseen jatkossa:

4. Vaikuttaako veronkorotus tai muut rangaistukset verovelvollisen myöhempään veroilmoituskäyttäytymiseen? Millä tavalla? Vähentääkö se veroaggressiivisuutta?

Suomessa tuloveroilmoitus on mahdollista jättää paperilla ja/tai sähköisesti. Tämän taloudellisen informaation fyysisen muodon vaikutusta veroilmoitukseen suhtautumiseen kysytään seuraavalla kysymyksellä:

5. Onko sillä merkitystä veroilmoitukseen suhtautumisessasi, jättääkö verovelvollinen veroilmoitukseen sähköisesti vai paperisesti?

4.3. Tuloksenohjaus ja veroilmoituksen laatu

Suomessa yhteisöverokanta on vaihtunut muutaman kerran viime vuosina. Henkilöyhtiöiden ja elinkeinonharjoittajien verotukseen vaikuttavat ansio- ja pääomatuloveroprosentit, jotka myös vaihtelevat progressiivisesti tulojen mukaan. Kirjallisuuskatsauksessa mainittiin aiemmassa tutkimuksessa tehdystä havainnosta, jossa yritykset siirtävät tulosta tilikausien välillä erilaisten verokantojen kannustamana. Testataan havainnon havainnointia ja paikkansapitävyyttä verovirkamiesten kokemusten perusteella suomalaisissa pk-yrityksissä:

6. Koetko, että suomalaiset pk-yritykset ja niiden omistajat pyrkivät ohjaamaan tulostaan ylemmän verokannan vuodelta alemman verokannan vuodelle?

Edellistä kysymystä jatketaan yksinkertaisella mielikuvakysymyksellä, johon toivotaan perusteluja:

7. Ovatko suomalaiset pk-yritykset tai niiden omistajat mielestäsi laskelmoivia verotuksessa?

Aggressiivisen tilinpäätösraportoinnin ja veroilmoituskäyttämisen edessä yritykset ovat usein luonnollisesti valintatilanteessa. Toisaalta on havaittu joidenkin yritysten kykenevän – lain puitteissa tai laittomasti – valitsevan molemmat käyttäytymismallit. Yhteyden ja ilmiön havaitsemisen selvittämisen vuoksi kysytään:

8. Koetko, että aggressiivisesti veroilmoituskäyttäytyvät yritykset antavat myös aggressiivisemmän, mahdollisesti huonompilaatuisen tilinpäätöksen?
- Huomaatko työssäsi, että verovelvollisyrittäjä on mahdollisessa valintatilanteessa valinnut jommankumman käyttäytymisen: veroaggressiivisuuden tai aggressiivisen (tilinpäätös)tuloksenohjauksen?
 - Millaiset yritykset tekevät edellä mainituista ensimmäisen ja minkälaiset toisen valinnan?

4.4. Efektiivinen verosuunnittelu

Omistajan ja yrityksen väliset transaktiot ovat taloudellisen informaation analysoinnissa yleinen kiinnostuksen kohde. Verohallinnon, veronsaajien ja muidenkin taloudellisen informaation käyttäjäryhmien intressissä on, että omistajan ja yrityksen väliset oikeustoimet tehdään laillisesti. Tuloverotuksessa etenkin verojen välttämiseen pyrkivä, peitelty voitonjako ja sen perusteena olevat, omistajan ja yhtiön väliset oikeustoimet, ovat olennainen kysymys.

Osakasverotus on olennainen osa osakeyhtiön läheiset sidosryhmät kattavaa verorasitusta ja omistajayrittäjällä voi olla intressi minimoida kokonaisuuden verorasitus. Osakeyhtiöt ja niiden osakkaat verotetaan eri Verohallinnon yksiköissä. Kysytään verovirkamiesten näkemyksiä yhtiön ja osakkaan välisistä oikeustoimista. Myöskin osakslainan ja kassassa ilmoitettujen rahavarojen yhteyden valvomista halutaan selvittää. Siksi esitetään seuraavat kysymykset:

9. **Perheyrittäjät:** Koetko, että yritykset, joiden omistus on keskittynyt omistajayrittäjän perheelle, ovat veroaggressiivisempia kuin muut yritykset?
- Koetko, että omistajayrittäjät ovat veroaggressiivisempia kuin muut henkilöasiakkaat?
 - Koetko, että yritykset, joiden taseessa on asuntoja, loma-asuntoja tai henkilöautoja, ovat veroaggressiivisempia kuin muut yritykset?
 - Onko sinusta ilmeistä, että perheomisteisella yhtiöllä on taipumus järjestää toiminta, yrityksen voitonjako, yhtiön ja osakkaan väliset oikeustoimet sekä palkat ja luontoisedut niin, että yhtiön ja sen osakkaiden kokonaisverorasitus pienenee?
 - Kuinka hyvänä pidät pienten ja keskisuurten yritysten ja niiden omistajien tietoisuutta esimerkiksi luontoisetujen ja osakslainojen verokohtelusta?
 - Kuinka mahdollisena pidät tilannetta, jossa osakeyhtiön veroilmoituksella ilmoittama käteiskassa on tosiasiaa osakkaan nostamaa osakslainaa?

Organisaation ja sen liiketoimien selkeys ja läpinäkyvyys on havaittu olleen käänteisesti merkitsevä veroaggressiivisen käyttäytymisen takia. Tästä johdetaan seuraava kysymys:

10. Veroaggressiivisilla yrityksillä on monesti taipumus rakentaa monimutkaisia liiketoimia ja rakenteita organisaatioonsa, toisin sanoen yritysten läpinäkyvyys vähenee usein veroaggressiivisuuden myötä.

Kiinnitätkö yrityksen tai sen osakkaan verovalvonnassa huomiota organisaatorakenteen tai liiketoimien monimutkaisuuteen?

Osaatko kertoa tyypillisistä tilanteista, joissa pk-yritykset ja niiden osakkaat muodostavat verotuksellisista syistä monimutkaisia organisaation ja toiminnan rakenteita?

Myös yrityksen työntekijöiden palkat ja niistä johtuvat verot ja veroluonteiset maksut koetaan yrityksen ja sen läheisten sidosryhmien verorasitukseksi. Yritys saattaa onnistua kustannussäästöissä, mikäli palkkatyöt voidaan ulkoistaa yrittäjinä toimiville työntekijöille. Toisaalta yritys voi itse olla keinotekoinen järjestely, jolle maksettava työkorvaus tulisi ennakkoperintälain 13 §:n mukaan olla palkkaa sen omistajalle ja yhtiö tulisi ohittaa. Kysytään seuraavat palkkaa vai työkorvausta -ongelmaan liittyvät kysymykset:

11. Monet yritykset yrittävät säästää palkkakuluissa ulkoistamalla työn yrityksen hoidettavaksi. Tällöin tulee verotuksellisesti kysymykseen palkan ja työkorvauksen rajanveto. Palkkaa vai työkorvausta -ongelma on yleinen työvoimavaltaisilla aloilla, kuten rakennus-, siivous ja kuljetusalalla.

- Onko kokemuksesi mukaan niillä yrityksillä, jotka pyrkivät maksamaan ennakkoperintälain vastaisesti työstä palkan sijaan työkorvausta, suuremmat ulkopuolisten palvelujen ostot? Tekevätkö ne parempaa tulosta?

- Onko kokemuksesi mukaan niillä yrityksillä, joille maksettavan suorituksen kuuluisi olla työkorvauksen sijaan palkkaa, vähemmän kuluja? Vähentävätkö palkan työkorvaukseksi naamioivat yritykset kokemuksesi perusteella sellaisia kuluja, mitä palkan verotuksessa ei olisi mahdollista vähentää?

4.5. Asiantuntijoiden vaikutus

On olemassa pk-yrityksiä, joiden taloushallinnon omistajayrittäjä tai maallikkokirjanpitäjä hoitaa. Heidän osaamisensa voidaan odottaa olevan keskimäärin huonompaa kuin ammattimaisten tilitoimistojen.

Kriittisissä ja merkittävässä asioissa pk-yritys saattaa turvautua ns. ”Big Four” -yrityksen tai muun asiantuntijapalveluita tarjoavan yrityksen konsulttipalveluihin. Konsulteilla voidaan

odottaa olevan hyvä laskentatoimen ja verotuksen asiantuntemus, mutta toisaalta asiat, joissa konsulttiapua käytetään, voidaan odottaa liittyvän lähemmin veroaggressiiviseen käyttäytymiseen.

Selvitetään asiantuntija-auktoriteetin vaikutusta veroviranomaisen suhtautumiseen yrityksen tuloveroilmoitukseen seuraavilla kysymyksillä:

12. Kumpi sinusta vaikuttaa kokemuksesi ja intuitiosi perusteella luotettavammalta, omistajayrittäjän, vai tilitoimiston tekemä veroilmoitus?

- Miksi?

13. Onko kokemuksesi mukaan (keskimäärin) verokonsultin tekemä/täydentämä veroilmoitus aggressiivisempi kuin jonkun muun tekemä? - Entä onko se lainmukaisempi?

Tilintarkastajan tehtävänä on valvoa taloudellisen informaation oikeellisuutta, riittävyyttä ja lainmukaisuutta. Tilintarkastuksen olemassaolo tai sen puuttuminen voivat luoda yleisölle odotuksia tilinpäätöksen ja näin myös mahdollisesti veroilmoituksen laadusta. Kysytään kysymykset:

14. Antaako hyväksyvä tilintarkastuskertomus sinulle veroviranomaisena suuremman luottamuksen veroilmoitusinformaation hyvään laatuun (laillisuuteen ja oikean kuvan antamiseen)?

- Millä tavoin tilintarkastus ei tue veroviranomaisen työtä?

- Miten se vaikuttaa suhtautumiseesi veroilmoitukseen, kun siinä ilmoitetaan, että yritys tullaan tilintarkastamaan, mutta sitä ei ole vielä tilintarkastettu?

4.6. Verosääntelyn merkitys

Ennakkoperintälain 26 § mukaan Verohallinto voi poistaa ennakkoperintärekisteristä yrityksen, jolla on olennaisia veroilmoitus- tai veronmaksulaiminlyönnejä. Ennakkoperintärekisteriin kuulumisen on julkinen tieto. Nämä ovat yleensä vakavia laiminlyönnejä, joissa veroilmoitus puuttuu kokonaan tai vero on maksamatta. Tällaiset laiminlyönnot eivät suoraan viittaa aggressiiviseen sellaiseen veroilmoituskäyttäytymiseen, jota tässä tutkielmassa tutkitaan. Silti laiminlyönneillä on yhtymäkohta velkaantuneisuuteen

ja koska ennakkoperintärekisteriin kuulumattomuus usein viittaa laiminlyöntien leimaamaan käyttäytymiseen, kysytään kysymys:

15. Ennakkoperintärekisterin merkitys on yleisölle ikään kuin ”Verohallinnon luottoluokitus”, rekisterissä olevalla yrityksellä ei yleensä pitäisi olla merkittäviä veroilmoitus- ja veronmaksulaiminlyöntejä. Vaikuttaako tarkkaavaisuutesi verovelvollisyrittäjien veroilmoitusta tutkiessa se, että yritys ei kuulu ennakkoperintärekisteriin?

- Millä tavalla?

Rakennusalalle on harmaan talouden torjumisen vuoksi luotu paljon uutta verosääntelyä. Kysytään verovirkamiesten kokemuksia uuden sääntelyn vaikutuksesta veroilmoituskäyttämiseen:

16. Koetko, että rakennusalan yritysten veroilmoituskäyttäytyminen on vähemmän aggressiivisempaa alalle annetun verosääntelyn jälkeen? (rakennusalan tiedonantovelvollisuus, veronumero, käännetty arvonlisäverovelvollisuus)

Ekstrakysymykset

17. Osaatko luetella toimialoja, joilla toimivat yritykset ovat muita toimialoja aggressiivisempia?

18. Onko mielestäsi yritysten iällä merkitystä siihen, miten aggressiivista niiden veroilmoituskäyttäytyminen on?

(- Ovatko nuoremmat yritykset veroaggressiivisempia?)

5. Tutkimushaastattelujen tulokset

Tutkielmaan haastateltiin yhteensä kymmenen verovirkamiestä, joista viisi työskenteli Verohallinnon yritysverotusyksiköstä ja viisi Verohallinnon henkilöverotusyksiköstä. Haastatelluista neljän titteli oli veroasiantuntijoita, kaksi molemmista yksiköistä ja lopun kuuden titteli oli verosihteeri. Kaikilla oli kokemusta töissään pk-yritysten säännönmukaisen verotuksen valvonnasta ja osalla myös yhtiöiden osakkaiden verotuksesta. Muutamalla haastateltavalla oli työurallaan kattava kokemus kaikista tutkielman kannalta relevanteista verovelvollisista ja yritysmuodoista.

Veroasiantuntijat ovat verotoimistoissa ylempiä toimihenkilöitä ja ovat etenkin tulkinnallisesti vaativien verotuspäätösten tekijöitä sekä asiantuntija-avun antajia. Verosihteerit taas ovat verotoimistoissa alempia toimihenkilöitä, jotka tekevät myös itsenäisiä ja vaativia verotuspäätöksiä. ([http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Tule_meille_toihin/Verotuksen_ammattilaiset_palveluvat\(12957\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Tule_meille_toihin/Verotuksen_ammattilaiset_palveluvat(12957))) Näin verotoimistotyötä tehneistä on haastatteluilla saatu hyvä ja kattava kuvaus.

Verohallinnon yksikköjen välisessä työnjaossa Yritysverotusyksikkö toimittaa yhteisöasiakkaiden (verotuksellisten yhteisöjen) verotusta ja Henkilöverotusyksikkö henkilöasiakkaiden ja henkilöyhtiöiden sekä yhtymien verotusta. ([http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Verohallinnon_esittely/Verohallinnon_organisaatio\(12987\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Verohallinnon_esittely/Verohallinnon_organisaatio(12987))) Pk-yrityksiä on siis asiakkaina sekä Verohallinnon Yritysverotusyksikössä että Henkilöverotusyksikössä. Lisäksi Henkilöverotusyksikkö toimittaa myös omistajayrittäjien (etenkin osakeyhtiöiden osakkaat ja henkilöyhtiöiden osakkaat) verotuksen.

Periaatteessa myös pienet ja keskisuuret osuuskunnat kuuluvat tutkielmassa käsiteltäviin yrityksiin ja ne verotetaan Yritysverotusyksikössä, samoin kuin osuuskuntien jäsenet Henkilöverotuksessa, mutta osuuskuntia ei katsottu aiheelliseksi huomioida erityisesti haastatteluja tehtäessä niiden tutkielman kannalta suhteellisen merkityksen vähäisyyden vuoksi.

Haastattelut ovat kestäneet keskimäärin noin tunnin. Joissakin haastattelussa tunti ylittyi, koska puhuttavaa oli paljon. Haastattelujen kokonaiskesto oli yhteensä vajaat 12 tuntia ja niistä on kirjoitettu 159 sivua litterointeja.

Haastateltavat ovat tutkielmassa anonyymisti ja heidät on nimetty kirjaimilla. Haastateltavat A, B, C, D ja E työskentelivät yhteisöverotuksen parissa ja haastateltavat F, G, H, I ja J henkilöverotuksessa. Kaikki haastateltavat työskentelivät haastattelujen aikaan pääkaupunkiseudulla.

Taulukko 2: Haastateltavat ja heidän työtehtävänsä ja –kokemuksensa

Haastateltava	Työtehtävä	Keskeinen työkokemus
A	Verosihteeri yhteisöverotuksessa	Vajaa kolme vuotta kokemusta yhteisöverotuksesta, sitä ennen vajaa vuosi sekä kesätöitä yksityisten elinkeinonharjoittajien verotuksesta sekä henkilöverotuksesta
B	Verosihteeri yhteisöverotuksessa	13 kuukautta kokemusta yhteisöjen säännönmukaisesta tuloverotuksesta
C	Verosihteeri yhteisöverotuksessa	Yhteensä muutaman vuoden kokemus verotarkastuksesta, tilintarkastuksesta ja yhteisöjen säännönmukaisesta tuloverotuksesta
D	Veroasiantuntija yhteisöverotuksessa	Kokemusta 4 vuotta yhteisöverotuksesta
E	Veroasiantuntija yhteisöverotuksessa	15 vuotta Verohallinnossa, kokemusta etenkin yhteisöjen, mutta myös yksityisten elinkeinonharjoittajien elinkeinoverotuksesta
F	Verosihteeri henkilöverotusyksikön yritys- ja henkilöverotustehtävissä	23 vuotta Verohallinnossa henkilöverotuksen, yksityisten elinkeinonharjoittajien ja yhtymien verotuksen ja nykyään rakennusalan erityisvalvonnan tehtävissä
G	Verosihteeri henkilöverotusyksikön yritys- ja henkilöverotustehtävissä	15 vuotta Verohallinnossa, 7 vuotta kokemusta henkilöverotuksesta, 7 vuotta kokemusta yksityisten elinkeinonharjoittajien ja yhtymien verotuksesta, nyt työtehtävänä erityisalojen valvonta

H	Verosihtööri henkilöverotusyksikön yritys- ja henkilöverotustehtävissä	27 vuotta verotoimistotyötä kaikenmuotoisten pk- yritysassiakkaiden kanssa
I	Veroasiantuntija henkilöverotusyksikön yritys- ja henkilöverotuksessa	15 vuotta Verohallinnossa, kokemusta etenkin yksityisten elinkeinonharjoittajien ja yhtymien verotuksesta ja rekisteröinnistä sekä vuoden kokemus yhteisöverotuksesta
J	Veroasiantuntija henkilöverotuksessa	18 vuotta Verohallinnossa pääasiassa henkilöverotuksen ja osakasverotuksen tehtävissä, vuosi kokemusta yksityisten elinkeinonharjoittajien tuloverotuksesta sekä perintö- ja lahjaverotuksesta

5.1. Veroaggressiivisuuden analysointi

Perinteisiä veroaggressiivisuuden mittareita tunnistivat ainakin etäisesti kaikki haastateltavat. Kirjanpidon ja verotuksen erot olivat luonnollisestikin tiedossa, mutta siihen, miten 1. kysymyksessä esitetyt mittarit kuvaavat pk-yritysten veroaggressiivisuutta, oli monenlaisia näkemyksiä.

Vain yksi haastateltava piti kaikkia mittareita yrityksen veroaggressiivisuutta kuvaavina (Haastateltava G).

Kolme haastateltavaa suhtautui haastattelussa sen sijaan enemmän tai vähemmän skeptisesti kaikkiin mittareihin, eikä innostunut erityisesti yhdestäkään. Kirjanpidon ja verotuksen erot todettiin ja mittareiden luonnehdittiin mahdollisesti kuvaavan veroaggressiivisuutta (Haastateltavat D ja H). Huomionarvoista on siis myös, etteivät mittarit välttämättä kuvaa veroaggressiivisuutta, vaan kirjanpito- ja verolainsäädännön eroja. Toisaalta yritykset saattavat käyttää hyväksi normistojen eroja ja niiden suomia mahdollisuuksia verotusta optimoidakseen lain rajoissa. Tällöin kyse voi olla veroaggressiivisuudesta, mutta ei sellaisesta, jossa virkamies voi poiketa veroilmoituksesta ja joka olisi siksi tutkielman kannalta erityisen relevanttia.

Enimmäkseen henkilöverotuksen ja yksityisten elinkeinonharjoittajien verovalvontaa tehnyt haastattelija ei pitänyt veroaggressiivisuuden mittareita relevantteina, vaan korosti kysymyksen ja koko haastattelun ajan pienten volyymien asiakkaiden osaamattomuutta ja tietämättömyyttä (Haastateltava J). Merkittävältä näyttävät arvot eri mittareilla eivät siis välttämättä kertoisi tarkoitushakuisesta ja suunnitelmallisesta, vero-orientoituneesta raportoinnista, koska sellaisen esiintyminen nähtiin haastattelussa vähäisenä.

Säännönmukaisessa verotuksessa määrättävän veron määrän suhteessa kirjanpitolokseen kertoi mielestään veroaggressiivisuutta kuvaaviksi 4 haastateltavaa, kirjanpitoloksen ja verotustuloksen eron mainitsi myös neljä haastateltavaa ja eron toimialan keskimääräiseen kulurakenteeseen kuusi haastateltavaa.

Toimialavertailu erityisesti siis vaikuttaa olevan virkamiesten mielestä luotettava tapa havaita veroaggressiivisiä yrityksiä. Monet virkamiehet korostivat myös toimialojen ja kulurakenteiden tuntemusta, jota verotustyössä jossain määrin saa. (Haastateltavat C, E, F ja I).

Ennakkoverojen määrän suhde kirjanpitolokseen ei kuvannut veroaggressiivisuutta kuin yhden haastateltavan mielestä (Haastateltava F). Toisaalta hänen mielestään kaikki mittarit kuvasivat ilmiötä, eikä hänellä ollut kyseiseen asiaan juurikaan lisää sanottavaa. Muut haastateltavat eivät nähneet ongelmana esimerkiksi ennakkoverojen vähäisyyttä, koska säännönmukaisessa verotuksessa puuttuva määrä verovuoden tuloverosta määrättäisiin jäännösverona, eikä ennakon vähäisyyttä näin nähty veroja välttelevänä toimintana. Taustalla nähtiin myös huolimattomuus ja osaamattomuus, se etteivät pk-yritykset viitsineet nähdä vaivaa ennakkoverojen oikeamääräisyyden eteen.

Haastateltavia haastettiin ajattelemaan ennakkoverojen olemattomuus tai vähäisyys pk-yritysten rahoituskeinona. Näkökanta sai jossain määrin tunnustusta. Yksi kokenut virkamies myönsi, että ennakkoverojen hakematta jättäminen saattaa olla tyypillistä yritykselle, jolla ei ole aikeitakaan maksaa veroja ja joka toimii vain niin kauan, kun se esimerkiksi säilyy ennakkoperintärekisterissä ja muuten toimintakykyisenä täyttämättä veronmaksuvelvollisuuttaan (Haastateltava H). Yrittäjät saattavat tällöin ”hylätä” yrityksen ja perustaa tilalle jatkajan sekä käyttää bulvaaneja.

”Ehkä jossain lyhytikäisessä yrityksessä se (ennakkoverojen vähäisyys) kertoo enemmän siitä, että sitä ennakkoa ei ehkä haetakaan, eikä ole tarkoituskaan maksaa veroja.”

Haastateltava H, verosihteeri, 27 vuotta verotoimistotyötä kaikenmuotoisten pk-yrityksiä varten

Ennakkoverojen määrän pohtimisen jatkamiseksi voisi ajatella, että ennakkoverojen vastaavuusperiaatteen noudattamisen oletus voisi saada virkamiehelle mahdollisesti virheellisen käsityksen siitä, että matalat ennakkoverot kuvaisivat todellista ja odotettavaa tulosta. Tällöin yrityksellä ainakin periaatteen tasolla voisi olla mahdollisuus pyrkiä antamaan huonoa tulosta näyttävä veroilmoitus, joka näyttäisi uskottavalta.

Kirjanpidon ja verotuksen yhteyden vuoksi kirjanpitoon nähden veroilmoituksen pessimistisyydellä on selkeät rajansa, joten kovin pessimistisen veroilmoituksen takana saattaisi olla epäluotettava kirjanpito. Tällöin kyse voisi olla jopa harmaasta taloudesta. Asiaa ei otettu puheeksi haastatteluissa, mutta se on kirjoittajan omaa tulosten jatkopohdintaa.

Kaiken kaikkiaan veroaggressiivisuuden mittareita ei haastattelujen perusteella käytetä virkamiesten valvontatyössä erityisen aktiivisesti. Toimialan muihin yrityksiin vertaaminen osoittautui luotetuksi tavaksi arvioida verovelvollisyrittäjien aggressiivisuutta ja ennakkoverojen suhde kirjanpitotulokseen vaikutti etäisimmältä.

5.2. Tuloksellisuus ja taloudellinen asema

Tappiollisuus ja velkaantuneisuus yhdistetään aiemmassa kirjallisuudessa veroaggressiivisuuteen. Suurempi taseen loppusumma antaa yritykselle enemmän työkaluja verotettavan tuloksen järjestelyyn. Myös tämän tutkielman haastateltavat pitävät kyseisiä piirteitä veroaggressiivisiä yrityksiä kuvaavina. Kuitenkin tappiollisuus ei välttämättä ole veroaggressiivisuuden syy, vaan seuraus. Velkaantunutkin yritys voi pyrkiä näyttämään hyvää tulosta vähentääkseen rahoituskulujaan, joten olennaisempaa on lyhytaikaisen vieraan pääoman määrä sekä maksuvalmius. Taloudellisesti huonovointisella yrityksellä on intressi saada kassavirtaa säästämällä tuloveroissa.

5.2.1. Liiketoiminnan tappiollisuus herättää ajatuksia

Yrityksen tuloksellisuus vaikuttaa siihen kuvaan, jonka virkamies yrityksestä saa. Kun puhutaan yrityksen tuloksellisuudesta tuloverotuksessa, puhutaan myös verotuksen perusteesta. Kysymys, että vaikuttaako yrityksen tuloksellisuus virkamiehen kuvaan siitä, onko yritys veroaggressiivinen, on siis suoraan hieman nurinkurinen, koska se kysyy, vaikuttaako verotuksen numeerinen tulos itsessään jo virkamiehistä siltä, että sillä numeerisella tuloksella pyritään välttämään veroja. Ikään kuin jotkut tulokset olisivat sallittuja ja toiset eivät.

Sen sijaan mielenkiintoisempaa on se, herättääkö huono tai tappiollinen tulos enemmän huomiota veroilmoituksen ja mahdollisen veroaggressiivisuuden virkamieskäsittelyssä ja johtaisi näin tätä kautta mahdollisesti helpommin veroilmoituksesta poikkeamiseen. Huonommasta verotettavasta tuloksesta määrätään vähemmän tai ei ollenkaan veroa.

Kuten tutkielman alussa on esitetty, aiempi veroaggressiivisuustutkimus on nähnyt huonompaa tulosta tekevät ja velkaantuneemmat yritykset veroaggressiivisempina. Näin huonompaa tulosta tekevällä yrityksellä vaikuttaisi ainakin olevan suurempi todennäköisyys olla verojen välttämiseen pyrkivä yritys.

Tuloksellisuuden vaikutusta veroaggressiivisuutta epäillessä kysyttiin haastateltavilta johdattelematta. Silti, ei tulle yllätyksenä, että puolet haastattelijoista koki ainakin jollakin tasolla tappiollisuuden veroaggressiivisiä yrityksiä yhdistävänä tekijänä (Haastateltavat A, B, C, G ja I). Vastaukset olivat hyvin varovaisia, mutta huono tuloksellisuus ja tappiollisuus tuloverotuksessa nähtiin veroaggressiivisuuden tavoitetilana, jossa vältetään veroja. Vaikka virkamiehen tehtävä ei ole arvioida liiketoiminnan mielekkyyttä, toistuva tappiollisuus voi herättää myös virkamiehessä ajatuksen, miksi liiketoimintaa sen huonosta tuloksellisuudesta huolimatta kuitenkin jatketaan.

”Minua arveluttaisi se, jos yhtiö tekisi tappiota koko ajan, että mitä järkeä siinä on pitkässä juoksussa. Joku asia siinä silloin on pielessä.”

Haastateltava C, verosihteeri, yhteensä muutaman vuoden kokemus verotarkastuksesta, tilintarkastuksesta ja yhteisöjen säännönmukaisesta tuloverotuksesta

Toisaalta 4 haastateltavaa ei ottanut kantaa tai kielsi tuloksellisuuden vaikuttavuuteen veroilmoitusta tutkittaessa ja haastateltava G perusteli hyvää tuloksellisuutta veroaggressiivisuuteen yhdistettävänä piirteenä, koska tuloksellisuus luo intressin optimoida verorasitusta.

5.2.2. Pääomavaltaisuus luo mahdollisuuksia veroaggressiivisuudelle

Yritysten taseen vaikutuksesta haastateltavien kanssa keskustellessa nousi ajatus yritysten pääomavaltaisuuden merkityksestä vakavaraisuuden lisäksi. Luonnollisesti jo kirjanpito- ja verolainsäädännön mukaan pk-yrityksillä, joilla on suurempi taseen loppusumma, on erilaisia työkaluja ohjata ja järjestellä tulostaan verrattuna esimerkiksi pieneen asiantuntijayritykseen, jonka taseen vastaavaa-puolella on vain pelkän pankkitilin varat. Lisäksi yritysvarallisuus vaikuttaa myös yrittäjän henkilökohtaisessa verotuksessa yritystulon jakoon ansio- ja pääomatuloksi.

Pääomavaltaisuuden puolesta veroaggressiivisuutta lisäävänä tekijänä puolusti neljä haastateltavaa (Haastateltavat C, F, G ja H). Lisäksi kolme haastateltavaa asettuivat varovaisen myönteisesti sille kannalle, että pääomavaltaisuus saattaa lisätä veroaggressiivisuutta (Haastateltavat D, E ja J).

Pääomavaltaisuuden nähtiin luovan mahdollisuuksia liikkua raportoinnissa sekä uusia intressejä myös verotuksessa. Välttämättä suoraa yhteyttä luotettavuuteen ei ole, mutta laajemman ja moninaisemman tasevarallisuuden, kuten poistettavan käyttöomaisuuden, osakkeiden ja kiinteistöjen, nähtiin luovan verotettavan tulon laskemiseen huomattavasti enemmän vaikuttavia tekijöitä ja erilaisia variaatioita. Sen takia pääomavaltaisuuden ajateltiin vaativan myös veroilmoitusta valvovalta virkamieheltä suurempaa tarkkaavaisuutta (Haastateltava C).

Toisaalta pääomavaltaisuudella nähtiin olevan myös luottamusta herättävä vaikutus (Haastateltava I). Se, että yritykseen on panostettu paljon omaisuutta, nosti esiin ajatuksen, että suuremmasta yritysvarallisuudesta pidettäisiin parempaa huolta ja myöskin siihen liittyvä raportointi olisi hyvälaatuista.

5.2.3. Verosäästöt ja kassavirta velkaantuneiden yritysten intressissä

Taseen vastaavaa-puolen sisältöä mielenkiintoisempi kysymys on verovelvollisyrittäjien vastattavaa-puoli, vakavaraisuus ja sen vaikutus veroaggressiivisuuteen. Velkaantuneempien yritysten on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan aggressiivisempia (Rego, S. O. Wilson, R. 2011). Toisaalta vakavaraisilla ja velkaantuneilla yrityksillä on nähty myös olevan erilainen painotus veroilmoituskäyttäytymisessään (Graham, J.R. Hanlon, M., Shevlin, T. and N. Shroff. 2013).

Velkaantuneisuuden yhteyden veroaggressiivisuuteen näki kuusi haastateltavaa (Haastateltavat B, C, F, G, H ja I). Osa näkemyksistä oli hyvinkin vahvoja ja perusteluista oli nähtävissä selkeä saturaatiopiste. Vahvemman intressin alemmasta verotettavasta tulosta katsottiin johtuvan yrityksen rahoituksellisesta tilanteesta ja etenkin kassavirran parantamisesta. Kun yritysten likviditeetti on huono, niiden nähtiin voivan säästää pienemmällä verotettavalla tulolla ja näin pienemmällä tuloverolla rahaa päivittäisiin kuluihin.

”No kyllä jos se velkojen määrä on suurempi kuin sillä olevan omaisuuden määrä, että oma pääoma on negatiivinen, niin kyllä se silloin vähän luo semmoista, että tämä yritys varmaan yrittää vähän niin kuin saada mahdollisimman paljon rahaa siihen firmaan, että sillä firmalla menisi paremmin, eikä se ajautuisi konkurssiin ja muuta, niin voi olla, että siellä yritetään saada sitten erotettava tulos mahdollisimman pieneksi, että joutuisi maksamaan mahdollisimman vähän veroja ja sitten jäisi rahaa muuhun toimintaan, että jäisi kassavirtaa, niin silloin sen takia yritetään saada se verotettava tulos mahdollisimman pieneksi.”

Haastateltava I, yritysten tuloverotuksen ja rekisteröinninveroasiantuntija, 15 vuotta Verohallinnossa, kokemusta etenkin yksityisten elinkeinonharjoittajien ja yhtymien verotuksesta ja rekisteröinnistä sekä vuoden kokemus yhteisöverotuksesta

Tässä vaiheessa haastattelua ilmeni myös virkamiesten kokemus erilaisista intresseistä tuloksenohjauksessa. Kaksi haastateltavaa pohti velkaantuneen yrityksen voivan myös suurentaa tulostaan esimerkiksi pienentääkseen vieraan pääoman kustannuksia (Haastateltavat A ja D). Tämä ei sinänsä välttämättä ole ristiriidassa kysymyksen saturaatiopisteen kanssa, koska sen perusteluista yhdisti yrityksen heikko rahoituksen ja likviditeetin tila, jossa yritys pyrkii paikkaamaan likviditeettivalmiuttaan saamalla säästöjä esimerkiksi yhteisöverosta. On siis järkeenkäypää, että hyvin velkaantunutkin yritys, jolla on riittävästi maksuvalmiutta ja käyttöpääomaa toimia ja selviytyä jokapäiväisistä velvoitteistaan, pyrkiikin verotettavan tulon

nujertamisen sijaan näyttämään hyvää tulosta. Toisaalta jos hyvän tuloksen mahdollistamat säästöt rahoituskuluissa ovat suuremmat kuin säästö tuloverossa, kannattaa yrityksen tietenkin valita parempaan kirjanpitolokseen pyrkiminen kuin veroaggressiivinen käyttäytyminen taloudellisessa informaatiossa.

Velkaantuneista yrityksistä etenkin ne, joilla on suhteellisen paljon lyhyen aikavälin vierasta pääomaa ja huono maksuvalmius, on suuret intressit madaltaa verotettavaa tuloa ja säästää veroissa.

5.3. Veroaggressiivisen veroilmoituksen piirteet

Verovelvollisen aiempi, veroaggressiiviseksi havaittu käyttäytyminen vaikuttaa olennaisesti siihen, miten verovirkamies tunnistaa veroaggressiivisen yrityksen ja puuttuu sen veroilmoitukseen. Verotusmenettelystä annetun lain 32 § 1 ja 2 momentin mukaan annetut veronkorotukset eivät muuta verovelvollisen käyttäytymistä niin, että virkamies voi välttämättä luottaa veroilmoituskäyttäjän olevan laadukkaampaa myöhemmin. Veroilmoituksen toimittaminen joko sähköisesti tai paperilla ei lisää tai vähennä veroilmoituksen sisällön luotettavuutta virkamiesten näkökulmasta.

5.3.1. Historiallinen veroilmoituskäyttäjän asiakasta leimaavana piirteinä

Virkamiehet voivat luonnollisesti nähdä asiakkaistaan erilaisia tietoja, kuten muun muassa sen, millaisia kirjeitä verovelvolliselle on lähetetty tai onko verovelvolliselle kirjoitettu muistioita, jotka ovat asiakkaille itselleenkin saatavissa. Näin on mahdollista saada kuva siitä, millaisia veroilmoituksia verovelvollinen on aiempina vuosina antanut ja onko veroilmoituksista poikettu tai onko verovelvolliselle annettu ohjausta.

Kysymys verovelvollisyrittäjän historiallisen veroilmoituskäyttäjän vaikuttavuudesta virkamiehen tarkkaavaisuuteen yritystä kohtaan muodosti lähes täydellisen saturaatiopisteen. Aiemmat muistiot ja lähetetyt, yksilöidyt kirjeet esimerkiksi veroilmoituksesta poikkeamisesta, lisäsivät virkamiesten tarkkaavaisuutta veroilmoituksen tutkimisessa. Yritys nähtiin veroaggressiivisena sen aiemman, historiallisen, selvästi veroaggressiivisen käyttäjän jälkeen. Etenkin jos kyseessä oli sama asia, josta oli useana aiempina vuonna

verotuksen toimittamisen yhteydessä poikettu, koettiin tärkeänä ja johdonmukaisena valvoa, että asia on myös käsiteltävänä verovuonna kunnossa (Haastateltava A ja H). Tietyillä asiakkailta veroilmoituksista poikkeaminen vaikutti toistuvan vuodesta toiseen (Haastateltava J).

”Totta kai, jos katsotaan sitä historiaa, että mitä siellä aikaisempien vuosien valvonnan yhteydessä tai verotuksen toimittamisen yhteydessä on tehty, ja jos ne nimenomaan on sellaisia toimenpiteitä, että siellä on jouduttu oleellisesti puuttumaan siihen asiakkaan antamaan veroilmoitukseen, poistamaan sieltä vähennyksiä ja lisäämään tuloja, niin totta kai se herättää, siihen suhtautuu ihan eri tavalla kuin sellaiseen, jolla on niin sanotut puhtaat paperit. Eihän sille voi yhtään mitään, että se nyt valitettavasti näyttää käyvän niin, että kyllähän se toistuu. Mutta on siellä niitäkin, jotka kerrasta oppii.”

Haastateltava J, veroasiantuntija, 18 vuotta Verohallinnossa pääasiassa henkilöverotuksen ja osakasverotuksen tehtävissä, vuosi kokemusta yksityisten elinkeinonharjoittajien tuloverotuksesta sekä perintö- ja lahjaverotuksesta

Vain yksi haastateltava kielsi aggressiivisen historiallisen veroilmoituskäyttäytymisen vaikuttavan veroilmoitukseen suhtautumiseen.

Yrityksen aiempi veroaggressiivinen käytös, johon on jouduttu puuttumaan, vaikuttaa ilmeisen kauaskantoisesti myös seuraaviin verovuosiin. Tässä suhteessa esimerkiksi kirjoitetut muistiot ovat merkityksellisiä ja virkamiesten kuuluukin reagoida ilmeisen aiemman käyttäytymisen perusteella veroilmoituksia valvoessaan. Verovelvollisella on myös selkeästi monivuotisella, veroaggressiivisella veroilmoituskäyttäytymisellään mahdollisuus saada itselleen virastossa ”huono maine ja leima”, jotka johtavat epäkohtien helpompaan paljastumiseen ja niihin puuttumiseen. Tällainen ”huono maine” ei tarkoita sitä, että se johtaisi virkamiehen taholta epätasa-arvoiseen ja lainvastaiseen kohteluun, tai etteivät virkamiehet osaisi tarkastella asiakkaitaan ilman tietoja aiemmasta käyttäytymisestä. Tosiasia on kuitenkin se, että verovelvollisen aiempi, veroaggressiivinen käyttäytyminen helpottaa selvästi virkamiestasolla epäkohtien löytämistä ja niihin puuttumista.

5.3.2. Veronkorotuksen vaikuttavuus verovelvollisen myöhempään käyttäytymiseen

Veronkorotuksen vaikuttavuus verovelvollisen käyttäytymiseen jakoi haastateltavia selkeämmin. Haastateltavilta kysyttiin, kuinka he kokivat veronkorotusten vaikuttavan

verovelvollisten myöhempään veroilmoituskäyttäytymiseen ja pystyivätkö he luottamaan paremmin verovelvollisen antamaan veroilmoitukseen, jos verovelvolliselle oli aiemmin annettu veronkorotus.

Veronkorotuksen vaikuttavuus sai haastateltavilta mielipiteitä puoleen ja toiseen. Yleisesti ottaen veronkorotuksella nähtiin olevan jonkunlainen vaikutus verovelvollisen käyttäytymiseen. Viiden haastateltavan perusteluista kävi kuitenkin ilmi näkemys, jonka mukaan pienemmät verotusmenettelystä annetun lain 32 pykälän 1 ja 2 momentin mukaan määrättävät veronkorotukset, jollaisia säännönmukaisen tuloverotuksen veronkorotuksista suurin osa on, eivät olleet vaikuttavuudeltaan niin tehokkaita, että verovelvolliset olisivat välttämättä parantaneet käyttäytymistään seuraavina vuosina (Haastateltavat A, B, F, G, J). Pienempiä yrityksiä nämä Verohallinnon yhtenäistämisohjeen mukaan määrättävät, kiinteät veronkorotukset rankaisivat luonnollisesti kovempaa, koska veronkorotuksen määrä ei ole 1 ja 2 momentissa volyyymiin sidottu toisin kuin 3 momentin mukaan määrättävä veronkorotus. Sen tehokkuus nähtiin sen ankaruuden vuoksi haastateltavien kesken parempana.

Toisaalta veronkorotusten vaikuttavuudesta saatiin yksittäisiä, kuvaavia näkemyksiä. Veronkorotus nähtiin jatkumona jo pitkään kestäneelle Verohallinnon ja verovelvollisen väliselle kirjeenvaihdolle sekä ohjaukselle, joista huolimatta verovelvollinen toimii aggressiivisesti, eikä näin myöskään pienen veronkorotuksen nähty muuttavan tätä veroaggressiivisuutta (Haastateltava F). Veronkorotus ei myöskään aina hillinnyt periaatteellisesti virkamiesten kanssa verotusasiassa eri mieltä olevia asiakasyrityksiä, vaikka asian ratkaiseminen ylemmissä muutoksenhakuasteissa ja sen jälkeen vanhempien verovuosien oikaiseminen olisi tullut näin määräämättä tulleiden veronkorotusten myötä ”halvemaksi” (Haastateltava E). Kroonisesti verojen välttämiseen pyrkivien yrittäjien, joilla on useita yrityksiä historiassaan, veroaggressiivista toimintaa edes 3 momentin mukaan arvioverotuksessa määrättävät veronkorotukset eivät välttämättä hillinneet (Haastateltava I). Myöskin, jos arvioverotus ja sen mukaan määrättävä 3 momentin veronkorotus olivat todelliseen, veroilmoittamattomaan toimintaan nähden liian pieniä, ei verovelvollisilla luonnollisesti ole intressiä muuttaa käyttäytymistään (Haastateltava J). Hyvänä esimerkkinä tällaisesta, nykyään harvinaisemmasta ilmiöstä on vuosikymmenten takaa ennen ennakkoperintärekisteriä ja kattavaa kassadokumentointia, kun esimerkiksi joitakin palvelualojen yrittäjiä arvioverotettiin säännöllisesti vuosittain (Haastateltava J).

5.3.3. Veroilmoituksen toimittamismuoto ei muuta virkamiiehen suhtautumista

Yritysten on ollut mahdollista antaa tuloveroilmoituksensa paperisen sijaan sähköisesti jo hyvän aikaa. Veroilmoituksen toimittamismuoto on konkreettinen osa veroilmoitusinformaatiota ja vaikuttaa suoraan myös virkamiesten päivittäiseen työhön veroilmoitusten kanssa.

Miltei kaikki haastattelijat sanoivat, ettei veroilmoituksen toimittamismuoto vaikuta heidän luottavaisuuteensa veroilmoitusta kohtaan. Paperisena annettu veroilmoitus koettiin yhtä luotettavaksi sisällöltään, kunhan se perustui tilinpäätökseen. Haastatteluissa huomautettiin, että myös sähköisessä muodossa annettu veroilmoitus voi olla epäluotettava.

”Ei sillä minun mielestä ole merkitystä. Tämän ja viime vuoden ajatus on, että ei ole merkitystä. Mutta aikaisemmin, sanotaan viisi vuotta sitten, niin silloin siitä tuli sellainen ajatus, että jos veroilmoitus on annettu sähköisesti, niin siinä on todennäköisesti osaava kirjanpitäjä takana ja hän on nähnyt vaivaa siihen, että on hankkinut kaikki tunnukset...mutta ei enää. Maailma on muuttunut siinä.”

Haastateltava I

Aikaisemmin sähköinen ilmoittaminen yhdistettiin helposti laatuun ja osaamiseen, mutta sähköisen ilmoittamismuodon yleistyessä ei se enää ole samanlainen luotettavuuden tae (Haastateltava I). Myös monet hyvämaineiset tilitoimistot ja asianhoitajat antavat yhä ilmoituksen paperisena (Haastateltava H). Toisaalta paperiseen ilmoitukseen nähtiin liittyvän, ei niinkään sisällöllisiä, vaan teknisiä riskejä informaation epätasällisuuden suhteen (Haastateltavat B ja C). Käsin täytettyyn veroilmoitukseen sisältyy riski, että tiedot tallentuvat Verohallinnon sähköiseen tietokantaan optisen luvun tai tallennuksen kautta virheellisenä ja toisaalta esimerkiksi sähköisessä ilmoittamisessa järjestelmän on helppo karsia jo ilmoittamisvaiheessa tiettyjä epä johdonmukaisuuksia, jollaisia paperinen ilmoittaminen sallii.

Vain yksi haastateltavista sanoi preferoivansa paperista ilmoittamista ja pitävänsä sitä myös luotettavampana, koska verotusasioista sai paremman käsityksen papereista ja sähköisessä ilmoitusmuodossa informaatio on usein niukempaa kuin paperisessa (Haastateltava J). Kyseinen haastateltava lisäsi, että toisaalta sähköinen ilmoitusmaailma oli vielä kovin uutta ja vierasta hänelle sekä suurelle osalle asiakkaista, mutta uskoi tottuvansa myös sähköisiin ilmoituksiin.

Selkeä havainto siis on, että veroilmoituksen toimittamistapa ei juuri vaikuta virkamiesten luottavaisuuteen veroilmoituksen sisältöä kohtaan, ainoastaan sähköisen ilmoittamisen edut teknisten ja tallennuksellisten virheiden minimoimisessa tiedostetaan.

5.4. Tuloksenohjaus

Virkamiehet eivät näe suomalaisia pieniä ja keskisuuria yrityksiä kovinkaan laskelmoivina, eivätkä yritykset käytä kaikkia lain suomina keinojakaan verotuksen suunnitteluun. Tuloksenjärjestelyä eri verokantojen vuosien välillä tapahtuu vähän.

Kaikki virkamiehet eivät myöskään tunnista eri tavoilla tulostaan ohjaamaan pyrkiviä yrityksiä tai kannustimia erilaiseen tuloksenohjaukseen. Virkamiehet eivät siis tuloksenohjauksen näkökulmasta välttämättä tunnista oman työnsä kannalta kriittisiä asiakkaita, joilla on muita suuremmat intressit välttää veroja.

5.4.1. Tuloksen ohjaus alemman verokannan vuodelle

Yhteisöverotuksessa on lyhyen ajan sisällä ollut useita eri yhteisöverokantoja. Henkilöyhtiöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien verotuksessa yrityksen tulo verotetaan luonnollisten henkilöiden verotuksessa ansio- ja pääomatulona. Ansio- ja pääomatulojen veroprosentit ovat progressiivisia ja riippuvat lisäksi yrityksen nettovarallisuudesta. Toisaalta pääomatuloverotuksen progressio on ansiotuloverotuksen progressiota olennaisesti lievempi. Myös osakeyhtiöiden osakkaiden osingon pääomatulo-osuus lasketaan yhtiön nettovarallisuuden mukaan. Erilaiset tuloverokannat eri vuosina luovat yrityksille ja yrittäjille ainakin periaatteessa tilaisuuden pyrkiä säästämään tuloveroissa yrittämällä liikuttaa tuloa verovuosien välillä.

Valtaosa haastateltavista oli sitä mieltä, että pk-yritykset ja -yrittäjät eivät pääsääntöisesti ohjaa tulosta ylemmän verokannan vuodelta alemman verokannan vuodelle (Haastateltavat A, B, C, D, E, F ja I). Yhteisöverotuksen tilikauden keinotekoista, verosäästölähtöistä muuttamista estävä siirtymäsäännös nähtiin estävän omalta osaltaan ongelmaa. Verolähtöinen tuloksenohjaus nähtiin mahdollisena, mutta harvinaisena pk-yritysten kesken.

”Kyllä ne varmaan minun mielestä harvemmin lähtee siihen hyllypoistoon, joka minun mielestä on tällainen aika yksinkertainen keino järjestää sitä tulosta, että jonkun verran sellaisia on, missä on näitä kiinteistöjä ja tällaisia, niin ne saattaa käyttää poistoeroa ja hyllypoistoja, mutta sekin lähtee varmaan enemmän sieltä kirjanpidosta, että ne lähtee sillä tasapoistolla ja se poikkeaa sitten sen takia. Että se ei ole minun mielestä niin kuin verotus kärki edellä menevää. Että se on enemmän sitä tuloksen ilmoittamista ja verotus hoituu vaan siinä mukana.”

Haastateltava E, veroasiantuntija, 15 vuotta Verohallinnossa, kokemusta etenkin yhteisöjen, mutta myös yksityisten elinkeinonharjoittajien elinkeinoverotuksesta

Ammattitaitoisen kirjanpitäjän nähtiin mahdollistavan verolähtöistä tuloksenohjausta. Esimerkiksi joissain henkilöyhtiöissä oli verotuksen toimittamisen yhteydessä havaittu, että yrittäjän perheenjäsenille oli jälkikäteen kirjattu palkkoja suoriteperusteella kirjanpitoon, vaikka kyseisiä palkkoja ei oltu vielä maksettu, eikä niitä siksi verotettu kassaperiaatteella palkansaajien verotuksessa (Haastateltavat G ja H). Henkilöverotuksen asiantuntija kertoi yhtiöiden osakkaiden kanssa käydyn keskustelua siitä, mille verovuodelle esimerkiksi osinkotulo ja osakkeiden myyntivoitto kuuluu, koska sillä oli progression kautta huomattava vaikutus verovelvollisen veron määrään (Haastateltava J).

Pääsääntönä voi kuitenkin sanoa, että tutkielman perusteella ei ole ilmeistä, että suomalaiset pk-yritykset ohjaisivat yleisesti tulostaan eri verokantojen motivoimina.

5.4.2. Suomalaisen pk-yrityksen laskelmoivuus verotuksessa

Laskelmoivuudella verotuksessa tarkoitetaan tässä suunnitelmallista, rationaalista ja aktiivista käyttäytymistä, jolla pyritään mahdollisimman monien hyötyjen ja säästöjen saamiseen verotuksessa. Haastateltavilta kysyttiin heidän karkeaa mielipidettään suomalaisten pk-yritysten laskelmoivuudesta verotuksessa.

Kahdeksan vastaajista oli vahvasti tai jossain määrin sitä mieltä, etteivät suomalaiset pienet ja keskisuuret yritykset ole laskelmoivia verotuksessa (Haastateltavat A, B, C, E, F, G, I ja J). Vastauksia täsmennettiin kuitenkin niin, että volyymin kasvaessa myös laskelmoivuuden katsottiin yleistyvän, ja että keskisuuret yritykset olivat jossain määrin laskelmoivia, mutta pienet eivät juuri ollenkaan. Pienten yritysten ei nähty hyödyntävän edes kaikkia lain suomien keinoja (Haastateltava G). Taustalla kerrottiin vaikuttavan osaamisen puutteen.

”Tuossakin voisi sanoa ehkä, että se riippuu siitä, millaista tietoa on, että jos se on sellainen tosi pieni, sellainen yhden-kahden hengen firma, niin minusta tuntuu, että he ovat tehneet niin, että he vain tekevät sen työn ja laittavat kuitit tilitoimistoon, joka tekee veroilmoituksen. Mutta sitten, jos on vähän isompaa liikevaihtoa ja kaikkia muita tapahtumia, niin sitten alkaa olemaan rahoitusomaisuutta ja arvon alentumisia, arvonnousuja, niin sellaisten kohdalla tuntuu, että ne alkavat laskelmoimaan enemmän. Ehkä ei niinkään pienissä yhtiössä, mutta sitten jos on vähän suuremman luokan yritys, niin sekin, että jos on pieni yhtiö ja se alkaa laskelmoimaan, niin ne hyödyt, joita niistä voi saada, niin minusta tuntuu, että ne jää aika marginaalisiksi. Mutta jos on vähän enemmän taseella jotain omaisuutta, vaikka jotakin huoneistoja tai muita tällaisia, niin sellaisissa tapauksissa sitten.”

Haastateltava B, verosihteeri, 13 kuukautta kokemusta yhteisöjen säännönmukaisesta tuloverotuksesta.

Kaksi haastateltavaa näki pk-yritykset puolestaan laskelmoivina (Haastateltavat D ja H). Sillä tarkoitettiin erityisesti sitä, että poliittisen päätöksenteon suomat verohelpotukset myivät itsensä ja verovelvolliset osasivat tarttua niihin. Myös esimerkiksi sukupolvenvaihdokset ja yritysten myyntitilanteet aktivoivat omistajia laskelmoivaan, harkittuun ja suunnitelmalliseen käyttäytymiseen verotuksessa (Haastateltava J).

Pk-yrityksistä pienimmät eivät ole laskelmoivia verotuksessa, toisin kuin suuremmat ja etenkin keskisuuret yritykset. Volyymi ja yrityksen koko sekä taseen rakenne luovat paitsi enemmän tuloksenjärjestelykeinoja, myös intressejä siihen. Pienten yritysten on vaikeampi tavoitella verosäästöjä, eivätkä ne voi olla pienten yritysten tasolla rahallisesti kovin merkittäviäkään.

5.4.3. Erilaisten tuloksenohjausmallien tunnistaminen

Haastattelujen 8. kysymyksen kohtien läpikäynti tuotti vaikeuksia, sillä erityyppisten yritysten tunnistaminen ja erottaminen tuloksenohjauksen ja veroilmoitusraportoinnin perusteella vaikutti vieraalta monesta haastateltavasta. Kuitenkin haastatteluilla onnistuttiin saamaan myös tutkielmaa tukevia vastauksia.

Siihen, että onko aggressiivisesti veroilmoituskäyttäytyvillä yrityksillä samalla myös aggressiivinen ja huonompilaatuinen tilinpäätös, eivät haastateltavat pääosin osanneet ottaa kantaa. Havainto on sikäli luonnollinen, että koska verotus on kirjanpitosidonnaista, on säännönmukaisessa verotuksessa virkamiehenkin lähtökohtaisesti luotettava tilinpäätökseen ja otettava se annettuna. Koska muuta näyttöä tai tarkempaa kirjanpitoaineistoa ei ole saatavilla,

on lähdettävä siitä, että tilinpäätös on luotettava ja antaa oikean ja riittävän kuvan. Käytännön työ ei yleensä anna resursseja tutkia tilinpäätöksen laatua tarkemmalla tasolla.

Toisaalta, koska verotus on kirjanpitosidonnaista, mikäli yritys on vähentänyt joitakin kyseenalaisia kuluja veroilmoituksellaan, on sen tehtävä se yleensä myös tuloslaskelmallaan, joten tässä mielessä aggressiivisuuden voitaisiin nähdä kulkevan käsi kädessä sekä verotuksessa että kirjanpidossa (Haastateltava H). Toinen selkeä huomio oli, että veroaggressiivisuus ja kulujen vähennyskelpoisuuden kyseenalaisuus kannustavat yrityksiä näyttämään tilinpäätöksensä veroilmoitusten liitteenä mahdollisimman suppeasti ja epäinformatiivisesti, esimerkiksi tuloslaskelman suppeampana, kuin mitä kirjanpitolaki vaatii (Haastateltavat A, B ja I).

Kysymyksellä pyrittiin hakemaan sitä, josko haastateltavat olisivat havainneet tilanteita, joissa yritys pyrkii samaan aikaan kohentamaan tilinpäätöstulostaan ja näyttämään samalla tilinpäätökseen perustuvan verotustuloksensa pessimistisesti. Tällaiseen toimintaan ei valitettavasti saatu haastateltavilta kannanottoja.

Pääsääntöisesti virkamiehet eivät myöskään olleet tehneet havaintoja, että jotkut yritykset pyrkisivät ohjaamaan tulostaan ylöspäin ja jotkut yritykset verotuslähtöisesti alaspäin. Osa haastateltavista oli havainnoinut vain verotuslähtöisesti negatiivisesti tulosta ohjaavia pk-yrityksiä (Haastateltavat A ja H). Toisaalta myös nähtiin, ettei verotus ollut pienten ja keskisuurten yritysten raportoinnissa kantava motiivi (Haastateltavat C, E ja I). Kaiken kaikkiaan tuloksenohjauksen motiiveja oli vaikea arvioida, koska arvioinnin perusteeksi oli tarjolla suppeasti taloudellista informaatiota (Haastateltava B). Arvioinnin vaikeuteen vaikuttanee myös se, etteivät virkamiehet ole saaneet tai kokeneet tehtäväkseen erilaisten yritysten tuloksenjärjestelyintressien analysointia.

Tuloksenohjaus laskentatoimen ilmiönä ei selvästikään ollut yleisesti tuttu kaikille virkamiehille, koska kysyttäessä sitä, että millaiset yritykset voisivat pyrkiä ohjaamaan tulostaan ylöspäin ja millaiset yritykset verotuslähtöisesti alaspäin, ei puolet haastateltavista osannut vastata juuri mitään. Aiheesta saatiin kuitenkin muutama looginen huomio.

Samat haastateltavat, jotka näkivät, ettei verotus ollut pk-yritysten taloudellisen informaation raportointia hallitseva tekijä, näkivät pk-yrityksen laajan omistuspohjan ja johtajien tulosperusteiset palkkiot syyksi ohjata tulosta ylöspäin. Vastaavasti suppea ja perhekeskeinen omistuspohja, mahdollisimman vähäinen ulkopuolisten sidosryhmien määrä sekä pieni

rahoitustarve olivat näkemyksen mukaan omiaan kannustamaan verotusorientoitunutta, negatiivista tuloksenohjausta. (Haastateltavat C ja E)

Perinteisistä tuloksenohjauksen syistä esille tuotiin myös vieraan pääoman hinta (Haastateltava D). Vieraan pääoman ehtoisen rahoituksen hinnan lisäksi myös sen saatavuus, kuten asuntolainalupauksen saaminen, ja toisaalta epäilysten hälventäminen selvittämättömästä omaisuuden lisäyksestä verotuksessa nähtiin pienelle yritykselle tai yrittäjälle kannustimena näyttää hyvää tulosta (Haastateltava F).

”No siinä on sitten jotain elämäntilanteen muutoksia, että voi olla perhe tai asunnonrakentaminen tai muuta vastaavaa ja sitten halutaan näyttää se, että millä on pystytty tiettyjä asioita hankkimaan, niin silloin katsotaan myöskin sitä henkilökohtaista verotusta ja sitä tulosta, että meneekö kaikki yksi yhteen. Eli se vähän niin kuin riippuu siitä, että onko se pienempi yritys vai ei.”

Haastateltava F, verosihteeri, 23 vuotta Verohallinnossa henkilöverotuksen, yksityisten elikeinonharjoittajien ja yhtymien verotuksen ja nykyään rakennusalan erityisvalvonnan tehtävissä

Haastattelujen 8. kysymyksen vastausten perusteella kaikki verovirkamiehet eivät tunnista asiakasyritysten tai -yrittäjien taustalla vaikuttavia syitä ohjata yrityksen tulosta suuntaan tai toiseen. Tämä voi vaikeuttaa myös verotuksen kannalta ns. kriittisten riskiasiakkaiden, siis sellaisten, joilla voi olla teoreettisesti muita suuremmat motiivit välttää veroja, virkamieskohtaista tunnistamista ja mahdollista lainvastaisuuksien havainnointia sekä niihin puuttumista.

5.5. Sidosryhmät ja efektiivinen verosuunnittelu

Verovirkamiehet näkevät selkeästi suppealle omistajapiirille keskittyneiden yritysten suuremman intressin ja mahdollisuuden tietynlaiseen veroaggressiivisuuteen, jossa tärkeässä osassa ovat yksityiskulujen vähentäminen yrityksen tuloverotuksessa sekä tulon ja varallisuuden kitkaton siirtäminen omistajalle.

Pk-yrityksillä nähdään lähtökohtaisesti olevan heikommat resurssit luoda verotusorientoituneesti monimutkaisia liiketoimien ja organisaation rakenteita, mutta virkamiehet tunnistavat muutamia tyyppitilanteita etenkin osakeyhtiöillä.

Palkan ja työkorvauksen erottaminen säännönmukaisessa verotuksessa on yhteisöjen kohdalla harvinaisempaa kuin henkilöyhtiöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien kohdalla.

5.5.1. Perheyrietykset

Elantokulujen vähentäminen lienee yksi klassisimmista veroaggressiivisuuden muodoista. Pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, joissa omistus on keskittynyt esimerkiksi tietylle perheelle, voi syntyä motiivi optimoida yrityksen ja yrittäjäperheen kokonaisverorasitusta.

Vaikka perheyrietysten saatetaan ennalta ajatella olevan veroaggressiivisia, on perheyrietykset havaittu aiemmassa tutkimuksessa toisaalta myös muita vähemmän veroaggressiivisiksi, niin kuin pääluvussa 2 todetaan. Perheyrietyttäjien on havaittu yhdysvaltalaisessa ympäristössä välttävän veroriskejä ja olevan paremmin tietoisia verotuksen sanktioista. Toisaalta vallitsevat normistot Suomessa ja Yhdysvalloissa ovat kovin erilaisia.

Siitä huolimatta, että aiemmissa tutkimuksissa perheyrietyksistä on vaihtelevia havaintoja, suurinta osaa haastateltavista yhdisti näkemys, jonka mukaan perheen omistamat pk-yritykset olivat muita pk-yrityksiä aggressiivisempia. Perusteluissa esiin nousivat mahdollisuus piilottaa nimenomaan elantokuluja yrityksen tuloveroilmoituksen vähennyskelpoiseihin kuluihin, yksityiskäytössä olevan omaisuuden pitäminen yrityksen taseessa sekä erilaisten etujen nauttiminen yrityksestä vastikkeetta tai verotta (Haastateltavat A ja H). Perheyrietykset nähtiin virkamiehen näkökulmasta asiakkaina, joilla on selkeitä intressejä ja mahdollisuuksia toimia tietyllä, veroaggressiivisella tavalla (Haastateltavat C ja D). Yrityksen verotus vaikuttaa myös suoraan siihen, mitä yrittäjä itse kokee, että hänelle jää käteen (Haastateltava I). Omistajayrittäjän ei myöskään tarvitse välttämättä manipuloida tulosta omistajanäkökulman vuoksi, koska omistuspiiri on suppea ja on mukana operatiivisessa toiminnassa tietäen, millainen yrityksen tuloksellisuus tosiasia on.

Toisaalta perheyrietyttäjyyttä pidettiin myös veroaggressiivisuutta hillitsevänä tekijänä, koska perheen elantoa ja yritysvarallisuutta halutaan hoitaa hyvin ja vastuullisesti (Haastateltava G).

Henkilöverotuksessa työskenteleviltä virkamiehiltä kysyttiin myös osake- ja henkilöyhtiöiden osakkaiden luonnetta veroaggressiivisina verovelvollisina. Myös omistajayrittäjät nähtiin henkilöasiakkaina esimerkiksi palkansaajia ja muita luonnollisia henkilöitä veroaggressiivisempina, johtuen paremmista tiedoista ja toisaalta myös verosuunnittelun mahdollisuuksista (Haastateltavat G, H ja I). Omistajayrittäjien veroaggressiivisuus realisoitui kokeneen henkilöverotuksen asiantuntijan mielestä taas erityisesti ja usein vain silloin, kun yrityksestä luovutaan, joko sukupolvenvaihdoksessa tai myytäessä yritystä kolmannelle osapuolelle (Haastateltava J).

Tieto siitä, että yrityksen taseessa on henkilöautoja, huviveneitä, asuntoja, loma-asuntoja tai muita yleensä yksityisesti käytettäviä varallisuuseriä, oli kaikille verovirkamiehille signaali, että kyseessä saattaa olla yritys, joka käyttäytyy veroaggressiivisesti, ja jonka veroilmoittamiseen saattaa olla aihetta puuttua. Objektiivisesti suhtautuen näkemystä tarkennettiin kuitenkin niin, että ensin on selvítettävä, millaista liiketoimintaa yrityksellä on ja liittyvätkö kyseiset varallisuuserät yrityksen tulonhankintaan (Haastateltava F). Tällaiset tase-erät loivat kysymyksiä niiden omistajayrittäjäkytköksestä ja siitä, kuinka erittäin mahdollisena pidetty yksityiskäyttö oli käsitelty verotuksen kannalta (Haastateltavat C ja H).

On huomattava tutkielman kannalta relevanttien yritysten erilaiset yritysmuodot. Itsenäisillä oikeushenkilöillä (osakeyhtiö, henkilöyhtiöt) on oikeus omistaa myös huvijahteja ja kesämökkejä. Tällöin verotuksen kannalta olennaista on, että mahdollinen omistajayrittäjän yksityiskäyttö tuloutetaan tai käytöstä maksetaan käypä vuokra. Myös yksityisen elinkeinonharjoittajan on tuloutettava yksityiskäyttönsä esimerkiksi henkilöautosta, joka on elinkeinotoiminnan varallisuudessa ja jonka kulut vähennetään yhtiön tuloslaskelmalla, mutta yksityinen elinkeinonharjoittaja on yrittäjänä sama oikeudellinen toimija kuin yksityinen elinkeinonharjoittaja yksityishenkilönä. Sen takia luonnollisen henkilön on määriteltävä varallisuudestaan elinkeinotoiminnan varallisuus sen mukaisesti, liittyykö se tulonhankintaan. Verotuksessa elinkeinotoiminnan varallisuudesta tehdään usein vähennyskelpoisia poistoja ja se vaikuttaa yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnan verotettavan tulon jakoon ansio- ja pääomatulo-osuuksiin.

Pääsääntöisesti myös pk-yrittäjien tietoisuutta luontoisetujen ja esimerkiksi osakaslainojen verotuskohtelusta pidettiin hyvänä. Asian nähtiin johtuvan erityisesti pienempien yritysten kohdalla monesti siitä, että taustalla oli tilitoimisto (Haastateltavat B, C ja G). Verohallinnon valikointiin perustuvalla tapauskohtaisella tutkinnalla perusteltiin myös hyvää tietoisuutta ja

sitä, että suurin osa asiakkaista osaa toimia oikein, ja tutkintaan nousevat vain ne, joiden toiminnassa on huomautettavaa (Haastateltava F).

Veroviranomaisen puuttumiset laiminlyönteihin eivät yleensä tulleet yrittäjille yllätyksenä, vaan verotuksellisesti epä johdonmukaista oikeustoimea tehdessä taustalla oli tieto siitä, että asiassa olisi pitänyt menetellä toisin. ”Kiinni jäätäessä” harvoin toimintaa perusteltiin tietämättömyydellä (Haastateltavat E ja I), vaikkakin myös joskus, vaikkakin harvemmin, jotkut asiakkaat olivat kokeneet yllätyksiä siitä, ettei esimerkiksi omia ja osakeyhtiön varoja ja kuluja saisi sotkea keskenään (Haastateltava J).

”Kyllä se monesti niin kuin, että jos heidän kansaan puhelimitse pääsee keskustelemaan, niin tulee sellainen fiilis, että tämä oli niin kuin odotettavissa, että nyt kokeiltiin, että miten tämä menee, huomataanko vai eikö huomata. Että jos käydään kirjeenvaihtoa, niin siinä sitä on vähän vaikeampi todentaa, että mikä tässä on tilanne, mutta kyllä siinä tulee vähän sellainen fiilis, että kokeiltiin.”

Haastateltava I

Ei liene yllättävää, että väite pienten ja keskisuurten yritysten pyrkimyksestä minimoida taloudellisella informaatiolla ja oikeustoimillaan yritysten ja omistajien kokonaisverorasitus sai myös lähes täydellisen kannatuksen. Vaikka asiaa ei edes kysytty, moni haastateltava lisäsi sen vielä olevan kannatettavaa ja järkevää sikäli, jos ja kun se yleensä tapahtuu lain puitteissa.

Taloudellisen toiminnan optimointi ylipäätään tunnustettiin myös, mutta huomautettiin, että verotus ei ole läheskään aina ainoa käyttäytymistä ohjaava tekijä (Haastateltava D). Yritysten huonoksi aiemmin todetun laskelmoivuuden mukaisesti kerrottiin myös, etteivät pk-yrittäjät välttämättä laske niinkään kokonaisveroastettaan, vaan pyrkivät toimimaan enemmän lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä verojaan minimoiden (Haastateltava I). Osaamattomuuden vuoksi useat lain mahdollistamat keinotkin säästää veroissa jäivät pienillä yrityksillä käyttämättä.

9. kysymyksen viimeiseen kohtaan reaktiosta osakeyhtiön suhteellisesti suureen käteiskassaan veroilmoituslomakkeella 6B, jokainen haastateltava tunnisti periaatteellisella tasolla mahdollisuuden siihen, että käteiskassa olisi tosiasiallisesti omistajayrittäjän hallussa ja mahdollisesti ilmoittamatonta osakaslainaa tai peiteltyä osinkoa. Silti vain muutaman

haastateltavan kannat olivat erityisen vahvoja. Suureen käteiskassaan saattaa olla olemassa hyvä selitys, kuten tilinpäätöspäivänä tapahtunut suuri käteismyynti (Haastateltava E).

”Minä ajattelen, että se (todennäköisyys) 99 %. Osakeyhtiö, jolla ei varsinaisesti ole liiketilakassaa, niin ei siellä kassassa ole kuin joitain yksittäisiä euroja, että jos taseessa on jotakin, niin ne ovat yrittäjän lompakossa.”

Haastateltava H

Henkilöverotuksen asiantuntija täsmensi kuitenkin, että tilanne on sikäli teoreettinen, ettei hän usko osakeyhtiön osakkaiden verotusta toimittavien virkamiesten kiinnittävän huomiota osakkaan yhtiön suureen käteiskassaan (Haastateltava J). Osakeyhtiön käteiskassan määrä suhteessa yrityksen liikevaihtoon ja taseeseen onkin sikäli numeerisesti yksinkertainen asia, joka mahdollisesti huomioidaan automaattisella valikointiajolla säännönmukaisessa tuloverotuksessa.

5.5.2. Toiminnan ja organisaation monimutkaisuus

10. kysymys toi ilmi melko selkeästi erilaiset lähestymistavat yritysverotusyksikön ja henkilöverotusyksikön virkamiesten välillä. Yhteisöasiakkaita verottavan yritysverotusyksikön virkamiehet kertoivat kiinnittävänsä huomiota verovelvollisyrittäjien liiketoimien ja organisaation monimutkaisuuteen, jolla mahdollisesti on verotuksellinen tarkoitus.

Vain yksi virkamies antoi varovaisemman vastauksen tarkkaavaisuudesta resurssien riittävyyteen viitaten (Haastateltava E). Mikäli intressiyhteisyrittäjillä ei ole keskinäistä kaupankäyntiä, ei myöskään monimutkaiseen organisaatorakenteeseen enempi perehtyminen tai puuttuminen nähty tarkoituksenmukaiseksi.

Vaikka yhteisöverotuksessa oltiin nähty liiketoimien ja organisaation verotuslähtöistä monimutkaisuutta, se nähtiin kuitenkin suhteessa muihin verojen välttämiseen pyrkiviin keinoihin harvinaisena pk-yritysten keskuudessa (Haastateltava C). Mahdollisesti pk-sektorilla yritysten osaamis- ja taloudelliset resurssit rajoittavat tällaisia keinoja.

”No esimerkiksi vaikka, jos käyttöomaisuusosakkeita, sitä statusta yritetään saada yhtiöiden välille, ja tällaista holding-yhtiörakennetta järjestellään ja sitten esimerkiksi pääomasijoittajan statukseen viitataan, niin siinä on yleensä sellaiset kunnan kuviot, joissa pitää itekin piirrellä ja miettiä, että mikä tässä on oikein ideana.”

Haastateltava A, verosihteeri, vajaa kolme vuotta kokemusta yhteisöverotuksesta, sitä ennen vajaa vuosi sekä kesätöitä yksityisten elinkeinonharjoittajien verotuksesta sekä henkilöverotuksesta

Henkilöverotusyksikön virkamiehet taas eivät sanoneet kiinnittävänsä huomiota verovelvollisten liiketoimien ja organisaation monimutkaisuuteen. Syynä tähän nähtiin rajalliset mahdollisuudet ja haastavuus selvittää tällaisia asioita käytettävissä olevien tietojen perusteella (Haastateltavat F, I ja J). Esimerkiksi osakeyhtiön tietojen taas nähtiin heijastuvan löyhästi osakkaan henkilöverotukseen (Haastateltava J).

Yhteisöverotuksessa virkamiehet nimesivät tyypillisiksi pk-yritysten monimutkaisiksi, verotuslähtöisiksi järjestelyiksi holding-yhtiöt, käyttöomaisuusosakkeiden statuksen saamisen yritysten välisessä omistuksessa sekä yrityskaupoissa, konsernirakenteen, intressiyhteisyritysten ja omistajayrittäjien keskinäiset kaupat, ulkomaiset konserniyhtiöt sekä sukupolvenvaihdosasiat (Haastateltavat A, B, C, D ja E).

Henkilöverotusyksikön virkamiehet mainitsivat omien asiakkaidensa monimutkaisiksi, verotuslähtöisiksi liiketoimien ja organisaation rakenteiksi erityisesti henkilöyhtiöt, joissa vastuullisena yhtiömiehenä on osakeyhtiö, saman yrittäjän useat yhtiöt ja intressipiirin keskinäiset liiketoimet (Haastateltavat H ja I). Henkilöverotuksen asiantuntija painotti sukupolvenvaihdos- ja yrityksen myyntitilanteita tilanteiksi, joissa verovelvollisilla oli taipumus käyttäytyä veroaggressiivisesti (Haastateltava J).

Verovirkamiesten havaitaan pitävän suomalaisten pk-yritysten organisatorista ja liiketoiminnallista läpinäkyvyyttä verotuksen kannalta yleisesti ottaen hyvänä ja tunnistavan mainittuja, vähemmän läpinäkyviä ja veroaggressiivisiä tilanteita pk-yritysten kohdalla, tutkivan niitä sekä tarvittaessa poikkeavan veroilmoituksesta.

5.5.3. Palkkaa vai työkorvausta -ongelma

Palkan ja työkorvauksen rajanveto ja valvonta osoittautuivat haastaviksi yritysten säännönmukaisen tuloverotuksen toimittamisessa. Ongelmaan suhtauduttaneen ja

puututtaneen aktiivisemmin yritysrekisteröinnissä ja ennakkoperinnässä, joissa siihen on ensisijaisesti tarkoituskin puuttua. Tämä tutkielma käsittelee kuitenkin vain säännönmukaista tuloverotusta, veroilmoitusten käsittelyä ja valvontaa.

Etenkin yhteisöverotuksen virkamiesten kanta palkanmaksua työkorvauksenmaksulla kiertävien yritysten tunnistamisessa veroilmoituksen suurilla ulkopuolisten palvelujen ostoilla oli melko varovainen. Ongelma tunnustettiin periaatteen tasolla, mutta selkeämpiä havaintojen vahvistamia vastauksia tällaisten yritysten tunnistamisesta säännönmukaisessa tuloverotuksessa ei ollut. Henkilöverotusyksikön yritysverotuksen virkamiehet puolestaan tunnustivat kiinnittävänsä asiaan huomiota myös säännönmukaisessa verotuksessa.

Yrityksen tuloksellisuuteen, siihen, onnistuivatko palkanmaksun työkorvauksenmaksulla kiertävät yritykset saavuttamaan toimintatavallaan toivottuja säästöjä ja parantamaan tulostaan, eivät verovirkamiehet osanneet ottaa enempää kantaa. Palkan muuntamisen työkorvaukseksi tunnustettiin teoreettisella tasolla vähentävän yrityksen kuluja ja parantavan tuloksellisuutta. Asiasta enemmän keskusteltaessa muistutettiin kuitenkin myös muista samaan aikaan tuloksellisuuteen vaikuttavista tekijöistä (Haastateltavat D, E ja I). Samalla lisättiin, ettei palkan muuntamiseen työkorvaukseksi ole maksajalla välttämättä pelkästään verotuksellisia motiiveja. Palkan muuntaminen työkorvaukseksi nähtiin myös toimenpiteenä kiinteän kulun muuttamisesta muuttuvaksi.

Siihen, onko yrityksillä, joiden liikevaihto pitäisi olla palkkaa, vähemmän kuluja, virkamiehet vastasivat myös vähemmällä kokemuksella ja periaatteellisemmalla tasolla säännönmukaisen tuloverotuksen kannalta. Vastauksissa saturaatiopisteen muodosti ainoastaan epävarmuus asiasta. Selityksenä tälle on tietysti mahdollista, että ennakkoperinnän valvonta ei ole yhtä luontevaa säännönmukaisessa tuloverotuksessa kuin ennakkoperinnässä ja yritysrekisteröinnissä. Näkemyksiä tuli puolesta ja vastaan. Mahdollisuus väärän suorituslajin hyväksikäyttöön myös näin laajemman kulurakenteenkin myötä näyttäisi olevan olemassa ja myös tiedossa, vaikka samaan aikaan oltiin sitä mieltä, että palkkaa työkorvaukseksi naamioivilla yrityksillä olisi keskimäärin ”oikeita yrityksiä” vähemmän kuluja.

Myös se, vähentävätkö todellisen toimijan palkkaa ansaitsevat yritykset sellaisia kuluja, mitä palkan verotuksessa ei saisi vähentää, aiheutti epävarmuutta vastaajissa. Kokemusta oli vähän, mutta toisaalta mahdollisuus tunnustettiin. Ne haastateltavat, jotka puhuivat liikeyrityksiksi naamioitujen palkkojen kuluista, mainitsivat muun muassa yrittäjän yksityiskulut, kuten esimerkiksi tulonhankintaan liittymättömät yksityistalouden puhelin- ja

internetkulut, liikelounaat toimeksiantajan (työantajan) kanssa, yrittäjän joulukoristeita sekä verovapaita kustannusten korvauksia, kuten yksityisen elinkeinonharjoittajan lisävähennyksiä (Haastateltavat C, E, I ja J). Myös näyttökysymys sekä puuttuminen ongelmaan uuden viranomaisohjeen myötä nähtiin virkamiehelle hankalaksi (Haastateltavat C ja E). Etenkin osakeyhtiön ohittaminen nähtiin vaikeana ja harvinaisena tilanteena. Henkilöverotusyksikön virkamiehet olivat vastauksissaan varmempia yritysten ohittamisesta ja vähennyskelvottomien kulujen hylkäämisestä. Ylipäättään yrittäjäksi ryhtyvien koettiin erheellisesti kuvittelevan yrityksen voivan vähentää huomattavasti enemmän erilaisia kuluja verotuksessa (Haastateltava J).

Palkkaa vai työkorvausta -ongelma on virkamiehille vähemmän selkeä ja vähemmän kontrolloitu alue verotuksessa. Siihen koetaan myös puuttuttavan vähemmän etenkin säännönmukaisessa yhteisöverotuksessa puutteellisen näytön ja informaation vuoksi. Henkilöverotusyksikön asiakkaisissa ongelma nähtiin ja koettiin vahvempana kuin yhteisöverotuksessa. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita ongelman esiintymän vähyyttä yhteisöasiakkaisissa. Varmasti taustalla on myös se, että yksityisen elinkeinonharjoittajan kohdalla kyseessä on joka tapauksessa sama verovelvollinen, luonnollinen henkilö, kun taas yhtiön kohdalla työkorvaukseksi naamioitu palkka pitäisi siirtää kokonaan toiselle verovelvolliselle, yhtiön avulla työskentelevälle palkansaajalle.

5.6. Asiantuntijoiden merkitys

Asiantuntijoiden käytöllä veroilmoituksen laadinnassa on selvästi ainakin jollakin tasolla positiivinen vaikutus siihen, kuinka luotettavana ja laadukkaana virkamiehet näkevät veroilmoitukset. Tilitoimistot veroilmoituksen laatijoina ovat pääsääntöisesti selkeä auktoriteetti ja tae taloudellisen informaation laadusta. Verokonsultit tietävät yleensä, millaista taloudellista informaatiota tarvitaan halutun lopputuloksen saavuttamiseksi verotuksessa ja pyrkivät antamaan sellaista viranomaiselle. Tilintarkastus ei lisää kovinkaan paljon verovirkamiesten luottamusta veroilmoitusta kohtaan, paitsi sen, että tilinpäätös, johon veroilmoituksen kuuluu perustua, antaa oikean ja riittävän kuvan yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toisaalta tilintarkastukseen käytetyt, vähäiset resurssit epäilyttävät virkamiehiä.

Asiantuntijan käyttäminen veroilmoittamisessa vähentää verovirkamiehen näkökulmasta riskiä, että veroilmoitukseen pitää puuttua.

5.6.1. Tilitoimistot luottamuksen lisääjinä

Tilitoimisto osoittautui lähes täydelliseksi saturaatiopisteeksi veroilmoitusinformaation luottamuksen lisääjänä virkamiehille. Perustelut toistivat toinen toistaan, eivätkä olleet yllättäviä. Tilitoimistot nähtiin keskimäärin kokeneina, ammattitaitoisina, säntillisinä, lainmukaisina ja yrityksen taloushallinnon, etenkin kirjanpidon sekä verotuksen normistoa ja aikaa seuraavina veroilmoituksen antajina suhteessa yrittäjiin itse.

”Joo, tilitoimistoilla on niin kuin, tai sanotaan näin, että yrittäjä tekee sen kerran vuodessa, tilitoimiston edustaja tekee sitä satoja kertoja vuodessa ja se on niin kuin, voidaan olettaa, että se on tietoinen uusimmista muutoksista ja ilmoituskäytännön muutoksista ja se yleensä antaa sen myöskin sähköisenä, niin se myöskin kulminoituu siihen. Mutta siis sillä tavalla, että se tietää, että yrittäjällä saattaa olla kymmenenkin vuotta vanhaa tietoa, että olen nähnyt, kun esimerkiksi poistotkin on tehty 30 prosentilla, että ei olla vain niin kuin perehdytty siihen substanssiin.”

Haastateltava E

Se, että tilitoimisto veroilmoituksen antajana antaa verovirkamiehille tietyn laatuauktoriteetin, ei kuitenkaan ole ehdoton lainalaisuus, eikä se tarkoita, että omistajayrittäjien tekemä veroilmoitus olisi lähtökohtaisesti huono. Omistajayrittäjien nähtiin toisaalta tuntevan yrityksensä paremmin, ”tilejä pitemmälle” ja antavan sen takia monesti erittäin hyviä ja informatiivisia veroilmoituksia (Haastateltava I). Tietyt, yksittäiset, huonossa maineessa olevat tilitoimistot puolestaan saattoivat herättää jopa epäluottamusta (Haastateltava J).

Yksi haastateltava ei sanonut näkevänsä kokemuksen tuomaa luottamuseroa tilitoimiston ja omistajayrittäjän antamien veroilmoitusten välillä (Haastateltava D).

Selkeä havainto haastatteluissa on, että tilitoimistot veroilmoituksen antajina lisäävät verovirkamiesten luottamusta veroilmoitusta kohtaan. Toisin sanoen, tutkielman ongelman kannalta, tilitoimistot veroilmoituksen antajina pienentävät verovirkamiesten näkökannalta riskiä siitä, että veroilmoituksessa olisi jotakin, johon pitäisi puuttua.

5.6.2. Verokonsultit osaavat antaa asiakkaan tavoitetta palvelevia, motivoituneita vastauksia

Verokonsulttien antaman veroilmoitusinformaation suurempi veroaggressiivisuus ei saanut toisaalta yhtä yksinäistä kannatusta kuin tilitoimistojen antaman informaation luotettavuus. Verokonsultteja ei välttämättä nähty sen veroaggressiivisempina kuin muitakaan veroilmoituksenlaatijoita, mutta heidän tuoma lisäarvonsa veroilmoituksiin asiakkaiden kannalta olivat hyvät perustelut sekä vero- ja laskentasubstanssin että hallintomenettelyn hyvä tuntemus (Haastateltavat B, C, E, G ja I). Verokonsulttien nähtiin myös osaavan vaatia sellaista, mitä omistajayrittäjä ei välttämättä osaisi (Haastateltavat B ja J).

”Siellä on niin paljon sitä ammattitaitoa ja kokeillaan enemmän...verottajaa. Mutta että ammattitaito on niin vahva siellä. Että tiedetäänkin monesti sitten ihan lainmukaisia keinoja, mutta myös sitten paljon on sitä kokeilua. Koska sanktiot ovat sitten niin pieniä kumminkin siihen hyötyyn nähden, että saataisiin jotain läpi.”

Haastateltava G, 15 vuotta Verohallinnossa, 7 vuotta kokemusta henkilöverotuksesta, 7 vuotta kokemusta yritysverotuksesta (toiminimet ja henkilöyhtiöt), nyt työtehtävänä erityisalojen valvonta

Myöskään suoraan ja purematta ei suostuttu myöntämään verokonsulttien veroilmoitusinformaation parempaa lainmukaisuutta, vaikkakin vastauksista kävi ilmi, että verokonsulttien tekemiin veroilmoituksiin puututaan vähemmän tai niihin on vaikeampi puuttua.

Yhdistävä tekijä perusteluissa oli se, että verokonsulttien antama informaatio nähtiin valikoivana ja motivoituneena. Verokonsulttien koettiin tietävän hyvin sen, mitä joku tietty verotuksen tavoiteratkaisu vaatii tullakseen veroviranomaisen hyväksymäksi. Näin informaatiota ja perusteluita osattiin antaa siltä osin, kun se tukee tavoiteltua ratkaisua veroilmoitusasiassa ja olla antamatta siltä osin, kun informaatio olisi tavoiteratkaisun lainmukaisuutta vastaan (Haastateltavat B, C, E ja I).

”No ne on siinä mielessä parempia, että he osaavat kirjoittaa asian sillä tavalla, että jos on jokin asia, niin he pystyvät vetoamaan lakiin paljon paremmin kuin normaaliyrittäjä, että yrittäjä pyrkii yleensä kertomaan niin kuin asia on, tai sitten hän jostain syystä jää kiinni valehtelusta, että joku on ristiriitaista, mutta verokonsultti niin kuin periaatteessa tietää, mitä laissa määrätään, että pystyy muotoilemaan sen vastauksen niin, että se on meidän kannalta vaikeampi perustella, että minkä takia sitä ei hyväksytä. Että osaa ottaa ne oikeat asiat ylös siinä vastineessa.”

Haastateltava C

Valikoivan ja motivoituneen veroilmoitusviestinnän puolesta puhui edelleen se, kun yhteisöverotuksen veroasiantuntija kertoi verokonsulttien vaikenemisesta tai antamasta hyvin niukasta ja suppeasta informaatiosta tilanteessa, jossa verokonsultti oli argumentaation kannalta todella hankalassa asemassa tai asia oli paljastanut laittomaksi ja siitä pitäisi poiketa (Haastateltava E). Niukan ja valikoivan taloudellisen viestinnän puolesta eräs verosihteeri kommentoi, että ”verokonsultti jättää sadut kertomatta” (Haastateltava H).

Verovirkamiehet näkevät, että verokonsultit eivät välttämättä ole veroaggressiivisempia, mutta heillä on parempaa substanssi- ja menettelyosaamista kuin verovelvollisilla keskimäärin. Verokonsultit osaavat ohjata valikoiden ja motivoituneesti taloudellista raha- ja eirahamääräistä informaatiota niin, että se palvelee tavoitellun verotusratkaisun syntymistä Verohallinnossa.

5.6.3. Tilintarkastus ei poista verovirkamiehen valvontavastuuta

Hyväksyvän tilintarkastuskertomuksen vaikutus verovirkamiesten luottavaisuuteen veroilmoituksen laatua kohtaan oli heikon myönteinen. Melkein jokainen haastateltavista sanoi tilintarkastuksen antavan vain vähän luottamusta. Käytännössä luottamuksen aiheena oli se, että tilinpäätös, johon veroilmoitus perustuu, antaa oikean ja riittävän kuvan yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta (Haastateltavat C, D, E, F ja I). On huomattava, että puolet haastateltavista työskenteli Verohallinnon henkilöverotusyksikössä, jonka yritysasiakkaista (henkilöyhtiöt ja yksityiset elinkeinonharjoittajat) valtaosaan ei tarvitse tehdä tilintarkastusta.

Auktorisoidun tilintarkastuksen merkitystä myös vähäteltiin, koska osa virkamiehistä kertoi tietävänsä, että tilintarkastus suoritetaan usein kiireellä ja vähäisillä resursseilla (Haastateltavat A, B, C ja D).

Myöskin siihen, miksi tilintarkastajan työ ei tue verovirkamiehen työtä, oli selkeä, yksiaäninen vastaus: Tilintarkastaja tarkastaa yrityksen tilinpäätöksen, kirjanpidon ja hallinnon, ei verotusta. Tilintarkastuksen ja verotoimiston säännönmukaisen tuloverotuksen verovalvonnan näkökulmat ja intressit sekä audienssi ovat erilaisia. Tilintarkastaja palvelee yleisöä, kaikkia yrityksen taloudellisen informaation potentiaalisia käyttäjiä ja myöntää laissa säädetyn sertifiikaatin. Veroviranomainen taloudellisen informaation tulkitsijana toimii virkavastuulla ja palvelee omassa valvonnassaan vain itseään yhteiskunnallisen tehtävän suorittamisessa.

”No eihän tilintarkastuskertomus ota millään tavalla esimerkiksi kantaa siihen, että onko jotkut tuotot verovapaita vai ei ja onko jotkut kulut (verotuksessa) vähennyskelpoisia vai ei ja toisaalta tilintarkastushan myöskin käsittääkseni tehdään pistokokein, niin eihän siitäkään voi tehdä sellaista johtopäätöstä, etteikö tilinpäätökseen sisältyisi myöskin jotain väärinkäytöksiä tai tällaista.”

Haastateltava D, veroasiantuntija, kokemusta 4 vuotta yhteisöverotuksesta

Myöskään sillä tiedolla, että tilintarkastusta ei ole suoritettu, mutta se tullaan suorittamaan, ei ollut huomattavaa vaikutusta verovirkamiehiin. Tiedostettiin, että tilinpäätös ehkä saattaa tilintarkastuksen myötä muuttua (Haastateltavat A ja B), mutta tätä riskiä ja sitä mahdollisuutta, että yritys saisi myöhemmässä tilintarkastuksessa ehdollisen tai kielteisen tilintarkastuskertomuksen, verrattiin aiempiin vuosiin ja niiden veroilmoitus- ja tilinpäätöskäyttämisen luotettavuuteen (Haastateltavat B ja E). Tilintarkastuksen ja yhtiökokouksen suorittaminen veroilmoituksen antamisen jälkeen pienissä ja keskisuurissa yrityksissä nähtiin hyvin tavallisena (Haastateltava C), eikä se siksi saanut huomiota.

Kielteisen tai mukautetun tilintarkastuskertomuksen kielteinen vaikutus veroilmoituksen luotettavuuteen oli taustaoletuksena, etenkin jos ehdollisuus tai kielteisyys koski verotuksellisesti relevanttia asiaa. Tästä haastateltavat eivät esittäneet eriäviä näkemyksiä.

Vakiomuotoisella tilintarkastuskertomuksella ei ole suurta merkitystä veroilmoitusten luotettavuuden kannalta verovirkamiesten mielestä. Hyväksyvä tilintarkastus on ainoastaan auktoriteetti siitä, että veroilmoituksen perusteena oleva taloudellinen informaatio on hyvää ja luotettavaa, mutta itse verotus ja vero- sekä kirjanpito- ja veroilmoitusten ero ei vapauta virkamiestä omasta tehtävästään.

5.7. Verosääntelyn merkitys

5.7.1. Ennakkoperintärekisteröimättömyys signaalina veroaggressiivisuutta kylvävistä intresseistä

Aiempaan haastattelukysymykseen siitä, kuinka yrityksen velkaantuneisuus vaikuttaa verovirkamiehen luottavaisuuteen veroilmoitusta kohtaan, liittyy myös hyvin suomalaiskeskeinen kysymys ennakkoperintärekisteröinnin vaikutuksesta kokemukseen veroilmoituksen laadusta. Tämä johtuu siitä, että ennakkoperintärekisteristä putoaminen tai sinne pääsyn epäminen johtuu yleensä elinkeinotoimintaa harjoittavalla yrityksellä siitä, että sillä on olennaisia ennakkoperintälain 26 §:n mainitsemia verotukseen liittyviä maksu- tai ilmoituslaiminlyönnejä. Tämä puolestaan viittaa yrityksen velkaantuneisuuteen ja ennen kaikkea maksukykyyn. Aina verovelkarahoitus ei edes mielletä yritysrahoitusmuotona, koska se on kallista ja yrityksen toiminnan kannalta kohtalokasta. Siksi verovelkaantuneen yrityksen voi ajatella lähtökohtaisesti olevan maksuvalmiudeltaan ja rahoituksensaantikyvyltään heikko, koska se on käytännössä turvautunut verovelkarahoitukseen jättämällä verot maksamatta.

Haastateltavat muistuttivat, että ennen johtopäätösten tekoa oli syytä tarkistaa, toimiiko käsiteltävä yritys sellaisella toimialalla ja tekeekö se työsuorituksia, joista maksettavista työkorvauksista maksajan kuuluisi pidättää ennakkoperintärekisteröimättömältä yritykseltä ennakonpidätys (Haastateltavat B, C, D, E). Ennakkoperintärekisteriin kuuluminen ei siis ole pakollista ja myös hyvinvoiva ja moitteettomasti maksunsa maksava sekä ilmoituksensa antava yritys voi vapaaehtoisesti olla kuulumatta ennakkoperintärekisteriin.

Tutkimushaastattelut osoittivat selvästi, että ennakkoperintärekisteriin kuulumattomuus nosti virkamiehen omassa analyysissa myös veroilmoituksen veroaggressiivisuusriskiä. Vain kaksi haastateltavaa oli eri mieltä asiasta.

Vaikka ennakkoperintärekisteristä poistamiseen johtavat laiminlyönnit ja veroaggressiivinen käyttäytyminen eivät välttämättä ole sama asia, perusteluiksi nähtiin vahva yhteys yrityksen rahoitustilanteeseen. Verovelkaa ei tahdota lisää, vaan tahdotaan päästä lähemmäs edellytyksiä ennakkoperintärekisteriin takaisin pääsemiselle. Lisäksi verovelasta päätelty yrityksen muutenkin huono maksuvalmius nähtiin motiivina saada lisää kassavirtaa

tuloverosäästöä, kun yrityksen verotettava tulo pyrittiin näyttämään mahdollisimman alhaisena. (Haastateltavat A, C, E, G ja H)

”No se, että kuuluu, niin se ei lisää yhtään luotettavuutta, mutta sitten taas se, jos ei ole siinä, niin se että saisi verovelkoja pienemmiksi, niin se voisi johtaa siihen, että lähdetäisiin perusteettomia kuluja lisäämään. Että näin minä lähtisin niin kuin ajattelemaan. Mutta se, että kuuluu ennakkoperintärekisteriin, niin se ei ole mikään tae siihen veroilmoituksen luotettavuuteen sitten.”

Haastateltava G

Ennakkoperintärekisteriin kuulumattomuus on siis myös verovirkamiehille samanlainen negatiivinen luottoluokitus kuin yleisöllekin. Sen sijaan ennakkoperintärekisteriin kuuluminen ei takaa mitään, eikä välttämättä kerro myös huonoa maksukykyä ja -käyttäytymistä (Haastateltavat G ja E).

Ennakkoperintärekisteröinnin vaikuttavuudesta oli myös kaksi eriävää mielipidettä. Ensimmäisen mielestä ennakkoperintärekisteröinti ei ollut sellainen asia, jonka tulisi vaikuttaa virkamiehen henkilökohtaiseen analysointiin veroaggressiivisuusriskistä (Haastateltava D).

Toinen mielipide oli yritysrekisteröinnin asiantuntijan mielipide. Hän koki ennakkoperintärekisteristä pudonneiden, mutta sinne takaisin haluavien asiakkaiden kokevan veroviranomaiselta niin vahvaa kontrollia, etteivät ne uskalla tehdä aggressiivisia veroilmoituksia ja näin huonontaa mahdollisuuksiaan päästä takaisin ennakkoperintärekisteriin. (Haastateltava I) Toisaalta sama henkilö myönsi, että jos häneltä olisi kysytty 5 vuotta aiemmin sama kysymys, hän olisi vastannut toisella tavalla. Havainto on mielenkiintoinen. Taustalla saattaa olla myös se, että hän on eri työtehtävissä saanut toimia erilailla orientoituneiden asiakkaiden kanssa.

5.7.2. Rakennusalan verosääntely

Virkamiesten odotukset ja ensi kokemukset äskettäin muodostuneesta rakennusalan erityisvalvonnasta olivat varovaisen positiivisia. Veroaggressiivisuuden kannalta tulokset ovat kuitenkin erilaisia kuin yleensä: Siinä missä ennen osa yrityksistä ei antanut veroilmoitusta lainkaan, tehostetun valvonnan johdosta niiden antoa ja verotuksen perusteita voidaan valvoa

nyt tehokkaammin. Rakennusalan verosääntelyn hedelminä odotetaan parempaa ilmoituksenantovalvontaa ja harmaan talouden torjuntaa, ei välttämättä niinkään tuloveroilmoitusten parempaa sisällöllistä laatua (Haastateltavat A, C, F ja I). Verolajeina arvonlisäverotus ja ennakoperintä katsottiin rakennusalan verosääntelyn tulosten kannalta olennaisemmiksi.

Vastauksissa korostettiin kuitenkin vielä haastatteluhetkellä vähäistä kokemusta uutta verosääntelyä kohdanneen rakennusalan veroilmoituskäyttäytymisestä. Periaatteessa kolme eri tiedonantovelvollisuutta yhdessä (tuloveroilmoitus, kausiveroilmoitus ja rakennusalan tiedonantovelvollisuus) nähtiin melko varmana tapana valvoa kaikkien verolajien oikeamääräisyyttä ja estää harmaata taloutta (Haastateltava F). Etenkin uusi rakennusalan tiedonantovelvollisuus nähtiin vaikuttavan urakkaketjun keskimmäisiin yrityksiin, ei niinkään ketjun päässä oleviin, pienimpiin alihankkijoihin (Haastateltava I).

5.8. Muita huomioita

Veroaggressiivisemmiksi toimialoiksi mainittiin muun muassa muu liikkeenjohdon konsultointi, jonka yritykset nähtiin ulkopuolisille hyvin niukkainformatiivisiksi yrityksiksi. Työvoimavaltaiset alat, kuten kampaamot, hoiva-ala, rakennusala ja ravintola-ala nähtiin myös sellaisiksi, joilla yritykset useammin pyrkivät välttämään veroja (Haastateltavat C, F, G, I ja J), ja joita yhdistävä tekijä oli harmaa talous. Myös hyvin pääomavaltaiset alat, kuten rahoitusalan yritykset ja teollisuusyritykset, esimerkiksi metallipajat, yhdistettiin veroaggressiivisiin toimialoihin (Haastateltavat C, E, H, I ja J). Mutta esimerkiksi yksityiskulujen vähentämistä yrityksen verotuksessa ei nähty toimialasidonnaiseksi (Haastateltavat B ja C).

Yritysten tai yrittäjien ikä ei niinkään nähty veroaggressiivisuuden kanssa korreloivana tekijänä, mutta se huomautettiin, että yleensä hyvin voimakkaasti veroaggressiivisten yritysten elinkaari ei yleensä ole kovin pitkä (Haastateltavat C, H ja I).

Haastateltavat kokivat haastattelujen myötä uusina ja herättävinä ajatuksina ennakkoverotuksen mahdollisen yhteyden veroaggressiivisuuteen (Haastateltavat A, B ja I), perheyriyten mahdolliset veroaggressiivisuusintressit (Haastateltavat C ja E) ja palkkaa vai työkorvausta -ongelman valvonnalliset näkökulmat (Haastateltavat B ja I). Myös

toimialakohtainen tulosvertailu koettiin tärkeänä (Haastateltava H) ja tilinpäätöksen perusteella muodostettavilla lausekkeilla asiakkaiden seulominen mainittiin (Haastateltava I).

6. Yhteenveto

Verohallinnon virkamiehet tuntevat asiakasyrityksensä. Virkamiesten automaattisen valikoinnin sekä työmenettelyohjeiden jälkeinen henkilökohtainen riskianalyysi tunnistaa veroaggressiivisille yrityksille ominaisia piirteitä.

Vaikka kirjanpidon ja verotuksen eroavaisuudet tiedetään ja ne saavat virkamiehiltä huomiota, kovin aktiivista analyysiä ei perinteisistä veroaggressiivisuuden mittareista tehdä. Tämä on luonnollista, koska taustatukena on myös koneellinen ennakoanalyysi.

Yrityksen huono tuloksellisuus voi olla sekä veroaggressiivisuuden syy, että seuraus, vaikka hyvääkään tuloksellisuutta ei kielletä veroaggressiivisuuden syyksi. Pääomavaltaisuus lisää työkaluja verotustuloksen järjestelyyn. Velkaantuneisuus, erityisesti suuri lyhytaikainen velkaantuneisuus ja huono maksuvalmius, ovat haastattelujen perusteella veroaggressiivisuuden kanssa vahvasti korreloivia tilinpäätöksen ominaisuuksia.

Virkamiehet eivät kuitenkaan tunnista kovin hyvin yrityksen rahoituksellisen tilanteen kannalta tulostaan eri tavalla ohjaavia pk-yrityksiä. Toisaalta myöskään pk-yritykset eivät tunnista kovin järjestelmällisesti edes lain suomia mahdollisuuksia järjestellä tulostaan verotuksen kannalta ja säästää veroissa.

Selkeä veroaggressiivisuuden riskiä lisäävä tekijä on verovelvollisen aiempi, veroaggressiivinen veroilmoituskäyttäytyminen. Kun virkamies huomaa, että yritys on käyttäytynyt useasti aiemmin veroaggressiivisesti ja sen veroilmoituksesta on poikettu, on helpompi tutkia ja löytää myös uutena verovuonna aiheita veroilmoituksesta poikkeamiseen.

Yritykset, joiden omistus on keskittynyt etenkin samalle suvulle, koetaan veroaggressiivisemmiksi niin, että omistajien yksityiskulut sekoittuvat yrityksen kirjanpitoon ja veroilmoitukseen. Palkka ja työkorvaus erotetaan toisistaan säännönmukaisessa tuloverotuksessa harvemmin yhteisöverokanta-asiakkaiden kuin henkilöyhtiöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien valvonnassa.

Asiantuntija-auktoriteetit koetaan veroaggressiivisuuden ja veroilmoituksesta poikkeamisen riskiä pienentävinä tekijöinä. Tilitoimistot osaavat hyvin vero- ja kirjanpitonormiston sekä antavat myös Verohallinnolle laadukasta ja luotettavaa taloudellista informaatiota. Verokonsultit puolestaan osaavat antaa yrityksen taloudellista informaatiota motivoituneesti,

sillä tavalla, että se palvelee tavoitellun verotusratkaisun saamista. Tilintarkastus on tärkeä instituutio verotuksen perusteena olevan taloudellisen informaation oikeellisuuden varmistajana, mutta hyväksyvät, vakiomuotoiset kertomukset eivät tuo verovirkamiesten työhön merkittävää lisäarvoa.

Ennakkoperintärekisteriin kuulumattomuus veronmaksulaiminlyöntien kautta yhdistetään yrityksen rahoitukselliseen asemaan ja sitä kautta motiiviin pienentää verotettavaa tuloa. Tässäkin, suomalaisessa ja erityisessä tilanteessa yrityksellä on usein heikko maksuvalmius, kun se on turvautunut kalliiseen verovelkarahoitukseen ja pyrkii siksi saamaan verotettavaa tulosta mahdollisimman alas.

Vaikka verovirkamiehet tuntevat hyvin asiakkaansa ja asiakkaiden veroilmoituskäyttäytymistä ohjaavia tekijöitä, tilinpäätösanalyysiä voitaisiin käyttää enemmän henkilökohtaisessa asiakasarvioinnissa. Tutkielman mukaan veroaggressiivisuuteen vaikuttavat monet tekijät, joista useita virkamiehet tunnistavat. Silti yrityksen rahoituksellinen tilanne näyttää olevan erityisen tärkeässä asemassa suhteessa veroilmoituskäyttäytymiseen.

Pienille ja keskisuurille yrityksille olisi tutkielman perusteella hyödyllistä perehtyä enemmän verotuksen oikeuslähteisiin kirjanpito- ja verosuunnittelun sekä taloudellisen informaation parantamiseksi.

7. Lähdeluettelo

Balakrishnan, K. Blouin, J. Guay, W. (2012). Does Tax Aggressiveness Reduce Corporate Transparency? Unpublished working paper, University of Pennsylvania

Chen, S. Chen, X. Cheng, Q. Shevlin, T. (2008). Are family firms more or less tax aggressive? Unpublished working paper, University of Washington, University of British Columbia

Cho, J. Wong, J. And N. Wong (2006). Book-Tax Differences and Inland Revenue Audit Adjustments in New Zealand. *Journal of Business Finance & Accounting*, 33(9) &(10): 1650-1667

Frank, M. M. Luann, J. L. Rego, S. O. (2009). Tax Reporting Aggressiveness and Its Relation to Aggressive Financial Reporting, *The Accounting Review*, Vol. 84, No. 2, pp. 467-496

Graham, J.R. Hanlon, M., Shevlin, T. and N. Shroff. (2013) Incentives for Tax Planning and Avoidance: Evidence from the Field. *The Accounting Review* 89(3): 991-1023.

Hanlon, M and Heitzman, S. 2010. A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics* 50: 127-178.

Hanlon, M., Hoopes, J. L. and and Shroff, N. (2014) The Effect of Tax Authority Monitoring and Enforcement on Financial Reporting Quality, *Journal of the American Taxation Association*, forthcoming.

Hanlon, M. Slemrod, J. (2007). What Does Tax Aggressiveness Signal? Evidence from Stock Price Reactions to News About Tax Aggressiveness. (Unpublished working paper, Ross School of Business at the University of Michigan.) *Journal of Public Economics* 93 (2009) 126–141

Hansen, V. J. White, R. A. (2012). An Investigation of the Impact of Preparer Penalty Provisions on Tax Preparer Aggressiveness, *Journal of the American Taxation Association*, Vol. 34, No. 1, Spring 2012, pp. 137-165.

- Hoi, C. K. Wu, Q. Zhang, H. 2013. Is Corporate Social Responsibility (CSR) Associated with Tax Avoidance? Evidence from Irresponsible CSR Activities, *The Accounting Review*, Vol. 88, No. 6 2013 pp. 2025-2059
- Hoopes, J.L., D. Mescall and J. Pittman, 2012. Do IRS Audits Deter Corporate Tax Avoidance? *The Accounting Review* 87(5): 1603-1639.
- Lopez, T. J. Regier, P. R. Lee, T. (1998). Identifying Tax-Induced Earnings Management Around TRA 86 as a Function of Prior Tax-Aggressive Behavior, *Journal of the American Taxation Association* Vol 20, No. 2, Fall 1998
- Martinez, A. L. Ramalho, G. C. (2014). Family Firms and Tax Aggressiveness in Brazil. *International Business Research*; Vol. 7, No. 3; 2014
- Mills, L.F. 1998. Book-Tax Differences and Internal Revenue Service Adjustment. *Journal of Accounting Research* 36(2): 343-356.
- Rego, S. O. Wilson, R. (2011). Equity Risk Incentives and Corporate Tax Aggressiveness, *Journal of Accounting Research* Vol. 50 No. 3 June 2012
- Yuan, G. McIver, R. P. Burrow, M. 2012. Corporate Income Tax Aggressiveness in China: Regulatory Environment and Ownership Impact, *Journal of Business Management*, 2012, No. 5, Special Edition, pp. 144-160.
- Knuutinen, Reijo, 2015, Mitä on ns. aggressiivinen verosuunnittelu? *Verotus* 1/2015
- Knuutinen, Reijo, 2014, Veron kiertäminen, veronkierto vai verolain kiertäminen – terminologinen tarkastelu, *Verotus* 2/2014
- Kukkonen, Matti, Walden, Risto, 2011. Pk-yrityksen verosuunnittelu, *WSOY Pro*
- Mattila, Pauli, K, 2014, Verovapaat tulot elinkeinotoiminnan verotuksessa, *Verotus* 3/2014
- Myrsky, Matti; Malmgrén, Marianne, 2014, Elinkeinoitulon verotus, *Talentum*.
- Myrsky, Matti; Rabinä, Timo; 2011. Verotusmenettely ja muutoksenhaku, *Talentum*.
- Niemi, Hannu; Lehti, Martti; Eräiden talousrikosten rangaistuskäytäntö. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 71, 2006.

Tikka, Kari, S. 1972. Veron minimoinnista. Väitöskirja. Förlagsbolaget Judex Kustannusyhtiö, Helsinki.

Äimä, Kristiina, 2011. Veroprosessioikeus, WSOY Pro

Verohallinnon viranomaisohje: Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus, diaarinumero A48/200/2014

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_maaritelma%2814464 viitattu 29.4.2015

http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Yhdistys_ja_saatio/Ennakkoperintarekisteri viitattu 29.4.2015

<https://www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Veronumero> viitattu 29.4.2015

[http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Tule_meille_toihin/Verotuksen_ammattilaiset_palveluvat\(12957\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Tule_meille_toihin/Verotuksen_ammattilaiset_palveluvat(12957)) viitattu 29.4.2015

[http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Verohallinnon_esittely/Verohallinnon_organisaatio\(12987\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinto/Verohallinnon_esittely/Verohallinnon_organisaatio(12987)) viitattu 29.4.2015

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä www.ytj.fi

Verottaja joutumassa Brysselin syyniin kuljetusyrityksen ”lellimisestä”, Helsingin Sanomat, 4.2.2013

8. Liitteet

Haastattelukysymyspaperi

Hyvä haastateltava,

Kiitos jo etukäteen suostumuksestasi tähän tutkimushaastatteluun, jota käytetään aineistona laskentatoimen laadullisessa pro gradu –tutkielmassa. Aiheena on ”suomalaisten mikroyritysten aggressiivisen veroilmoituskäyttämisen vaikutus veroilmoituksesta poikkeamiseen”. Tarkoitus on keskustella siitä, millaiset verovelvollisyrittäjien ominaisuudet ja veroilmoituskäyttämisen piirteet vaikuttavat siihen, että virkamies itsenäisenä henkilönä päättää puuttua ja poiketa yrityksen tuloveroilmoituksesta.

Veroaggressiivisuus tarkoittaa verovelvollisen aggressiivista tapaa antaa taloudellista informaatiotaan veroilmoituksen muodossa. Ilmiötä on perinteisesti mitattu esimerkiksi efektiivisellä veroasteella ja kirjanpito- ja verotustulosten eroilla, mutta yksiä oikeita mittareita ei ole, koska ilmiö on moninainen ja esimerkiksi toimialasidonnainen. Pk-yritysten kohdalla kysymys voi olla tuloksenohjauksesta tai esimerkiksi siitä, että yritys sisällyttää tuloslaskelman kuluihin omistajan elantomenoja, eikä ole antanut niiden luontoiseduista vuosi-ilmoitusta.

Myös kirjanpito- ja verotusnormiston erot liittyvät veroaggressiivisuuteen. On myös tilanteita, jolloin veroaggressiivinen yritys on samaan aikaan myös ”tilinpäätösaggressiivinen” ja taloudellinen informaatio rikkoo molempia normistoja. Veroaggressiivinen käyttäytyminen voi olla laillista, laillisuuden rajamailla liikkuvaa tai selkeästi laitonta. Tietysti silloin, kun veroviranomainen siihen puuttuu, on se yleensä laitonta.

Tutkimus rajaa käsiteltäväksi suomalaiset pk-yritykset sekä elinkeinotoiminnan tuloverotuksen. Normistoina ovat tuloverolainsäädäntö ja kirjanpitolaki. Haastatteliija työskentelee myös Verohallinnossa ja tietää käytännön verotustyöstä. Silti **haastattelun tärkein raja on, että keskustellaan asioista vaitiolovelvollisuuden rajoissa**. Ole hyvä ja vastaa siis kysymyksiin, kuin kysyjänä olisi kuka tahansa kadun mies. Ja ajattele veroaggressiivisuuden vaikutus veroilmoituksesta poikkeamiseen siltä osin, kuin itse voit asiaa harkita. Ota verotuksen automaatio ja sisäiset työmenettelyohjeet annettuina oletuksina, äläkä viittaa niihin.

Koska tehdään laadullista tutkimusta, tarkoitus on, että tutustuisit haastattelukysymyksiin etukäteen, jotta olisit ehtinyt hiukan miettiä vastauksia. Ne on listattu alla. Haastattelun tavoitekesto on 30-60 min. ja se äänitetään. Yritä vastata mahdollisimman moneen kysymykseen, niin kuin se on aseteltukin, joko kyllä tai ei, tai valitsemalla annetuista vaihtoehdoista. Saat perustella vastauksesi ja se on jopa toivottavaa. Haastateltavan henkilöllisyyttä ei paljasteta tutkimuksessa. Pyydän kuitenkin kertomaan työtehtävän ja Verohallinnon virkaiän.

Kiitos,

Heikki Liukkonen
kauppatieteiden opiskelija

Haastattelukysymykset:

Veroaggressiivisuuden analysointi

1. Kuvaavatko seuraavat mittarit sinusta yritysten veroilmoituskäyttäytymisen aggressiivisuutta? Kuvaavatko ne myös jotain muuta?

- Säännönmukaisessa verotuksessa määrättävän veron määrä suhteessa kirjanpitotulokseen (efektiivinen veroaste)
- Ennakkoverojen määrä suhteessa kirjanpitotulokseen
- Kirjanpitotuloksen ja verotustuloksen ero
- Ero toimialan keskimääräiseen kulurakenteeseen

Aggressiivisen veroilmoituksen piirteet

2. Tuloksen ja taloudellisen aseman merkitys: Onko mielestäsi sillä, millaista kirjanpitotulosta yritys tekee, merkitystä siinä, kuinka luotettava yrityksen tai sen omistajan veroilmoitus on?

(- Ovatko huonoa tulosta tekevät yritykset aggressiivisempia)

- Onko yritysten pääomarakenteella mielestäsi merkitystä siinä, kuinka veroaggressiivisia ne ovat?

(- Ovatko velkaantuneemmat yritykset veroaggressiivisempia?)

(suluissa esitetyt kysymykset on tarkoitus peittää haastattelevalta, koska ne ovat johdattelevia)

3. Vaikuttaako se tarkkaavaisuutesi verovelvollisen veroilmoitusta tutkiessasi, että verovelvolliselle on poikettu (useasti) ennenkin veroilmoituksesta? Ts. Etsitkö tällöin herkemmin mahdollisia virheitä, kun historian valossa yritys tai sen omistaja vaikuttaa olleen veroaggressiivinen?

4. Vaikuttaako veronkorotus tai muut rangaistukset verovelvollisen myöhempään veroilmoituskäyttäytymiseen? Millä tavalla? Vähentääkö se veroaggressiivisuutta?

5. Onko sillä merkitystä veroilmoitukseen suhtautumisessasi, jättääkö verovelvollinen veroilmoitukseen sähköisesti vai paperisesti?

Tuloksenohjaus

6. Koetko, että suomalaiset pk-yritykset ja niiden omistajat pyrkivät ohjaamaan tulostaan ylempään verokannan vuodelta alemman verokannan vuodelle?

7. Ovatko suomalaiset pk-yritykset tai niiden omistajat mielestäsi laskelmoivia verotuksessa?

8. Koetko, että aggressiivisesti veroilmoituskäyttäytyvät yritykset antavat myös aggressiivisemmän, mahdollisesti huonompilaatuisen tilinpäätöksen?

- Huomaatko työssäsi, että verovelvollisyrittäjä on mahdollisessa valintatilanteessa valinnut jommankumman käyttäytymisen: veroaggressiivisuuden tai aggressiivisen (tilinpäätös)tuloksenohjauksen?

- Millaiset yritykset tekevät edellä mainituista ensimmäisen ja minkälaiset toisen valinnan?

Efektiivinen verosuunnittelu, sidosryhmien verorasitus

9. **Perheyrietykset:** Koetko, että yritykset, joiden omistus on keskittynyt omistajayrittäjän perheelle, ovat veroaggressiivisempia kuin muut yritykset?

- Koetko, että omistajayrittäjät ovat veroaggressiivisempia kuin muut henkilöasiakkaat?

- Koetko, että yritykset, joiden taseessa on asuntoja, loma-asuntoja tai henkilöautoja, ovat veroaggressiivisempia kuin muut yritykset?

- Onko sinusta ilmeistä, että perheomisteisella yhtiöllä on taipumus järjestää toiminta, yrityksen voitonjako, yhtiön ja osakkaan väliset oikeustoimet sekä palkat ja luontoisedut niin, että yhtiön ja sen osakkaiden kokonaisverorasitus pienenee?

- Kuinka hyvänä pidät pienten ja keskisuurten yritysten ja niiden omistajien tietoisuutta esimerkiksi luontoisetujen ja osakaslainojen verokohtelusta?

- Kuinka mahdollisena pidät tilannetta, jossa osakeyhtiön veroilmoituksella ilmoittama käteiskassa on tosiasiaassa osakkaan nostamaa osakaslainaa?

10. Veroaggressiivisilla yrityksillä on monesti taipumus rakentaa monimutkaisia liiketoimia ja rakenteita organisaatioonsa, toisin sanoen yritysten läpinäkyvyys vähenee usein veroaggressiivisuuden myötä.

Kiinnitätkö yrityksen tai sen osakkaan verovalvonnassa huomiota organisaatiorakenteen tai liiketoimien monimutkaisuuteen?

Osaatko kertoa tyypillisistä tilanteista, joissa pk-yritykset ja niiden osakkaat muodostavat verotuksellisista syistä monimutkaisia organisaation ja toiminnan rakenteita?

11. Monet yritykset yrittävät säästää palkkakuluissa ulkoistamalla työn yrityksen hoidettavaksi. Tällöin tulee verotuksellisesti kysymykseen palkan ja työkorvauksen rajanveto. Palkkaa vai työkorvausta –ongelma on yleinen työvoimavaltaisilla aloilla, kuten rakennus-, siivous ja kuljetusalalla.

- Onko kokemuksesi mukaan niillä yrityksillä, jotka pyrkivät maksamaan ennakkoperintälain vastaisesti työstä palkan sijaan työkorvausta, suuremmat ulkopuolisten palvelujen ostot? Tekevätkö ne parempaa tulosta?

- Onko kokemuksesi mukaan niillä yrityksillä, joille maksettavan suorituksen kuuluisi olla työkorvauksen sijaan palkkaa, vähemmän kuluja? Vähentävätkö palkan työkorvaukseksi naamioivat yritykset kokemuksesi perusteella sellaisia kuluja, mitä palkan verotuksessa ei olisi mahdollista vähentää?

Tilitoimiston ja konsultin merkitys, asiantuntija-apu, tilintarkastus

12. Kumpi sinusta vaikuttaa kokemuksesi ja intuitiosi perusteella luotettavammalta, omistajayrittäjän, vai tilitoimiston tekemä veroilmoitus?

- Miksi?

13. Onko kokemuksesi mukaan (keskimäärin) verokonsultin tekemä/täydentämä veroilmoitus aggressiivisempi kuin jonkun muun tekemä? - Entä onko se lainmukaisempi?

14. Antaako hyväksyvä tilintarkastuskertomus sinulle veroviranomaisena suuremman luottamuksen veroilmoitusinformaation hyvään laatuun (laillisuuteen ja oikean kuvan antamiseen)?

- Millä tavoin tilintarkastus ei tue veroviranomaisen työtä?

- Miten se vaikuttaa suhtautumiseesi veroilmoitukseen, kun siinä ilmoitetaan, että yritys tullaan tilintarkastamaan, mutta sitä ei ole vielä tilintarkastettu?

Säätelyn merkitys

15. Ennakkoperintärekisterin merkitys on yleisölle ikään kuin ”Verohallinnon luottoluokitus”, rekisterissä olevalla yrityksellä ei yleensä pitäisi olla merkittäviä veroilmoitus- ja veronmaksulainlyönnejä. Vaikuttaako tarkkaavaisuutesi verovelvollisyrittäjien veroilmoitusta tutkiessa se, että yritys ei kuulu ennakkoperintärekisteriin?

- Millä tavalla?

16. Koetko, että rakennusalan yritysten veroilmoituskäyttäytyminen on vähemmän aggressiivisempaa alalle annetun verosäätelyn jälkeen? (rakennusalan tiedonantovelvollisuus, veronumero, käännetty arvonlisäverovelvollisuus)

Ekstrat (jos aikaa jää)

17. Osaatko luetella toimialoja, joilla toimivat yritykset ovat muita toimialoja aggressiivisempia?

18. Onko mielestäsi yritysten iällä merkitystä siihen, miten aggressiivista niiden veroilmoituskäyttäytyminen on?

(- Ovatko nuoremmat yritykset veroaggressiivisempia?)